

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SPOR POLİTİKALARI

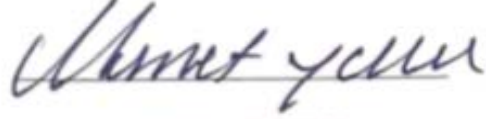
DENİZ DEMİR BOLÇAY

OCAK 2019

Tez Başlığı: Avrupa Birliği'nin Spor Politikaları

Tezi Hazırlayan: Deniz DEMİR BOLÇAY

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Mehmet YAZICI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezin yüksek lisans derecesi elde etmek için gerekli koşulları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Hasan Bahadır TÜRK

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana
Bilim Dalı Başkanı

Bu tez, tarafımdan incelenmiş olup yüksek lisans tezi olarak uygun bulunmuştur.

Doç. Dr. Gökhan AKŞEMSETTİNOĞLU

Tez Danışmanı

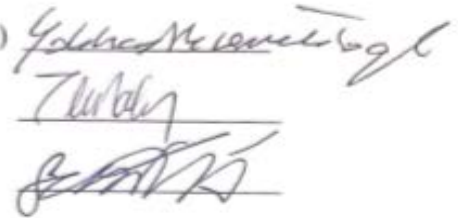
Tez Juri Tarihi: 15.01.2019

Tez Juri Üyeleri:

Doç. Dr. Gökhan AKŞEMSETTİNOĞLU (Çankaya Üniv.)

Doç. Dr. Ebru ÇOBAN ÖZTÜRK (Çankaya Üniv.)

Doç. Dr. Cem KARADELİ (Ufuk Üniv.)

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, tez çalışmamda bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları bilimsel etik kurallar gözeterek ifade ettiğimi ve kaynağımı gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

15.09.2019

Adı, Soyadı: Deniz DEMİR BOLÇAY

İmza:

ÖZET

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SPOR POLİTİKALARI

Deniz DEMİR BOLÇAY

Yüksek lisans Tezi

M.A., Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Gökhan AKŞEMSETTİNOĞLU

Ocak 2019, 134 sayfa

Günümüzde spor, iş hayatından, radyo ve televizyona, giyim endüstrisinden, pazarlama ve satış alanına kadar etki ederken, reklam ve propaganda faaliyetlerini, uluslararası ilişkileri ve bunun gibi birçok alanı etki alanına dâhil etmektedir. Toplumsal bir olgu olarak kabul edilen sporun bugün ulaştığı konum ve edindiği yere sebep olan en büyük aktör Avrupa Birliği (AB) üye devletleridir. 19. yüzyılın tamamı ve 20. yüzyılın ilk başlarında modern sporların Avrupa'da doğumu ve yine aynı yüzyıllar içerisinde uluslararası spor organizasyonlarının uygulanmaya başlaması Avrupa ülkelerinin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Bu sebeple çalışmada genel tarama yöntemi kullanılarak, sporun tarihi, toplumsal perspektif içerisinde değerlendirilmiştir.

2009 Lizbon Antlaşması ile spor AB yetki alanlarından biri olarak resmen tanınmıştır. Modern sporları ortaya çıkaran ve uluslararası spor organizasyonlarının oluşmasını sağlayan AB'nin günümüz spor alanına etkileri oldukça güçlüdür.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, spor, spor politikaları

ABSTRACT

Sport Policies of the European Union

Deniz DEMİR BOLÇAY

Master Thesis

M.A., Political Science and International Relations

Supervisor: Doç. Dr. Gökhan AKŞEMSETTİNOĞLU

January 2019, 134 pages

Nowadays the sports, business life, radio and television, clothing industry, marketing, and sales areas, while affecting the advertising and propaganda activities, international relations and many other areas of such areas are included in the domain. Sport considered as a social phenomenon, the European Union (EU) member states are the major actors that have caused the position and the place it has reached today. The birth of modern sports in Europe in the nineteenth century and in the early 20th century and in the same centuries, the implementation of international sporting organizations has emerged due to the influence of European countries. For this reason, the history of sport was evaluated within the social perspective by using general screening method in this study.

With the Lisbon Treaty of 2009, the sport was officially recognized as one of the EU jurisdictions. Providing the creation of international sports organizations and modern sports, the effects of the EU on today's sports field are very strong.

Keywords: European Union, sport, sports policies

TEŞEKKÜR

Tez alıŐmalarım sűresince deęerli yardım ve katkılarıyla beni bilgilendiren ve yűnlendiren tez danıŐmanım Doç. Dr. Gűkhan AKŐEMSETTİNOęLU'na, yine deneyim ve bilgi birikiminden faydalandıęım kıymetli hocam Doç Dr. Ebru ÇOBAN ŐZTŪRK'e, Őğrettikleri ve kattıkları gűzel bilgiler ve deneyimler için deęerli hocalarım Prof. Dr. Hasan Bahadır TŪRK ve Prof. Dr. Tanel DEMİREL'e, çalıŐmalarım esnasında bana bűyűk sabır gűsteren ve destekleyen sevgili ailem ve eŐim Evren BOLÇAY'a, yardımlarını esirgemeyen arkadaŐım Őęr. Gűr. Őzgűr DOęAN'a ve son olarak bu bűlűme baŐlamama sebep olan deęerli arkadaŐım Gűkhan DİN'e teŐekkűrű bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

İntihal Olmadığına İlişkin Sayfa	iii
Özet	iv
Abstract	v
Teşekkür	vi
İçindekiler	vii
Tablolar Listesi.....	x
Şekiller Listesi	xi
Kısaltmalar	xii
Giriş	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SPOR KAVRAMI, AMAÇLARI VE TARİHİ GELİŞİMİ

1.1. Spor Kavramı	5
1.2. Sporun Amacı	10
1.3. Sporun Tarihi Gelişimi	11
1.3.1. Geleneksel Sporlar	13
1.3.1.1. Sümer, Mısır, Asur ve Babil Uygarlıklarında Sporun Gelişimi	16
1.3.1.2. Türk, İran, Hint ve Çin Toplumlarında Sporun Gelişimi	19
1.3.1.3. Antik Yunan Dönemi	22
1.3.1.4. Antik Roma Dönemi	26
1.3.1.5. Ortaçağ Döneminde Spor	27
1.3.2. Modern Sporlar	30
1.3.2.1. 19. Yüzyıl Modern Sporların Ortaya Çıkışı	30
1.3.2.2. Modern Sporların Gelişimi ve Kurumsallaşması	32
1.3.2.3. Modern Olimpiyat Oyunları	34
1.3.3. Modern Sporların Dönüşümü	37

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUM VE SPOR

2.1. Sporun Toplumsal Boyutları	41
2.1.1. Sporun Sosyal Boyutları	42
2.1.2. Sporun Kültürel Boyutları	44
2.1.3. Sporun Ekonomik Boyutları.....	48
2.2. Spor Ve Siyaset İlişkisi	52
2.2.1. Sporun Siyasallaştırılması (Çatışma ve Barış Aracı Olarak)	54
2.2.2. Modern Olimpiyat Oyunları'nın Toplumsal ve Siyasal Etkileri	56
2.3. Uluslararası İlişkiler Ve Spor	59
2.3.1. Modern Spor Organizasyonları ve Uluslararasılaşma Süreci.....	61
2.3.2. Küreselleşme ve Spor	66
2.3.3. Devletlerin Uluslararası Politikada Spora Etkileri	69
2.3.4. Kamu Diplomasisi Unsuru Olarak Spor	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE SPOR

3.1. Avrupa Bütünleşmesinin Tarihi Süreci	75
3.1.1. Avrupa Bütünleşmesi	75
3.1.2. Avrupa Bütünleşmesi'nden Avrupa Birliği'ne	78
3.2. Avrupa Birliği Bütünleşme Teorileri	84
3.2.1. Yeni İşlevselcilik	86
3.2.2. Hükümetlerarasıcılık	87
3.2.3. Çok Düzeyli Yönetişim	88
3.2.4. Sosyal İnşacılık	91
3.3. Bütünleşme Teorileri Ve Spor	93
3.3.1. Sosyal İnşacılık ve Spor	93
3.3.2. Çoklu Düzeyde Yönetişim/Açık Koordinasyon Yöntemi ve Spor	96
3.4. Avrupa Birliği'nde Spor Ve Spor Politikaları	101
3.4.1. Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde Spor	105

3.4.2. Avrupa Birliği Spor Politikaları	108
3.4.3. Avrupa Birliği Spor Hukuku	116
Sonuç	120
Kaynaklar	125
Özgeçmiş	134

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Beden Eğitimi ve Sporun Karşılaştırılması	9
Tablo 2 Elit ve Kitle Sporü Arasındaki Farklar	39
Tablo 3 Spor Dallarındaki Organizasyonların Uluslararasılaşma Süreci	61
Tablo 4 UEFA Organizasyonları	65
Tablo 5 Maastricht Antlaşması İle Belirlenen Sütunlar	81
Tablo 6 Bazı Ülkelerde En Fazla İzlenen Spor Daları	103
Tablo 7 Spor Üzerine Beyaz Kitap Ana Temaları	112

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 İngiliz Birinci Futbol Ligi Kulüp Gelirleri (2014/2015 ve 2018/2019 sezonları).....	50
---	----

KISALTMALAR LİSTESİ

IOC	: Uluslararası Olimpiyat Komitesi
FİFA	: Uluslararası Futbol Federasyonu
UEFA	: Avrupa Futbol Federasyonları Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği
BAB	: Batı Avrupa Birliği
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
EUROTOM	: Avrupa Enerji Topluluğu
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
EPB	: Ekonomik ve Parasal Birlik
ODGP	: Ortak Dış Güvenlik Politikası
EPAS	: Sporda Genişletilmiş Kısmi Anlaşma
CAS	: Uluslararası Tahkim Mahkemesi
AKY	: Açık Koordinasyon Yöntemi
FIFPro	: Profesyonel Futbolcu Temsilciliği
EPFL	: Avrupa Profesyonel Futbol Ligleri
ECA	: Avrupa Kulüpler Birliği

UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
OFC	: Yeni Zelanda ve Güney Pasifik Ada Ülkeleri Futbol Federasyonu
CONCACAF	: Kuzey ve Orta Amerika Karayipler Futbol Konfederasyonu
CONMEBOL	: Güney Amerika Futbol Federasyonu
AFC	: Asya Futbol Federasyonu
CAF	: Afrika Futbol Federasyonu
BAB	: Batı Avrupa Birliği

GİRİŞ

Dünya, 1980’li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (SSCB)’nin baş aktörü olduğu Soğuk Savaş’ın sonlanacağına ve devam eden yıllarda, tüm dünya üzerinde serbest pazarın öneminin artacağına işaret eden dönüşümler yaşamıştır. Bu gelişmeleri takiben 1990’lar çok farklı ekonomik modeller ve işbirliklerinin ortaya çıktığı yıllar olmuştur. Küreselleşme olarak adlandırılan bu olgu, böylelikle iktisadi ve sosyal bilimlerin temel araştırma alanlarından biri haline gelmiştir.

2. Dünya Savaşı’nı en ağır ekonomik ve sosyal çöküntülerle tamamlayan Avrupa, 21. yüzyıla girerken kendini uluslararası konjonktürde etkili olarak tanımlamak için ekonomik, sosyal ve kültürel işbirliği çalışmaları başlatmıştır.

1957’de Roma Antlaşması’nın imzalanması sonucu altı ülkenin bir araya gelmesi ile başlayan ve 1968’de tamamlanan Avrupa Bütünleşmesi, bugün geldiği noktada sadece ekonomik bir alan olmanın çok ötesine uzanmıştır.

Avrupa Birliği (AB), yapısı ve işleyişi bakımından dünyada bir başka örneğinin olmadığı özel bir alandır. Uluslararası sistemin işleyişine göre hareket eden, karşılaştığı sorunlar karşısında kendini sürekli güncelleyen bu yapı, her haliyle karmaşık bir işbirliğidir.

Yunan felsefesi, Roma geleneği, Hristiyanlık, Rönesans, Reform ve Aydınlanma fikirleri Avrupa denince akla gelen ilk unsurlardır. Fakat tarihe dönüp bakıldığında, Avrupa sadece insan hakları, özgürlük ve demokrasiyi ortaya çıkarmamıştır. Bu gelişmelere paralel olarak, faşizm, sömürgecilik, ırkçılık, otoriter/totaliter rejim ideolojileri ve soykırımlar gibi unsurların da çıkış noktası olmuştur. Liberalizmin çıkış yeri olduğu kadar aynı zamanda Komünizm ve Marksizm’in de doğum yeridir. Özdemir’e göre, “*Avrupa, modern dünyayı etkileyen*

insancıl değerlerin yanı sıra insanlığa büyük zararlar veren ideolojilerin de anavatanıdır.”¹

AB'nin kuruluşunda üye devletler ne kadar ekonomik işbirliği yapabilmek için bir araya gelmiş olsalar da ekonomik, kurumsal ve politik dönüşümler sağlamak için güçlü bir kültürel altyapı oluşturmanın gerekliliğini fark etmişlerdir. Avrupa'nın kültürel değerleri en genel şekilde değerlendirildiğinde, faşizmden hümanizme, sömürgecilikten insan haklarına, soykırımdan demokrasiye kadar uzanan geniş tabanlı ve zıt kavramları olan bir yapı olarak algılanmaktadır. Ortak kültürün en önemli alanı kabul edilen dil konusunda bile ortak bir uzlaşma hala tam anlamıyla oluşmamıştır. Bu çeşitlilik ve devletlerin yerel kültürleri arasındaki farklılıklar sebebiyle, Avrupa'nın ortak kültürü tam olarak tanımlanamamıştır. Bu sebeple AB, bütünleşebilmek ve ekonomik düzeyde uyum sağlayabilmek için “Avrupa Kimliği”ne vurgu yapmıştır.

Avrupa'nın kimlik oluşumunda en büyük etken şüphesiz spordur. 19. yüzyılda İngiltere’de doğan ve devamında tüm dünyaya yayılan modern sporlar Avrupa üretimidir ve AB'nin en önemli dayanak noktası olan “kimlik”e vurgu yapmaktadır. Avrupa düzeyinde güçlü ortak hafızaya sebep olan ve ciddi etkileşimler yaratan spor, özelde futbol, ulusal sınırları aşan kuralları ve ortaya çıkarmış olduğu felsefesi ile hiçbir aktörü dışlamayan bir yapıya sahiptir.

AB açısından ortak kültüre ve Avrupalılık kimliğine vurgu yapan spor, insanlığın var oluşunda yaşamı devam ettirmek için kullanılırken günümüzde dev bir ekonomik alan ve sosyal katılımı teşvik eden bir büyük organizasyon alanı haline dönüşmüştür.

Modern sporlar, 19. yüzyılın tamamı ve 20. yüzyılın başlarında İngiltere’de ortaya çıkmış ve buradan önce Avrupa'nın tamamına daha sonra ise gitgide tüm kıtalara yayılmıştır. Batı toplumlarının toplumsal egemenlik ile sınıf ilişkilerindeki çeşitli anlayışlar süreç içerisinde değişim göstermiş ve bu farklılaşan anlayışlar, sporun da doğrudan etkilenmesine sebep olmuştur. Sporun modernleşmesinde ve spora yüklenen anlamların farklılaşmasındaki en büyük aktör Avrupa’dır. Tarih boyunca belirli bir perspektif içerisinde uygulanan spor faaliyetlerinin, kısmen çok kısa bir süre

¹ Haluk Özdemir, “Ulusal Dış Politikalar ve Jeostrateji Bağlamında ‘Avrupa’nın Anlamı, ”*Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 7, sy. 1 (2007): 92.

içerisinde köklü değişiklikler yaşaması ve bu bağlamda güçlü bir sosyal olgu haline gelmesi şüphesiz bu çalışmanın ilgi noktasını oluşturmuştur.

Bu ilgi noktasından hareketle, “Avrupa Birliği’nin Spor Politikaları” çalışması üç bölüme ayrılmıştır. “Spor Kavramı, Amaçları ve Tarihi Gelişimi” başlıklı birinci bölümde öncelikle, “Spor nedir ve sporun amaçları nelerdir?” sorularına yanıt aranmıştır. Daha sonra, sporun bugün yer edindiği konumun ve ortaya koyduğu toplumsal özelliklerin anlaşılabilmesi için, toplumların eski dönemlerde ve günümüzde sporla kurduğu ilişki biçimleri “Sporun Tarihi Gelişimi” başlığı altında değerlendirilmiştir. “Sporun toplumlar üzerinde mi etkisi vardır, yoksa toplumlar mı sporu etkilemiştir?” sorusu bu bölüm içerisinde tartışılarak, spor kavramının amacı ve geçirdiği tarihi süreç, toplumsal yapı ile ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir.

“Toplum ve Spor” başlıklı ikinci bölümde ise, öncelikle sporun kendi içinde yaşadığı değişim ve dönüşümler üzerinde durulmuştur. Bu değişim ve dönüşümlerden ilki, 19. yüzyılda Avrupa’da ortaya çıkan modern sporlar ve öncesindeki geleneksel sporların ayrışmasıdır. Diğer bir kırılma ise, 20. yüzyılın ortalarında beliren elit ve kitle sporlarının ayrışmasıdır. Bu değişim ve dönüşümlere sebep olan etkenler; küreselleşme, kitle iletişim araçlarının gelişmesi, ulaşımın kolaylaşması ve bunlara paralel olarak uluslararası spor organizasyonlarının ortaya çıkmasıdır. Bu bağlamda, ikinci bölüm içerisinde, sporun kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasi boyutları değerlendirilirken, sporun uluslararasılaşma süreçleri incelenerek, uluslararası politikadaki yeri sorgulanmıştır.

“Avrupa Birliği ve Spor” başlıklı son bölümde ise, spor kavramına ilişkin tanımlamaların ardından AB’nin tarihi gelişimi ve teorileri açıklanarak, sporla olan bağlantısı ele alınmıştır. AB’nin kültürüne vurgu yapan spor kavramı bütünleşme teorileri ışığında değerlendirilerek, AB’nin spor politikaları açıklanmıştır.

Günümüzün en büyük sosyal ve kültürel olgusu haline gelmiş olan sporun, Avrupa Bütünleşmesi içerisindeki etkisi bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Sporun AB içerisindeki yeri incelenirken, AB üye devletlerinin spor örgütlerine olan etkisini belirlemek çalışmanın alt amaçlarından ilkinin oluşturmaktadır. Bu amacı ortaya koyabilmek için aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır.

1. Uluslararası spor örgütlerinin kurulma nedenleri nelerdir?

2. Modern sporların anavatanının Avrupa kabul edilmesinin gerekçeleri nelerdir?
3. Uluslararası spor örgütlerinin kuruluşlarındaki aktörler kimlerdir ve spor organizasyonlarına etkileri nelerdir?

Bir diğer alt amaç ise AB'nin ulus üstü ortak bir spor politikasının olup olmadığı yönündedir. Bu amacın da belirlenebilmesi için aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır.

1. AB'nin ortak bir spor politikası var mıdır?
2. AB'nin sporla ilgili kurum ve kuruluşlarını hangi yapılanmalar oluşturmaktadır?
3. AB'nin spor organizasyonları üzerindeki hukuksal uygulamaları nelerdir?

Çalışmanın temel amacından hareketle üretilen varsayımlar ise şu şekilde sıralanmaktadır.

1. Spor, Avrupa Bütünleşmesi sürecinde en önemli kaynaklardan biri olan “kimlik”e vurgu yapmaktadır.
2. Modern spor, özelde futbol, İngiltere'den Avrupa'ya, devamında ise tüm dünyaya yayılmış bir olgudur. Bu sebeple Avrupa'nın spor kültürü tüm dünyaya nüfuz etmiştir.

Öte yandan araştırmada, aşağıda sıralananlar da AB'de sporla ilgili olarak, yine birer varsayım olarak kabul edilmiştir.

1. AB'nin ortak bir ulus üstü spor politikası bulunmamakla birlikte, Birlik bu politikanın oluşması için çalışmaktadır.
2. Üye ülkeler kitle sporunda ortak politika hedeflerine paralel politikalar yürütmektedir.
3. Üye ülkelerin performans sporu ile ilgili bağımsız spor politikaları bulunmaktadır.
4. AB'nin performans sporuna etkisi, hukuk aracılığıyla gerçekleşmektedir.

Çalışma, AB spor politikaları ile üye ülkelerinin spor politikalarını kapsamaktadır. Çalışmanın konusu ve amacı doğrultusunda, nitel araştırma yöntemi üzerinden genel tarama modeli kullanılmış, incelenen kitap, dergi, makale, web siteleri ve lisansüstü tez çalışmalarından elde edilen bilgiler yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SPOR KAVRAMI, AMAÇLARI VE TARİHİ GELİŞİMİ

1.1. SPOR KAVRAMI

Dilin değişmez bir varlık olmadığı, tarih süreci içerisinde toplumların sözcük dağarcıklarının değişimlerinden bilinmektedir. Bazı sözcükler dile eklendiği gibi bazı sözcükler ise kullanımdan çıkmakta, anlam değiştirmekte ya da yenisi eklenmektedir. Dildeki bu değişimler; göçlere, nüfus hareketlerine, ekonomik değişmelere, siyasal ve toplumsal koşullar ile teknolojik gelişmelere bağlılık göstermektedir. Spor kelimesi de dünya dillerine sonradan eklenerek, belli gelişmeler sonrasında anlam değiştirerek dile girmiş bir sözcüktür. Bütün sporlar bedenin hareket özelliklerine dayanmaktadır. Bu nedenle spor sözcüğünün beden ve hareket sözcüklerinden yola çıkarak ifade bulduğu söylenebilmektedir. Örneğin, Antikçağ'da *spor* sözcük olarak kullanılmamıştır. Ancak bu sözcüğe karşılık olarak *gymnastik* ve *agonistik* sözcükleri yer almaktadır. Bu iki sözcüğün Türkçe'deki karşılığı ise *beden eğitimi* ve *yarışma* olarak söylenebilmektedir.²

Spor sözcüğü etimolojik anlamda incelendiğinde kökeninin Latince "eğlenmek, hoşça vakit geçirmek, oyalanmak" anlamına karşılık gelen *desportare* ve *isportus* kelimelerine dayandığı bilinmektedir.³ Ortaçağ'da ise *se desporter* ve *se deporter* şeklinde Fransızca'ya yerleşen bu sözcük, İngilizce'de *disport* ve *desport* olarak kullanılmıştır. Zaman içerisinde ilk hecesinin aşınması sonucu dile *sport* olarak yerleşmiştir. Türkçe'ye *spor* olarak yerleşen sözcük, bugün de aynı anlamı taşımaktadır.⁴ Başka kaynaklarda ise bu iki sözcüğün yanı sıra *Ludus* ve *Ludere* sözcüklerinin de kullanıldığı bilinmektedir. Bu sözcüklerin ise *yarışma* ve *idman* anlamında kullanıldığı düşünülmektedir.⁵ Tüm bu sözcüklerin anlamı

² Adnan Aksu, "Oyun, Beden, Mekân ya da Spor'a Dair," *Göstergebilim Tartışmaları* içinde, Kolektif (İstanbul: Multilingual Yayınları, 2002), 187-189.

³ Dieter Voight, *Spor Sosyolojisi*, çev. Ayşe Atalay (İstanbul: Alkım Yayıncılık, 1998), 86.

⁴ Doğan Yıldız, *Türk Spor Tarihi* (İstanbul: Ser Yayıncılık, 1979), 13.

⁵ Aksu, "Oyun, Beden, Mekan ya da Spor'a Dair," 183.

düşünüldüğünde, hepsinin içeriğinde yarışma, antrenman ve eğlenmek kavramlarının var olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Spor kavramının kökenleri incelendiğinde, ilk insanların birbirleri ile olan etkileşimine; itişip, kakışmalarına yani binlerce yıl öncesine dayanmakta olduğu görülmektedir. İnsanlık tarihi ile sıkı bir ilişki içerisinde olan hareketin, bugünkü adıyla sporun gelişimi de tarihsel süreç içerisinde insanlığın ve toplumun gelişimiyle paralellik göstermiştir.

Araçlı ya da araçsız yapılan ilk fiziksel hareketlerin kökeni savunma ve saldırı yani “hayatta kalma” amacı taşımaktadır. İlk insanların ekonomik gelişimine ulaşan toplumlarında doğa ile savaşları sonucu ortaya çıkan boş zamanlarını kullanma faaliyetleri oyun, oyalanma ve işten uzaklaşma olarak değerlendirilir. İnsanın doğayla savaş hali sonucu ifade bulan spor, insanın doğa ve toplumla kurduğu ilişkinin değişik sonuçlarına ulaşmamızı sağlamaktadır.⁶

Fişek, insanın doğa ve toplumla olan ilişkisini şu şekilde ifade etmektedir: *“Spor temelde doğayla savaşımı simgeler. Aynı şekilde farklı spor dalları da insan, doğa, toplum ilişkisi içerisinde ele alınır. Savunma-saldırı kökenli sporlar doğayla savaşımında güç ve dayanıklılığı ifade eder. Taşıma-ulaştırma kökenli sporların aynı savaşımın bir parçası olarak kişinin bir yerden ötekine hızla gidebilme yetenek ve becerisi olarak açıklanabilir. Takım sporları ise toplumsal işbirliği planlarını simgelemektedir.”*⁷

Bu açıklamadan yola çıkarak spor ve insan yaşamının birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak ele alınması gerekliliği sonucuna ulaşmaktayız. Geniş bir tanımlama alanına sahip olan spor, en kısa tanımı ile *“beden ve zihni geliştirmek amacıyla kişisel ve toplu olarak uygulanan hareketler bütünü”*⁸ olarak açıklanabilir.

“Galip ve muktedir olmak gibi insanın bilinçaltı isteklerinin tatmine ulaşmasını amaç edinen, belirli kurallar içerisinde uygulanan, yarışmaya dayalı

⁶ Kurthan Fişek, *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi Dünya’da ve Türkiye’de* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1980), 13-14-15.

⁷ Fişek, *Spor Yönetimi Dünya’da ve Türkiye’de*, 60.

⁸ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5.a742.1d8243b6.7.78.88.3550 (30.10.2017).

sosyalleştirici, bütünleştirici, bedensel, zihinsel ve ruhsal faaliyetlerin bütünü”⁹ olan sporun birçok tanımını yapmak mümkündür.

*“Spor, insanın doğayla savaşırken kazandığı ana becerileri ve geliştirdiği araçlı-araçsız savaşım yöntemlerini, boş zamandaki artışa bağlı olarak, tek tek ya da topluca, barışçı biçimde ve benzetim yoluyla oyun, oyalanma ve işten uzaklaşma için kullanılmasına dayalı estetik, teknik, fizik, yarışmacı ve toplumsal bir süreçtir.”*¹⁰

Başka bir ifade ile spor, *“belirli kurallar çerçevesinde yapılan fiziksel beceri ve yeteneklerin kullanıldığı yarışmalarla, bazı yönleri ile iş’e, bazı yönleriyle de oyuna benzeyen toplumsal yaşantının bir minyatürü olmasının yanı sıra içinde ideolojinin saklandığı ve toplumsal ilişkilerin kurulmasında yardımcı olan bir alandır.”*¹¹

İnal’a göre spor, *“kişinin belli düzenlemeler içinde fiziksel aktivitesini ve motor becerilerini zihinsel, ruhsal ve sosyal davranışlarını geliştiren ve bu özelliklerini belirli kurallar içinde yatıştırmasını amaçlayan, pedagojik ve sosyal bir uğraştır.”*¹²

Sporun yapılan tüm bu tanımlarının ortak noktasında; kurallara bağlılık, toplumsal ilişki, kültür, estetik, teknik, fiziki hareketlerin gelişimi, zihin geliştirici, yarışmaya dayalı ve bireysel veya toplu yapılan gibi özellikleri bir arada bulundurduğu görülmektedir. Ancak, sporun kavramsal içeriğinde barındırdığı pek çok amaç çeşitliliği anlam karmaşasına neden olmaktadır. Bu nedenle spor kavramı tanımının açıklamasına burada virgül koyarak bu amaç çeşitliliğinin neler olduğu üzerinde durulması gerekmektedir. Bu anlam karmaşasının çözümü, çalışmanın diğer bölümlerini anlayabilmek için önemlidir.

Spor kavramı içerisinde yer alan hareket, oyun, beden eğitimi ve boş zaman faaliyeti kavramlarını açıklamak gerekmektedir. Hareket, spor kavramına ve bu kavrama dâhil olan diğer tüm kavramların zeminini oluşturmaktadır. Hareketin canlılık belirtisi olması ve vücut eğitiminin de başlıca araçlarından kabul edilmesi araştırmacıların ortak kabulü olarak karşımıza çıkmaktadır. Hareketin ortaya çıkışı ilk insanlığın zorunlu yaşama faaliyetleri şeklinde kendini göstermektedir. Tarih öncesi

⁹ H. Murat Şahin, *Beden Eğitimi ve Sporda Temel Kavramlar Sözlüğü* (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2002), 370.

¹⁰ Kurthan Fişek, *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi Dünya’da ve Türkiye’de* (İstanbul: YGS Yayınları, 2003), 38.

¹¹ Ahmet Talimciler, *Sporun Sosyolojisi, Sosyolojinin Sporu* (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2015), 18.

¹² Ali Niyazi İnal, *Beden Eğitimi ve Spor Bilimi* (Ankara: Nobel Yayın, 2003), 7.

zamanlarda beslenme, savunma, korunma ve barınma gibi yaşamsal faaliyetler hareketin doğal olarak ortaya çıkışı olarak bilinmektedir.¹³

İlkel toplumların yerleşik yaşama geçişiyle birlikte bedeni daha güçlü hale getirmek amacıyla hareket kavramı bilinçli olarak kullanılmaya başlamıştır. Toplumların gelişmesi sonucu ortaya çıkan çatışma ve savaşlarda üstünlük sağlamak önemli hale gelmiş ve bu nedenle fiziksel hareketler belirli disiplinler halinde uygulanmaya başlamıştır.¹⁴

“Canlının yürüme, koşma, atlama ve ağırlık taşıma gibi iskelet kaslarından oluşan bir etkinlik”¹⁵ olan hareket, zamanla bilinçli bir etkinlik olarak uygulanırken eğitici bir nitelik kazanmıştır. Bedensel faaliyetlerin bu davranışlar sonrasında insanların içgüdüsel olarak bazı faaliyetleri uyguladıkları ve oyunlar oynamaya başladıkları bilinmektedir. Birçok birleşik hareketten oluşan oyun, tarihsel süreç içerisinde insanlar tarafından eğlence amacıyla her dönemde kullanılmıştır.¹⁶

Huizinga oyunu, “maddi çıkar beklentisi olmadan oynanan, özgürce razı olunan, ancak kurallar dâhilinde gerçekleştirilen, belirli bir amaca sahip olan iradi bir faaliyet”¹⁷ olarak tanımlanmaktadır. Dışsal bir etki ya da baskı olmadan kendiliğinden meydana gelen bu içgüdüsel etkinlik Erdemli 'ye göre insanın doğası gerekliliği sonucunda ortaya çıkmış ve kültür ile etkileşimde bulunarak gelişmiştir.¹⁸

Huizinga, *Homo Ludens Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme* adlı kitabında oyunun kültürden önce ortaya çıktığı, kültürün var oluşuyla birlikte ona eşlik eden bir kavram olarak değerlendirmiştir. Her oyunun öncelikle gönüllü bir faaliyet olduğunu dile getiren Huizinga, her yaştan bireyin, keyfe keder yarattığı ve boş zaman içinde uygulanan faaliyet olduğunu belirtmektedir.¹⁹

Oyunların çeşitliliği ve değeri insanların yaşadıkları coğrafi bölgelerin şartlarından etkilenmiştir. Yine bu çeşitlilik ve değerler insanların yaşadıkları

¹³ Yakup Akif Afyon ve Ali Tunç, *Beden Eğitimi ve Spor Tarihi* (Konya: Özgü Matbaa, 1997), 1.

¹⁴ İnal, *Beden Eğitimi ve Spor Bilimi*, 4-5.

¹⁵ Şahin, *Beden Eğitimi ve Sporda Temel Kavramlar Sözlüğü*, 192.

¹⁶ İnal, *Beden Eğitimi ve Spor Bilimi*, 5.

¹⁷ Johan Huizinga, *Homo Ludens Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme*, çev. Işık Ergüden (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2. Baskı, 2006), 31-50.

¹⁸ Atilla Erdemli, *Spor Yapan İnsan* (İstanbul: E Yayınları, 2008), 30.

¹⁹ Huizinga, *Homo Ludens*, 24-25.

toplumun kültürlerine göre farklılık göstererek gelişimini sürdürmüştür. Toplumların zamanla daha yüksek kültür seviyesine ulaşmalarıyla oyunun bir türevi olan beden eğitimi faaliyetleri ortaya çıkmıştır.²⁰

Beden eğitimi adı altında yapılan bedensel aktiviteler oyun yoluyla yapılan faaliyetlerdir. Beden eğitimi, “*bireyin beden ve ruh sağlığını korumaya, beden becerilerini geliştirmeye yönelik, gerektiğinde çevresel koşullara ve katılımcıların özelliklerine göre değiştirilebilen esnek kurallara dayalı oyun, cimnastik gibi spora dönük alıştırma ve çalışmaların tümünü kapsayan geniş tabanlı bir etkinliktir.*”²¹

Bu tanımlamadan yola çıkarak sporun özünde oyun ve beden eğitimi faaliyetlerini kapsadığı açıkça görülmektedir. Toplumların kültür üretmesiyle birlikte gelişen beden kültürü faaliyetleri spor kavramının doğmasına neden olmuştur.

Spor, içinde barındırdığı bazı özellikleri ile bu kavramlardan ayrılmaktadır. Sistematiik düzen, programlama, organizasyon ve rekabet bu özelliklerin başında gelmektedir.

Tablo 1 Beden Eğitimi ve Sporun Karşılaştırılması

SPOR	BEDEN EĞİTİMİ
Yarışmadır	Yarışma değildir
Meslektir	Meslek değildir
Reklam aracıdır	Reklam aracı değildir
Üretime katkı sağlar	Üretime katkı sağlamaz
Seyir vasıtasıdır	Seyir vasıtası değildir
Politika aracı olarak kullanılır	Politika aracı değildir
Profesyonel uğraşı olarak yapılır	Profesyonel uğraşı değildir
Kişilerarası ilişkileri artırır	Kişilerarası ilişkileri artırır
Eğitim ve eğlence aracıdır	Eğitim ve eğlence aracıdır
Boş zaman faaliyetidir	Boş zaman faaliyetidir
Bilim ve tekniktir	Bilim ve tekniktir
Zevk ve estetikdir	Zevk ve estetikdir

Kaynak: Ali Niyazi İnal, *Beden Eğitimi ve Spor Bilimi* (Ankara: Nobel Yayın, 2003), 9.

²⁰ İnal, *Beden Eğitimi ve Spor Bilimi*, 5.

²¹ Şahin, *Beden Eğitimi ve Sporda Temel Kavramlar Sözlüğü*, 74.

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı üzere bu iki kavram arasında benzer özellikler olduğu gibi tamamen zıt özellikler de bulunmaktadır. Ancak sporun, spor olarak uygulanabilmesi için şüphesiz oyun ve beden eğitimi faaliyetlerine gereksinimi vardır. Toplumların sporda gelişkinliğe ulaşması ancak bu iç içe geçmişlik ile mümkün olmaktadır. Toplumlara ait olan bireylerin, çocukluk döneminden itibaren oyun yolu ile bedensel faaliyetlerle tanışması, eğitim hayatı süresince beden eğitimi aktivitelerinde bulunması, o toplumda sporun gelişkinliğini belirlemektedir. Bunların yanı sıra serbest zamanı geçirme amaçlı fiziksel etkinlikler, sosyalleştirme maksatlı yapılan uygulamalar ya da sağlık amaçlı yapılan spor faaliyetleri de bu bütünsellik içinde yer almaktadır. Daha önce söz konusu olduğu gibi burada da “sporun ne amaçla yapıldığı” sorusu karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunun cevabını sporun amaçlarını açıklayarak yapmakla mümkün görülmektedir.

1.2. SPORUN AMACI

Spor kavramını açıklarken yaşanan anlam karmaşasına neden olan etken, sporun amacıdır. Yazıcı’ya göre, sporun amaçlarındaki farklılık tanımlara yansımakta hatta spor kavramının açıklaması amaçlar doğrultusunda yapılmaktadır.²²

Spor, onu uygulayan açısından ele alındığında, galibiyete dayalı teknik ve fiziksel çaba demektir. Seyreden açısından değerlendirildiğinde müsabakaya dayalı estetik bir süreçtir.²³ Daha geniş bir bakış açısı ile düşünüldüğünde ise birçok anlam ortaya çıkmaktadır. Bir çocuğun spora bakış açısı oyun yolu ile eğitimine katkı sağlamakken, bir başka bireyin amacı sağlıklı yaşam için olabilmektedir. Sağlıklı bir bireyin spora katılım amacı, serbest zamanını değerlendirmek için uygulanabilmektedir. Özetle spor, genç bir bireyden yaşlı bir bireye, engelli bir bireyden çocuklara kadar toplumun her bireyine hitap etmekte, dolayısıyla sporu uygulayan bu bireyler arasında amaç çeşitliliği görülmektedir.

Bu açıklamadan yola çıkarak, sporu sadece bir müsabaka veya fiziksel üstünlük olarak değerlendirmemek gerekir. Spor sadece fiziksel gelişim göstererek kazanılan madalya ve kupalardan ibaret olmamakla birlikte sadece eğlenmek ya da ekonomik

²² Ahmet Gökhan Yazıcı, “Toplumsal Dinamizm ve Spor,” *Atatürk Üniversitesi Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Sayı: 3/1 (2014): 47.

²³ Fişek, *Spor Yönetimi Dünya’da ve Türkiye’de*, 34.

anlamda da yapılan faaliyet değildir. Spor, toplumsal yaşamın içinde organik bir şekilde gelişen ve kültürle kaynaşan bir kavramdır.²⁴

Sporun sadece yarışma, rekor kırma ve derece artırma olmadığını, her şeyden önce katılma, yapma ve yaşam biçimi olduğunun altını çizmek gerekmektedir.²⁵ Bu açıdan bakıldığında spor, “*kendine güveni sağlama, sorumluluk alma, yaratıcı olma, performans, oyun, macera, sağlık ve zindelik ile toplumsal özellikleri geliştirme*” amacıyla yapıldığı söylenebilir.²⁶

Sporun bireyler için ne ifade ettiği ve bugün ulaştığı konumda nasıl değerlendirildiğini anlamak için sporun tarihsel süreçte nasıl geliştiğini incelemek gerekir.

1.3. SPORUN TARİHİ GELİŞİMİ

Spor kavramını belirleyen olgunun, sporun amacı olduğu hatırlayarak, sporun oyunun bir türevi olarak ortaya çıktığının altını tekrar çizmek gerekir. Farklı tarihsel-toplumsal dinamiklerden etkilenerek değişime uğrayan spor sözcüğü bugün tek bir anlama sığmayacak kadar değişmiş ve gelişmiştir.

Bir konunun tarihi süreci incelenirken, bir grubu başka bir gruba tercih etmeksizin, tüm farklı insan gruplarının deneyimleri göz önüne alınarak değerlendirilmesi gerekir. Özellikle spor gibi çok katmanlı, çok boyutlu sosyal bir kavramdan bahsediliyorsa, bu kavramda meydana gelen değişimleri tarihsel yönden analiz etmek zorlaşmaktadır. Ancak belirli tarihlerin üzerinde durmak daha anlamlıdır. Bu tarihlerin üzerinde durmak bütün gerçekliği ortaya koymamakla birlikte, sosyal bilimcilerin farklı anlama, yorumlama ve değerlendirme kriterleri göz önünde bulundurularak ele alınması gerekir. Sporun tarihi sürecinin değerlendirilmesi, nasıl bir tarihi-toplumsal süreçlerden geçtiği göz önünde bulundurularak yorumlanması uygun olmaktadır. Tarihi süreç içerisinde insanın doğasında var olan fiziksel hareketlerin hangilerinin spor kavramına dâhil edilip, değerlendirileceği konusu tartışmalıdır. Spor bilimcileri ve sosyal bilimcilerden bir bölümü geçmişte insanın

²⁴ Talimciler, *Sporun Sosyolojisi, Sosyolojinin Sporı*, 17.

²⁵ Fikret Ramazanoğlu v.dğr., “Sporun Toplumsal Boyutlarının Değerlendirilmesi”, *Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi* 3, sy. 3 (2005): 155.

²⁶ Yazıcı, “Toplumsal Dinamizm ve Spor,” 397.

“yaşamsal faaliyetleri” (savunma, barınma, ulaştırma vb.) sonucu yapılan fiziksel hareketleri spor başlığı altında değerlendirirken, bazılarıysa, bu hareketlerin “spora benzer fiziksel hareketler” olduğu görüşünü savunmaktadırlar.²⁷

Spor tarihinin başlangıcını doğa tarihinin başladığı dönemlerden değil, insanın üretim yaparak, toplum ilişkilerine girdiği dönemlerden itibaren ele almak daha anlamlıdır. Tarımla hayvancılığın ayrıştığı, köyler ve kentlerin kurulduğu dolayısıyla yerleşik düzene geçilen bu dönemlerde tunç madeninin savaşlarda ve avcılıkta kullanılmasıyla “*kendine yetenden fazlasını üretme*” bilgisi ortaya çıkmıştır. Binlerce yıl geriye giden Mezolitik dönemden Neolitik döneme girilmesinin başlangıcı bu şekilde gerçekleşmiştir. Talimciler’e göre bu dönemde uzmanlaşma ve işbölümü oluşmuş, bunun sonucu olarak da sosyal roller ortaya çıkmıştır. Ayrıca insanların boş zaman aktivitelerinde bulunabilmelerinin koşulları ortaya çıkmaya başlamıştır.²⁸ İnsanların toplumsal hayata geçişiyle birlikte oyunlar, onların hayatı anlama ve dünyayı yorumlama şeklini ortaya koymalarında etken olmuştur.²⁹

Çalışmada sporun tarihsel süreci değerlendirilirken, toplumların üretim ve sınıflar ile olan ilişkileri ele alınarak, analizi yapılmıştır. Sporun bugün ulaştığı konum ve edindiği toplumsal özellikler bu analiz sayesinde mümkün görülmektedir.

Sporun toplumsal tarihi iki evreden geçerek değişime uğramıştır. İlk evre geleneksel sporlar olarak adlandırılan fiziksel hareketlerin modern spora dönüşmesidir. İkinci evre ise modern sporların kendi içinde yaşadığı değişimdir. Modern sporun değişimi kendi içinde kırılmalar yaşayarak, *kitle (herkes için)* ve *elit (performans)* sporu olarak ikiye ayrılmasıdır. Çakır’a göre bu değişimin nedeni, modernliği üreten Batılı toplumların yaşadığı toplumsal değişimlerin Batı dışındaki toplumlara da taşınmasıyla evrensel boyut kazanmış olmasıdır. Bu kırılmalara ek olarak günümüze uzanan bir kırılma ise küresel spor olarak adlandırılmaktadır. Kişinin yaptığı spor dalına özgü üstün fiziki özelliklere sahip olması ve meslek olarak icra etmesi, *elit sporu* olarak adlandırılmaktadır. Bir başarı amacı gütmeyen ya da üstün

²⁷ M. Fatih Karahüseyinoğlu, *Küresel Eksende Türk Sporları* (İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2012), 50.

²⁸ Talimciler, *Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Sporunu*, 17.

²⁹ İlker Aktükün, “Futbolun Siyasi Tarihine Kenar Notları,” *Yapı Kredi Yayınları Cogito Dergisi*, sy. 63 (2010): 11.

fiziksel özelliğe gereksinim duyulmadan, sağlık amaçlı yapılan her türlü fiziksel aktivite ise *kitle sporu* kavramıyla açıklanmaktadır.³⁰

Geleneksel sporlar eğlence amaçlı ve içeriğinde daha çok oyun amacı taşımaları toplum tarafından kabul edilerek, nesilden nesile aktararak yaygınlık kazanmışlardır. Geleneksel sporlar, modernleşme süreçlerinden etkilenerek dönüşüme uğramışlardır.³¹

Modern sporlar, modern toplumla birlikte Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde daha detaylı anlaşılacağı üzere modern sporun doğuşu 19. Yüzyıl başlarında sanayileşmeye bağlı olarak meydana gelmiştir. Sanayileşmenin sonucunda ise üretim ve sınıf ilişkilerinde değişimler oluşmuş ve spor da bu durumlardan etkilenerek yeni bir forma bürünmüştür.³²

Doğu ve Batı toplumları arasında meydana gelen sosyal ve kültürel etkileşimler sonucunda sporla ilgili transferler de söz konusu olmuştur. Bu nedenle sporun tarihini incelemenin en makul yolu, geniş bir perspektiften bakmayı gerekli kılmaktadır. Geleneksel sporlar, Doğu ve Batı toplumlarına göre farklılık göstermektedir. Geleneksel sporlar, Doğu toplumlarında çok farklı işlevler üstlenirken, Batı toplumlarında; antik dönem, köleci toplum ve feodal dönemlere göre kendi içinde farklılıkları barındırmaktadırlar.³³ Batı toplumları sadece spor tarihinde değil dünya tarihinde de temel dinamik güç olma özelliği taşımaktadır. Ancak toplumlardaki bu farklılıkların anlaşılması ve bugünkü spor anlayışına etki eden uygarlıkların yakından mercek altına alınması elzem görünmektedir.

1.3.1. Geleneksel Sporlar

Gelenek sözcüğü, Latince “*geçmek, kuşaktan kuşağa aktarmak, devretmek*” anlamına gelen *tradere* sözcüğünden türemiştir. Fransızca'da *tradition* olarak kullanılan sözcük,³⁴ Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise, “*bir toplumda, bir toplulukta*

³⁰ Veli Ozan Çakır, “Spor Sosyolojisinin Doğuşu; Geleneksel Beden Eğitimi Usul ve Yaklaşımlarında Dönüşüm” (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2014), 7-9-10-19.

³¹ Karahüseyinoğlu, *Küresel Eksende Türk Sporları*, 53.

³² Çakır, “Spor Sosyolojisinin Doğuşu,” 6.

³³ Çakır, “Spor Sosyolojisinin Doğuşu,” 13-14-19.

³⁴ Karahüseyinoğlu, *Küresel Eksende Türk Sporları*, 51.

eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, bilgi, töre ve davranışlar”³⁵ anlamında kullanılmaktadır.

Karahüseyinoğlu’na göre geleneğin bir toplumda var olması, en az üç kuşak boyunca sürdürülmesi, değer yargılarını ifade etmesi ve geçmişle şimdiki zaman arasında duygusal süreklilik yaratması gibi şartlara bağlıdır.³⁶ Başka bir ifadeyle gelenek, geçmişten bugüne kadar ulaşan ve daha önceki kuşakların arkalarında bıraktıkları kültürel miras olarak açıklanmaktadır.

Gelenek, toplumların kültür üreticiliğini üstlenirken, spor da bu kültüre etki eden en önemli faktörlerden sayılmaktadır. Geleneksel sporlar, *“geçmişten günümüze, kaybolan veya yaşatılmakta olan yarışmayı, hoşça vakit geçirmeyi sağlayan, aynı zamanda yardım ve serbest zamanı değerlendirmek gibi amaçlar taşıyabilen ve gelenekselleştirilerek günümüze kadar değişerek/değişmeden gelen ritüelleri barındıran sportif faaliyetler”³⁷ olarak tanımlanmaktadır.*

İnsanlık tarihinin her döneminde uygulanan spor faaliyetleri, içinde buldukları dönemin imkân ve ihtiyaçlarına göre şekil almıştır. Bu bağlamda her dönemde toplumlar tarafından uygulanan spor faaliyetleri, toplumların amaçları doğrultusunda icra edilmiştir. Bu nedenle sosyal bilimlerde sporun ortaya çıkışı ve gelişimi ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Genel kabul edilen görüş, ilk geleneksel spor faaliyetlerinin insanların hayatta kalabilmek maksadıyla doğa ile giriştikleri savaşın sonucunda ortaya çıkmış olmasıdır. Günümüze kadar ulaşan tarihi yazıtlar ve resimler bu görüşü desteklemektedir. Fişek, tarihteki ilk sporların aynı düşünceden hareketle savunma ve saldırıya dayalı zorunlu fiziksel eylemler olarak açıklamaktadır.³⁸

Savunma ve saldırı içeren ilk fiziksel eylemler belirli bir sıraya bağlı olarak ortaya çıkmıştır. İnsanların diğer insanlarla ya da hayvanlarla mücadele etmesi bu fiziksel eylemlerin ilki olarak kabul edilmektedir.³⁹ İlk insanların başka insanlarla ya da hayvanlarla olan bu göğüs göğüse mücadelelerinde kendi kas güçlerinden ve vücut

³⁵ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a3bb5863055d6.23574412 (21.12.2017).

³⁶ Karahüseyinoğlu, *Küresel Eksende Türk Sporları*, 51.

³⁷ Karahüseyinoğlu, *Küresel Eksende Türk Sporları*, 132.

³⁸ Fişek, *Spor Yönetimi*, 25.

³⁹ Çakır, “Spor Sosyolojisinin Doğuşu,” 21.

ağırlıklarından faydalanmışlardır. Mücadele sonrasında ortaya çıkan bu fiziksel hareketler *güreşi* ortaya çıkarmıştır. Bu yakın mücadelede insanın silahsız olması düşünüldüğünde en etkili savunma/saldırı aracının elleri olduğu akla gelmektedir. Ellerin yumruk şeklinde kullanılarak saldırıda bulunulması ya da savunma amacıyla yüzüne doğru çekilmesi hareketlerinden doğan *boks* da ilk sporlardan kabul edilmektedir. İlk insanların, ister kendi türü olsun, ister hayvan olsun rakibine üstün gelememe durumları da söz konusu olmuştur. Bu gibi durumlarda insanlar galibiyeti kendi tarafına çevirmek için araçlara ihtiyaç duymuştur. Bakır ve demirin bulunmasıyla kılıç ve kalkanın ortaya çıkması, atın ve bazı hayvanların ehlileştirilmesiyle ve tekerleğin kullanılmasıyla birlikte bir yerden başka bir yere gitmenin kolaylaşması sonucu fiziksel eylemler çeşitlenmiştir. Bu çeşitliliğe bağlı olarak; binicilik, atma, atlama, okçuluk ve araba yarışları gibi spor faaliyetleri oluşmuştur.⁴⁰

Sporun nerede, ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı tartışma konusu olsa da Batılı spor bilimcilerinden Allen Guttman ve Graham Scambler, sporun başlama noktasını, müsabaka ve yarışların başladığı dönemden itibaren kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir.⁴¹

Erken dönem uygarlıklarında ortaya çıkan spor oyunları belli coğrafyaya ait özellik göstermemekle birlikte bu coğrafyalarda yaşayan farklı uygarlıkların birbirinden habersiz bir şekilde benzer spor olaylarını icra ettikleri bilinmektedir.⁴² Uygarlıklar yakından incelendiğinde tüm bu uygarlıkların çok farklı kültürler ve dillerden oluştuğu sonucuna ulaşmaktayız.⁴³ Erken dönem uygarlıklarındaki gerçekleştirilen oyun becerileri ileride spor olarak niteleyebileceğimiz hareketlerin altyapısını oluşturmuştur.⁴⁴

Bu bağlamda, tarihte uygulanan ilk örgütlü spor organizasyonlarının doğuş yeri, Antik Yunan döneminde gerçekleştirilen Olimpiyat Oyunları'dır. Diğer tüm alanlarda olduğu gibi spor konusunda da başlangıç Antik Yunan ve Antik Roma

⁴⁰ Yıldız, *Türk Spor Tarihi*, 21.

⁴¹ Allen Guttman, *Sports* (Boston: University of Massachusetts Press, 2004), 16'dan aktaran Çakır, "Spor Sosyolojisinin Doğuşu," 23.

⁴² Aktükün, "Futbolun Siyasi Tarihine Kenar Notları", 11.

⁴³ Clive Ponting, *Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi*, çev. Eşref Bengi Özbilen (İstanbul: Alfa Basım Yayım, 3. Baskı, 2013), xxi.

⁴⁴ Afyon ve Tunç, *Beden Eğitimi ve Spor Tarihi*, 3.

kaynaklarına dayandırılmakta, geri kalan uygarlıklar göz ardı edilmektedir. Ancak çalışma Batı perspektifli olması gerekliliğinden dolayı, Batı kültürünün başlangıç noktası olan bu iki medeniyetin spor alanındaki belirleyicilikleri şüphesiz ki önemli bir noktada bulunmaktadır. Ancak günümüzün spor ortamını anlamak ve açıklayabilmek için dünyadaki tüm uygarlıklara değinmek gerekmektedir. Talimciler'e göre, tüm dünyada oyun ya da spor benzer şekilde kurgulanmış,⁴⁵ fakat kültürün etkisiyle farklı spor dalları, yer aldığı topluma göre daha baskın çıkmıştır. Bu nedenle uygarlıkları yakından incelemek konuya aydınlık getirecektir.

1.3.1.1. Sümer, Mısır, Hitit, Asur ve Babil Uygarlıklarında Sporun Gelişimi

Tüm Asya kökenli uygarlıklarda "at" önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda Sümerler başta olmak üzere Asya'da var olmuş tüm uygarlıklarda at biniciliğine ve araba yarışlarına önem verildiği bilinmektedir.⁴⁶

Sporla ilgili en eski belgelerin izine Sümer uygarlığında rastlanmaktadır.⁴⁷ Sümerlere ait yaklaşık iki yüz kil tablet, altın ve gümüş eserler, mezar taşları, tapınak mimarileri ve Gılgamış destanı günümüze kadar ulaşmıştır. Bu eserlerin incelenmesi sonucunda, sporun sistemli bir şekilde yapıldığı söylenebilmektedir. At biniciliği ve araba yarışlarının yanı sıra; güreş, koşu, cirit ve boks yarışlarının da uygulandığı bilinmektedir.⁴⁸

Sümer uygarlığında, toplumun hem dini, hem siyasi, hem de askeri yöneticisi kral-rahiplerdir. Çakır'a göre, kral-rahiplerin sportif becerilerde etkin ve üstün olması toplum nezdinde meşruiyetlerini kuvvetlendirmesi ve itibar kazanmaları anlamına gelmektedir.⁴⁹ Buna bağlı olarak kral-rahipler fiziksel güçlerini ortaya koyabilmek için sürekli koşu yarışları, güreş turnuvaları ve okçuluk etkinliklerinde bulunmuşlardır. Sümer uygarlığı yöneticilerinden biri olan Silgu'nun; iki şehir arasında tek gün içinde

⁴⁵ Talimciler, *Sporun Sosyolojisi, Sosyolojinin Sporu*, 20.

⁴⁶ M. Nuri Kılıç v.dğr., *Beden Eğitimi ve Spor Tarihi* (Ankara: MEB Devlet Kitapları, 6. Baskı, 2015), 68.

⁴⁷ Afyon ve Tunç, *Beden Eğitimi ve Spor Tarihi*, 7.

⁴⁸ Kılıç v.dğr., *Beden Eğitimi ve Spor Tarihi*, 69.

⁴⁹ Çakır, "Spor Sosyolojisinin Doğuşu," 30.

koşması, bunun yanı sıra okçuluk, avcılık ve güreşte kendini yetiştirmesi bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Sümer uygarlığı, eserleri arasında yer alan vahşi hayvan avlarını yansıtan taş kabartmalara sıkça yer vermiştir. Kral-rahiplerin de içinde buldukları bu avlarda çok sayıda kişi atlı arabalarla vahşi hayvanların buldukları yerlere gider ve ilk rastlanılan hayvana ok atılırdı. Bu av merasimindeki başarı, savaştaki başarı ile eşdeğer tutulması sebebiyle Sümerliler için oldukça anlamlı bir yerde olduğu bilinmektedir.⁵⁰

Günümüze kadar ulaşan taş kabartmalardan en bilineni Gılgamış ile ilgili olanıdır. Destanın konusu, Sümerlerin milli kahramanı sayılan mitolojik kral Gılgamış ile ilgilidir. Taş kabartmalarda Gılgamış, ok atışları yaparken ya da aslanı boğarken resmedilmiştir. Bu bulgudan yola çıkarak, Sümerlilerin, insan gücünü ve erkeklik idealini⁵¹ göstermeye çalıştıkları söylenebilir.

Sümer uygarlığı ile ilgili bilinen bir diğer bulgu ise, “Sangu” adı verilen beden eğitimine benzer faaliyetlerin verildiği kuruluşların varlığıdır. Sangularda toplanan gençlere; bilgi, sanat ve beden kültüründen oluşan dersler verilmiştir. Uygarlığı oluşturan site devletlerinin hem içte hem dışta sürekli bir savaş halinde olması sebebiyle, gençlere fiziksel açıdan güçlü olmaya zorlayan güreş ve atıcılık eğitimleri verilmiştir.⁵²

1930’lu yıllara kadar dünyanın bilinen en eski uygarlığı⁵³ Mısır olarak bilinmekteydi ancak yapılan çalışmalar sonucunda Sümer uygarlığının Mısır uygarlığından önce doğduğu ispatlanmıştır. Mısır uygarlığı toplumsal yapı bakımından Sümer uygarlığı ile yakınlık göstermektedir. Nil uygarlıklarının en eski toplumlarından olan Mısırlılarda da siyasi, dini ve askeri yönetim Firavunda bulunmaktaydı. Firavunun ölümsüz olduğuna inanan toplum aynı zamanda Firavunun

⁵⁰ Yıldız, *Türk Spor Tarihi*, 39.

⁵¹ Yıldız, *Türk Spor Tarihi*, 40.

⁵² Yıldız, *Türk Spor Tarihi*, 39.

⁵³ 1995 yılında Alman Arkeoloji Enstitüsü ve Şanlıurfa Müze Müdürlüğü’nün iş birliği ile kazı çalışmalarına başlanan Göbeklitepe’deki araştırmalar sonrasında bu bölgenin dünyanın en eski uygarlığı olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. M.Ö. 11000 yılına uzanan Göbeklitepe tarihteki en eski ve en büyük ibadet merkezi olarak bilinmektedir. Neolitik döneme ait Göbeklitepe bu zamana kadar bilinen en eski yapıt ve tapınaktan 7500 yıl daha eskiye aittir. Ancak bölgede devam eden kazı çalışmaları sebebiyle uygarlık hakkında kesin yorum yapmak henüz olanaksız görünmektedir.

başka insanlara da ölümsüzlük bağışlayacağına inanmaktaydılar.⁵⁴ Bu nedenle Mısırlılarda sporun önemi Sümerlilerde olduğu gibi kralın iştigal alanında olduğunu düşündürmektedir.⁵⁵

Araştırmacıların yaptıkları çalışmalar neticesinde, en eski sporla ilgili malzemelere, Beni Hasan-Mısır ve Kyfete-Irak kazılarında ulaşılmıştır.⁵⁶ Spor malzemelerinin kullanılmış olması, Mısır ve Sümer uygarlıklarında sporun düzenli ve örgütlü yapıldığına dair işaretler vermektedir.

Mısır uygarlığında güreş ve ok atma gibi sporların yanında cimnastik hareketlerinin ve dansın olduğu da bilinmektedir. Mısır'da boks, eskrim gibi mücadele sporlarının izine rastlanırken, uygarlığın coğrafi koşullarının etkisiyle su ile ilgili faaliyetlerin varlığından da söz edilebilmektedir.⁵⁷

Sümer uygarlığında olduğu gibi Mısır uygarlığında da yönetici kesimin okçuluk ve avcılıktaki başarısı önemli noktadadır. Bu alanda birbirleri ile yarışmaları ve hatta bu yarışları yazılı kayıt altında tutmaları, spor faaliyetlerinin öneminin ne düzeyde olduğuna işaret etmektedir.⁵⁸

Hitit uygarlığında da daha önceki uygarlıklarda olduğu gibi atlı sporlar ve araba yarışları ön planda tutulmuştur. Yapılan kazılarda, uygarlığın krallarından biri olan Tikkuli'nin seyisbaşısı tarafından yazılan atçılık antrenman kitabı bulunmuştur. Araştırmacıların yorumuna göre, bugün bile benzerine rastlanmayacak ölçüde yazılan bu kitapta, yedi aylık bir antrenman sürecinden bahsedilmektedir.⁵⁹

Hititler beden kültürüne önem vermenin yanı sıra Güneş tanrısı Tesup adına şenlik düzenlemekteydiler. Dinsel bir ritüel olan bu şenliklerde atlı araba yarışları, güreş, kılıç oyunları ve avcılık faaliyetleri yer almaktaydı. Yarışlarda kazanan kişiye kutsal bira dökülür, üzerine çiçekler atılır ve adına şarkılar söylenirdi.⁶⁰ Bu bağlamda Hititlerde sporun örgütlü olarak yapıldığı, dinsel bir içerik taşıdığı ve ödüllendirmenin ilk defa kullanıldığı söylenebilir. Savaşçı bir özellik taşıyan Hititler, çocukluk

⁵⁴ William H. McNeill, *Dünya Tarihi*, çev. Alaeddin Şenel (Ankara: İmge Kitabevi, 9. Baskı, 2004), 54-55.

⁵⁵ Çakır, "Spor Sosyolojisinin Doğuşu," 30.

⁵⁶ Çakır, "Spor Sosyolojisinin Doğuşu," 30.

⁵⁷ Kılıç v.dğr., *Beden Eğitimi ve Spor Tarihi*, 72.

⁵⁸ Çakır, "Spor Sosyolojisinin Doğuşu," 30.

⁵⁹ Kılıç v.dğr., *Beden Eğitimi ve Spor Tarihi*, 71.

⁶⁰ Yıldız, *Türk Spor Tarihi*, 51.

yıllarında eğitim almaya başlayarak, avcılık ve atıcılıkta mükemmel olmayı hedeflemişlerdir.⁶¹

Asur ve Babil uygarlıklarında ise, sporla ilgili hareketlerin avcılık ya da dini içerikten çok savaşlarda daha başarılı olabilmek için uygulandığı bilinmektedir.⁶² Bugün Fransa'nın başkenti Paris'te bulunan Louvre Müzesi'ndeki kaynaklarda bu uygarlıklara ait sportif içerikli görseller yer almaktadır. Pişirilmiş toprağın üzerinde yer alan boks mücadelesi bu kaynaklardan bir tanesidir. Başka bir kaynak olan çeşitli kabartma ve tabletlerde ise askerlerin yüzerek nehir geçtikleri resmedilmiştir.⁶³ Bu açıklamadan anlaşıldığı üzere Asur ve Babil uygarlıklarının savaşçı bir toplum olduğu ve askeri becerilere dayanan güreş, yüzme, atıcılık ve avcılık gibi sporlarla uğraştıkları sonucuna ulaşılmaktadır.⁶⁴

Bu bilgilere dayanarak; Sümer, Mısır, Hitit, Asur ve Babil uygarlıklarında rastlanan geleneksel sporların birbirleri ile benzeştiği söylenebilir. Bu uygarlıklarda geleneksel sporların uygulanışı, savaşlarda güçlü askerlere sahip olmak için ya da dinsel amaçlı uygulanmışlardır.

1.3.1.2. Türk, İran, Hint ve Çin Toplumlarında Sporun Gelişimi

Orta ve Ön Asya uygarlıklarında spor bir yaşam biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Orta ve Ön Asya toplumlarında bedensel faaliyetler önceleri savaşa hazırlık ve dinsel bir içerik taşımış ancak daha sonraları eğlenmek ve boş zaman değerlendirmek maksadıyla uygulanmıştır. Bu toplumlarda spor, eğlenmekten savaş hazırlığına, düğün törenlerinden dini içerikli faaliyetlere kadar geniş bir alanın içinde yer almaktadır.⁶⁵

Türk ve İran toplumlarının var oldukları coğrafi koşullar göz önüne alındığında, bu toplumlarda "at"la ilgili yapılan sporlar ön plana çıkmaktadır. At, özellikle Türklerde hayatın vazgeçilmez bir unsuru olarak bilinmektedir. Dolayısıyla oyunların neredeyse tamamında at bulunmaktadır. Türklerde, ciritin başı çektiği atlı

⁶¹ Yıldız, *Türk Spor Tarihi*, 49.

⁶² Yıldız, *Türk Spor Tarihi*, 43.

⁶³ Çakır, "Spor Sosyolojisinin Doğuşu," 32.

⁶⁴ Afyon ve Tunç, *Beden Eğitimi ve Spor Tarihi*, 7.

⁶⁵ Kılıç v.dğr., *Beden Eğitimi ve Spor Tarihi*, 64.

sporlara ek olarak; avcılık, binicilik ve at üstünde okçuluk gibi sporların varlığından da söz edilmektedir. Bu sporların dışında güreş, ağırlık kaldırma, ağırlık atma, kılıç oyunları, topuz kullanma ve tomak⁶⁶ gibi sporlar da uygulanmıştır.⁶⁷

Türlere benzer şekilde İran toplumunda da atlı sporlar ön plandadır. M.Ö. 250-M.S. 226 seneleri arasında hüküm sürmüş Partlar döneminde binicilik ve okçulukta üst düzey eğitimler verilerek okçu süvariler yetiştirilmiştir. İranlılarda atla ilgili yapılan sporların en bilineni Çevkan'dır. Çevkan oyunu bir spor faaliyeti olarak uygulanmasının yanı sıra toplum tarafından benimsenerek sanat ve edebiyata da konu olmuştur. İlk defa İranlılar tarafından uygulandığı bilinen Çevkan, Çin ve Hint toplumlarına da yayılarak, 18. yüzyılda Batı kültürüne Polo adıyla geçmiştir.⁶⁸

Büyük bir coğrafyaya sahip olan ve dolayısıyla geniş bir kültür çeşitliliğini içinde barındıran İranlılar da savaş içerikli spor faaliyetlerine önem vermiştir. Bozkırlara bakan sınırlarda at yetiştiren göçebe toplumları da hükmü altında tutan İran⁶⁹ bu nedenle hem yeni spor dalları üretmiş hem de var olan sportif faaliyetlerinin geliştirilmesini sağlamıştır.

İranlılarda da diğer tüm doğu toplumlarında olduğu gibi eğitim ailenin kontrolü altında gerçekleşmiştir. İranlılarda spor anlamında eğitim veren bir okul bulunmasa da çocukların bu faaliyetleri uyguladıkları açık alanlar bulundurulmuştur. Askeri eğitime önem veren bu toplumda, çocukların on yaşına gelene kadar ata binmeyi ve ok atmayı öğrenmesi gerekmektedir. Ata binmeyi ve ok atmayı öğrenen çocuklar ilerleyen dönemlerde koşu, ağırlık taşıma, ağırlık atma, mızrak kullanma ve yüzme gibi pratik çalışmalarla eğitimlerine devam etmişlerdir.⁷⁰

Hint ve Çin toplumları şimdiye kadar anlatılan toplumlardan çok daha farklı bir spor içeriğine sahip olmuşlardır. Askeri eğitim ve savaş içeriği taşıyan spor dallarının izine bu iki toplumda sık rastlanmamaktadır. Çinliler spor faaliyetlerini genellikle eğlence amacıyla saray çevresinde uygularken, Hintliler zihin ve beden gelişimine yönelik olarak kullanmışlardır. Çin toplumunda zihin ve beden eğitimine

⁶⁶ Tomak, bir keçenin içi doldurularak yapılmış yumruk büyüklüğündeki bir topun, kamçı şeklinde bir sapa bağlanarak, rakiplerin birbirlerinin sırtına vurması ile gerçekleştirilen bir oyun türüdür.

⁶⁷ Yıldız, *Türk Spor Tarihi*, 27.

⁶⁸ Çakır, "Spor Sosyolojisinin Doğuşu," 38.

⁶⁹ McNeill, *Dünya Tarihi*, 97.

⁷⁰ Kılıç v.dğr., *Beden Eğitimi ve Spor Tarihi*, 57.

dayanan sportif faaliyetler aynı zamanda tedavi amacıyla da kullanılmıştır. İçerisinde yer alan her hareketin isimlendirildiği Kung-fu (Çin boks), Taoizm rahipleri tarafından şekillendirilmiştir. Kung-fu’da yapılan hareketler rahipler tarafından en ince ayrıntısına kadar inilerek tedavi yöntemi olarak kullanılmıştır.⁷¹

Çin’de M.Ö. 1122 - M.Ö. 256 yılları arasında Şu Hanedanlığı zamanında en gözde spor Wushu olmuştur. Zırhlı ve zırhsız olarak uygulanan Wushu, askeri eğitim alanında kullanılmıştır. Çin toplumunda; halat çekme, ağırlık kaldırma, ağırlık atma, cimnastik, yüzme, kürek ve top oyunlarının da izlerine rastlanmaktadır.⁷²

Hint toplumunda ise Çin’de uygulanan Kung-fu ve Wushu’ya benzer biçimde yakın dövüş sporlarını zihin ve beden terbiyesinde kullanmışlardır. Böylelikle iradelerini kontrol altına alarak kötü alışkanlıklardan arınmayı ve bedensel açıdan güçlü olmayı hedeflemişlerdir.⁷³

Hintliler için, “*ebedi barış ve kurtuluşa ulaşmanın yolu, ruhu disiplin etmekle mümkündür*” görüşü benimsenmiştir. Bu nedenle ruhi ve fiziki olarak güçlenme yoga ile uygulanmıştır. Yoga, bedenin tüm organlarında hâkimiyet kurmak amacıyla yapılmıştır.⁷⁴ Hintlilerin bir diğer spor faaliyeti ise günümüzde satranç olarak bilinen çatturanga oyunudur. Bugüne kadar gelen satranç en eski zihin sporu olarak kabul edilmektedir.

Fiziksel üstünlük sağlama, bu üstünlüğü izleyenlere gösterme ya da rakiplerini geçme gibi amaçlardan uzak sporlar Hint ve Çin toplumlarında varlık bulmuştur.

Buraya kadar ele alınan uygarlıklarda savaşa hazırlık, dini amaç ya da ruhsal arınma gibi sportif faaliyetlerin uygulandığı açıklanmıştır. Batı kültürünün altyapısını oluşturan Antik Yunan ve Antik Roma uygarlıklarında da benzer faaliyetler uygulanmıştır. Ancak bilinen en eski geleneksel sporların bu uygarlıklarda ilk defa örgütlü ve organize şekilde yapıldığı bilinmektedir. Bu nedenle Antik Yunan ve Antik Roma uygarlıklarını ayrı başlıklar altında incelemek gerekmektedir.

⁷¹ Afyon ve Tunç, *Beden Eğitimi ve Spor Tarihi*, 12-13.

⁷² Çakır, “Spor Sosyolojisinin Doğuşu,” 34-39.

⁷³ Çakır, “Spor Sosyolojisinin Doğuşu,” 37.

⁷⁴ Çakır, “Spor Sosyolojisinin Doğuşu,” 40.

1.3.1.3. Antik Yunan Dönemi

Modern Batı kültürünün oluşmasında en büyük etken Antik Yunan'dır. Antik Yunan'ın bazı değer ve kurumlarını "klasik" olarak kabul eden modern tarihçiler Batı uygarlığının Antik Yunan'la başladığını kabul etmektedirler.⁷⁵

Rodgers, anarşi, maraton, matematik, oligarşi, biyoloji, demokrasi, fizik, tragedya, zooloji, biyografi, taktik, strateji, astronomi, müzik, komediya, tiranlık, teknoloji, bale, felsefe, ekoloji, erotizm, diplomasi, ekonomi, drama ve atletizm kavramlarının tamamının Yunanca olduğunu hatta var olan başka kavramları da kendilerince tanımlayarak, bugün anlayacağımız hale getirdiklerinden bahsetmektedir. Rodgers, bu nedenle "*Antik Yunanlılar olmasaydı, modern dünyanın var olması söz konusu olamazdı*" düşüncesini savunmaktadır.⁷⁶ Freeman ise o dönemde Yunanlıların, Doğu'nun ilhamına rağmen yeni bir kültür ürettiklerini ileri sürmektedir.⁷⁷

Birçok alanda modernliğe adım atıldığı Antik Yunan döneminde sporun ilk kez örgütlü olarak bu uygarlıkta yapıldığı kabul edilmektedir. Günümüz modern Olimpiyat Oyunları'nın tohumlarının atıldığı ve organize yarışmaların ilk defa yapıldığı Antik Yunan Olimpiyatları'nın M.Ö. 776-393 yılları arasında tahminen üç yüz kez yapıldığı bilinmektedir.⁷⁸ Antik Olimpiyatların ilk düzenlendiği yer Olimpia'dır. Judith'e göre oyunların bu bölgede düzenlenmesinin üç gerekçesi bulunmaktadır. Bunlardan ilki bölgenin coğrafi açıdan uygun bir yerde bulunmasıdır. Eski zamanlarda bu bölgeden geçen kavimlerin bölgeyi kolaylıkla ulaşım sağlaması bakımından değerli görülmüştür. Diğer bir neden, Alphedios nehrinin kuzey kıyısında yeşil bir ovada yer alan bölgenin devamında uzanan çamlık alanın üzerinde Zeus'un babası olan Kronos'un tepesi yer almaktadır. Bu nedenle bölgeye kutsallık

⁷⁵ Adam Şenel v.dğr., *Olimpiyatların Kara Tarihi Oyun İçinde Oyun* (Ankara: Maki Basın Yayın, 2008), 18.

⁷⁶ Nigel Rodgers, *Antik Yunan, Arkeoloji, Sanat ve Tarih Tutkunları İçin 1000 Fotoğraf Eşliğinde Kapsamlı Bir Araştırma*, çev. Ülkü Evrim Uysal (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015), 8.

⁷⁷ Charles Freeman, *Mısır, Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları*, çev. Suat Kemal Angı (Ankara: Dost Kitabevi, 1996), 124.

⁷⁸ Çakır, "Spor Sosyolojisinin Doğuşu," 42.

atfedilmiştir. Son gerekçe ise bir efsaneye dayandırılmaktadır. Efsaneye göre; Olimpia,⁷⁹ Yunan mitolojisindeki Herakles tarafından yaratılmıştır.⁸⁰

Antik Olimpiyatlar Tanrı Zeus onuruna yapılmıştır. Bu sebeple Olimpia'ya gidenlerin aynı zamanda Zeus'a ait bu kutsal yeri (Altis olarak bilinen koru) tavaf ederek, ibadette bulunmaları sağlanmıştır. Judith'e göre modern dünyada böyle bir durumun eş değeri bulunmamaktadır. Günümüzde dini bir yerleşke ile spor tesisinin iç içe olduğu hiçbir yer yoktur.⁸¹ Bu bağlamda Antik Olimpiyatların dini bir içerik taşıyor olması sonucuna ulaşılmaktadır. Alman tarihçi Deubner ile spor tarihçileri Guttman, Coakley ve Dunning de oyunların ne kadar sportif ve rekabet barındıran özelliğe sahip olsalar da dinsel bir içerik taşıdığını savunmaktadırlar.⁸²

Papalık ya da imparatorluk gibi güçlü bir yetkeden yoksun olan Yunan kent devletlerinde⁸³ kaynakların sınırlı olması nedeniyle sürekli bir çatışma hali söz konusu olmuştur. Yunan kent devletleri ticaret yollarına ve sınırlara sahip olmak nedeniyle savaşları sürdürmüşlerdir.⁸⁴ Aynı dile sahip olan kentleri birleştirmede oyunların etkisi olduğu üzerine farklı görüşler bulunmaktadır. Şenel'e göre, Olimpiyat oyunlarının başlama nedeni kentleri birleştirmek için değil, dinsel inançları pekiştirmek için yapılmıştır. Önceleri Antik Olimpiyatlar, dinsel törenler arasında Zeus onuruna yapılan tek bir koşu yarışması olarak yapılmıştır. Daha sonra yarışma sayısı artırılarak oyunlar spor şenliğine dönüşmüştür.⁸⁵

Antik Çağ'dan günümüze ulaşan papirüs metinleri, oyunlarda başarılı sporcuları ölümsüzleştirmek için yapılan heykeller ve edebi metinler aracılığıyla Antik Yunan'da sporun kaynaklarına ulaşılabilir. Bu kaynaklar doğrultusunda, M. Ö. 776 yılında yapılan ilk Olimpiyatlardan itibaren yarışma birincilerinin adı tapınak

⁷⁹ Şair Pinderos'a göre Herakles bu alanda bir düzlük yaratıp, Altis'in sınırlarını çizmiş ve Zeus şerefine oyunları başlatmıştır. Pinderos (çeşitli kaynaklarda Pindar olarak da geçmektedir) dört büyük oyunda (Antik Olimpiyatlar, Pythia Oyunları, Isthmian Oyunları, Nemea Oyunları) kazananlara övgüler sunmak ve kasidele hazırlamak üzere görevlendirilen Thebai'li şair.

⁸⁰ Judith Swaddling, *Antik Olimpiyat Oyunları*, çev. Burçak Gürün (İstanbul: Homer Kitabevi, 2000), 2-3.

⁸¹ Swaddling, *Antik Olimpiyat Oyunları*, 1.

⁸² Çakır, "Spor Sosyolojisinin Doğuşu," 42.

⁸³ Şenel v.dğr., *Olimpiyatların Kara Tarihi*, 81.

⁸⁴ Freeman, *Mısır, Yunan ve Roma*, 139.

⁸⁵ Şenel v.dğr., *Olimpiyatların Kara Tarihi*, 18.

duvarlarına yazılmıştır. Bu tarihten sonra her Olimpiyat yapıldığı yıl ile değil, yarışma birincisinin adı ile anılmıştır.⁸⁶

Antik Olimpiyatlara önce Olimpia çevresindeki halklar katılmaktayken daha sonra Yunanistan'ın tamamı, Ege Adalarındaki halklar ile Batı Anadolu'dan İyonya kentleri de katılmaya başlamıştır. Zaman içerisinde büyüyen bu şenliğe dili Yunanca olan Sicilya, Mısır, Rodos ve küçük Asya halkları da katılmıştır.⁸⁷

Finley ve Pleket *Olympic Games (1976)* adlı çalışmalarında Antik Olimpiyatları üç evreye ayırmışlardır. İlk evreyi M.Ö. 776 yılından itibaren başlatarak, M. Ö. 4. yüzyılda sonlandırmışlardır. Bu dönemde oyunlar Yunan site devletleri tarafından şekillendirilmiştir. Diğer evreyse, Makedon kralı II. Philip'in Yunanistan'ı fethederek Helen Birliği'ni oluşturması ve oğlu İskender aracılığıyla Helen kültürünün tüm Ortadoğu'ya yayıldığı dönem olarak ayrılmaktadır. Üçüncü ve son evre ise Yunanistan'ın Roma İmparatorluğu tarafından işgal edildiği dönemdir. Bu dönem M.Ö. 146 yılından başlayarak, son olimpiyatların düzenlendiği zamana kadar devam etmiştir.⁸⁸

Olimpiyatlarda yarışmacılar; oğlanlar, yetişkin erkekler ve yaşlı erkekler olarak üç gruba ayrılarak düzenlenmiştir. Yalnızca özgür doğmuş erkek Yunanlılara açık olan olimpiyatlarda, kadınların yarışması hatta seyirci olarak dahi katılmaları yasaklanmıştır.⁸⁹ Özgür doğmuş erkeklerin katıldığı Olimpiyat Oyunları Pan-Helenistik dönem oyunlarının ilkinin ve en büyüğünü oluşturmaktadır. Diğer oyunlar ise Pythia, Isthmian ve Nemea oyunları olarak bilinmektedir.⁹⁰

Başlangıçta sekiz yılda bir Delfi'de düzenlenen Pythia oyunları sonradan dört yılda bir yapılmıştır. Bu oyunlarda atletizm ve atlı araba yarışlarının yanı sıra şiir ve müzik yarışmaları da yapılmıştır. Isthmian oyunları ise Korint'te gerçekleşmiştir. Çeşitli kaynaklara göre Korinthos kralı Sisyphos ya da Atina kralı Theseus tarafından başlatılan bu oyunlar ise iki yılda bir düzenlenmiştir. Argolis'te yapılan ve daha sonra Argos'a taşınan Nemea oyunları ise Antik Olimpiyatlara benzer şekilde Zeus onuruna

⁸⁶ Şenel v.dğr., *Olimpiyatların Kara Tarihi*, 19.

⁸⁷ Şenel v.dğr., *Olimpiyatların Kara Tarihi*, 19.

⁸⁸ Raphael Sealey, *A History of The Greek City States* (Berkeley: University of California Press, 1976), 34'den aktaran, Çakır, "Spor Sosyolojisinin Doğuşu," 43.

⁸⁹ Rodgers, *Antik Yunan*, 460.

⁹⁰ Swaddling, *Antik Olimpiyat Oyunları*, 5.

iki yılda bir düzenlemiş ve yarışmalar aynı özellikleri taşımıştır. Bu oyunların yanı sıra birçok yerel festivalin düzenlendiği de çeşitli kaynaklar aracılığıyla bilinmektedir. Athena'nın şerefine yapılan Pan-helen oyunları bu festivallere örnek gösterilebilir. Bu festivallerin diğer dört büyük oyundan farkı, sadece Atinalıların kabul edilmesidir. Judith, bu dört büyük oyunun modern dünyada karşılığını, Modern Olimpiyat Oyunları (Antik Olimpiyatlar), Dünya Şampiyonası (Pythia Oyunları), Avrupa Şampiyonası (Isthmia Oyunları) ve Ulusal Şampiyona (Nemea Oyunları) olarak değerlendirmektedir.⁹¹

Antik Olimpiyatların güçlü ve sağlıklı olan özgür erkekler için tanınması, dolayısıyla oyunlarda kadına yer verilmemesi, oyunların eril bir yapı üzerine oturmasına sebep olmuştur. Ancak Spartalı kadınlara (bekâr olan) diğer Yunan kentlerindeki kadınlardan farklı olarak erkeklerle birlikte katılım imkânı sağlanmıştır. Sparta kadınlarına bu hakkın sağlanmasındaki en önemli gerekçe, kenti uğruna savaştıkları sağlıklı ve güçlü çocuklar dünyaya getirebilmesidir. Sağlıklı ve güçlü çocuk doğurabilmek için, Sparta kadınının düzenli olarak spor faaliyetlerini uygulaması gerekmektedir.⁹² Kadınların Antik Olimpiyatlara katılamaması kendi festivallerini yapmamaları anlamına gelmemektedir. Hera oyunları olarak bilinen bu festivaller sadece kadınların yer aldığı ve tek bir koşu yarışmasından oluşan etkinliği kapsamaktadır.⁹³

Antik Olimpiyatların en önemli özelliği ise, oyunların başladığı andan itibaren tüm Yunanistan'da ateşkesin ilan edilmesidir. *Ekekheiria* adı verilen ateşkesin ilan edilmesiyle tüm silahlar bırakılmakta, şehre silahlı gelmek yasaklanmakta ve tüm idam cezaları ertelenmekteydi.⁹⁴ Bu bağlamda *Ekekheiria*'nın varlığı birçok tartışma başlığı ortaya çıkarmaktadır. Oyunların dini bir içerik taşıması sebebiyle silahların bırakılması ilk başlık olarak kabul edilebilir. Büyük bir kaynaşma ortamı sağlayan oyunlar ciddi bir propaganda sahası yaratmakta ya da o dönemde savaş halinde olan kentlerin bir nevi kafalarını dağıtma ortamı bulmalarına olanak sağlamaktadır gibi

⁹¹ Swaddling, *Antik Olimpiyat Oyunları*, 5.

⁹² Aycan Aybek ve İbrahim Yıldırım, "Baron Pierre De Coubertin'in Olimpizm Felsefesinde Kadın," *Sporun Toplumsal Cinsiyet Halleri* içinde, ed. Canan Koca (Ankara: Spor Yayınevi, 2016), 60-62.

⁹³ Robin Sowerby, *Yunan Kültür Tarihi*, çev. Özgür Umut Hoşafçı (İstanbul: İnkılap Yayınevi, 2012), 100.

⁹⁴ David Arscott, *Olimpiyatlar ve İlginç Tarihi*, çev. Berna Yılmazcan (Ankara: Akılçelen Kitaplar, 2011), 9-10.

tartışma konuları hala süregelmektedir. Fakat Yunanlıların inancına göre yarışlarda kazanan sporcuların becerilerini kısmen Tanrılardan aldıkları düşüncesi, *Ekekheiria*'nın dinsel nedenlerden dolayı uygulandığı savını desteklemektedir.

Oyunların düzenlendiği tapınaklar sporun dışında dans, müzik, şiir ve tiyatro gibi etkinliklere de ev sahipliği yapmıştır. Bu bağlamda Olimpia'nın zengin bir kültürel mekân ve güçlü bir dini alan olduğu söylenebilmektedir. Oyunların Zeus şerefine yapılan dini bir tören olarak başlaması genel kabul görmüş bir kanıdır ancak zamanla oyunların ardına yerleşen ideoloji ile özünden ayrıldığı kabul edilmektedir.

1.3.1.4. Antik Roma Dönemi

Makedonya'nın genç kralı olarak bilinen Büyük İskender peş peşe fetihler yaparak o dönem bilinen dünyanın büyük bir kısmını ele geçirmiştir.⁹⁵ Romalılar, Yunan-Makedonya birliklerini dağıtarak, Helen imparatorluğuna dâhil olan devletleri bünyesine almış ve o dönemin “dünya egemenliği”ne varacak düzeye sahip olmuşlardır.⁹⁶

M.Ö. 4. yüzyılın sonlarında veya M.Ö. 3. yüzyılın başlarında gerçekleştirilen “Gladyatör Dövüşleri”, Roma'nın en bilinen spor organizasyonudur. Ancak gladyatör dövüşlerinden önce atlı araba yarışlarının bu uygarlıkta dikkat çekici olduğu bilinmektedir. Romalılarda gladyatör dövüşlerinden önce iki çeşit eğlence anlayışı bulunmaktaydı: Atlı araba yarışları ve tiyatro oyunları. Bu eğlenceler, yöneticiler tarafından düzenlenen ve giderleri hazineden karşılanan etkinliklerdi. Sadece bir gün süren bu eğlencelerde oyunlar Tanrı'ya adanmakta ve adanan Tanrı'nın adı ile anılmaktaydı. Equirria ve Consualia⁹⁷ olarak bilinen bayram şenliklerinde sadece atlı araba yarışları düzenlenmiştir.⁹⁸

Şenel'e göre Romalılarda spor anlayışı, “dünya çapında bir emperyalizmin sömürü damarından beslenmiştir.” Roma döneminde spor, üstlendiği işlevden uzaklaşarak, sıradan vatandaşların dahi boş zamanlarını hoş geçirmelerine neden olan

⁹⁵ Reg Grant v.dğr., *Tarih Kitabı*, çev. Tufan Göbekçin (İstanbul: Alfa Basım Yayım, 2016), 52.

⁹⁶ Şenel v.dğr., *Olimpiyatların Kara Tarihi*, 25.

⁹⁷ Equirria bayramı Tanrı Mars şerefine 27 Şubat ve 14 Mart tarihlerinde, Consualia bayramı ise deniz ve at Tanrısı olarak bilinen Neptunus Tanrısı şerefine 21 Ağustos ve 15 Aralık tarihlerinde şenliklerle kutlanmıştır.

⁹⁸ Fik Meijer, *Gladyatörler*, çev. Doğa Güneç (İstanbul: Homer Kitabevi, 2008), 25.

seyirlik bir eğlence aracına dönüşmüştür.⁹⁹ Bu bağlamda, sporun içinde yapıldığı toplumdaki iktidar yapısını yansıttığı sonucuna ulaşmaktayız.¹⁰⁰ Roma döneminde ortaya çıkan gladyatör dövüşleri bu sonucu destekler nitelikte olup, *kana susamışlık* olarak açıklanmaktadır. Ancak sporun içinde yapıldığı toplumdaki ve hâkim olan iktidarın kontrolünden çıkamadığının altını tekrar çizerek, Roma döneminde “kana susamışlık” olarak ifade edilen gladyatör dövüşlerinin elbet toplumsal tezahürü bulunmaktadır.

Roma gladyatör dövüşleri, toplum nezdinde önemli sayılan kişilerin cenaze törenlerinin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Halk arasında statü sahibi bu kişiler yaşamlarını yitirdiklerinde, yakınları tarafından mahkûmlar ya da köleler satın alınır, dövüş sonrasında akan kan ile ölmüş olan yakınlarının ruhunun bu kanla temizlendiğine inanılırdı. Gladyatör dövüşleri sonunda akıtılan kan ile yaşamını yitirmiş bu kişiler yaşayan dünyadan ölü dünyaya daha kolay geçirdi. Bu inanışa sahip önemli aileler aynı zamanda zenginlik ve güç sahibi olduklarını bu şekilde sergilemişlerdir. Romalılar gladyatörleri dövüştürmekle ölen kişiye karşı bir hizmetin tamamlanmış olduğunu varsaymaktaydılar.¹⁰¹

Romalılar olimpiyat oyunlarını sürdürmüş ancak spor alanlarını can pazarına dönüştürmüşlerdir. Böylelikle spor alanı, yarışanlarının köle sahibi olan kişiler tarafından değil, satın alınan köleler tarafından yarıştıran bir ortam olarak ortaya çıkmıştır. Şenel’e göre Roma döneminde spor, köleler üzerinden oynanan bir kan sporuna dönüşmüş ve böylelikle modern dünyaya taşınan “oynayan-oynatan” ilişkisi ortaya çıkmıştır.¹⁰²

1.3.1.5. Ortaçağ Döneminde Spor

Yunan ve Roma kültürünün ardından gelen ve Aydınlanma dönemine kadar süren dönem Ortaçağ olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda Ortaçağ, Antik dönem ile Rönesans arasında kalan bir geçiş dönemi olarak kabul edilmektedir. Ortaçağ,

⁹⁹ Şenel v.dğr., *Olimpiyatların Kara Tarihi*, 25.

¹⁰⁰ Fişek, *Spor Yönetimi Dünya’da ve Türkiye’de*, 61.

¹⁰¹ Meijer, *Gladyatörler*, 24.

¹⁰² Şenel v.dğr., *Olimpiyatların Kara Tarihi*, 25.

Antik dönemden oldukça farklı bir dönemin başlangıcı olmuştur.¹⁰³ Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla başlayıp, 15. yüzyılın sonlarına dek uzanan Ortaçağ'da Avrupa toplumları birçok değişim ve dönüşüm yaşamıştır.¹⁰⁴

Ortaçağın başlamasına sebep olan en önemli etken şüphesiz Hristiyanlığın ortaya çıkışıdır. Ancak bu dönemin düşünce sistemini, toplumsal ve siyasal düzenini belirleyen tek etken Hristiyanlık değildir.¹⁰⁵ Bu açıdan bakıldığında Ortaçağ döneminde Avrupa'da yaşayan toplumların sporla olan ilişkileri de bu dönemin ekonomik, sosyal ve siyasal şartlarına, dolayısıyla toplumsal yaşayışlarına göre biçimlenmiştir.

Kilisenin egemen olduğu Ortaçağ döneminde spor önemli derecede gerileme kaydetmiştir. Roma döneminden kalan spor etkinlikleri kilise tarafından yasaklanmıştır. Kiliseye göre spor, "sefahat ve yozlaşma" ile eşdeğerdir. Vatikan'ın önemli isimlerinden Aziz Tertillianus'un "*beden alıştırmaları şeytanın işidir*"¹⁰⁶ söylemi, kilisenin spora yaklaşımının ne kadar katı olduğunu desteklemektedir.¹⁰⁷

Kilisenin etkisi altında kalan yerler bu nedenle sporla ilgili her türlü bedensel alıştırmayı günah ve ayıp kabul etmiştir. Ancak bu durum tüm Ortaçağ Avrupası'na ve tüm topluma mal edilmesi mümkün değildir. Özellikle kilise etkisinden uzak bölgelerde çeşitli spor etkinliklerinin uygulandığı söylenebilmektedir.

Ortaçağ köylülerinin şenlik ve panayırlarda uyguladıkları çeşitli spor etkinlikleri bulunmaktadır. Modern futbol ile modern basketbolun birbirine karıştırılmasıyla oynanan bir çeşit top oyunu bu spor etkinliklerinin başında gelmektedir. Hayvan mesanelerinin doldurulmasıyla elde edilen topla oynanan bu oyunda bekâr erkeklere karşı evli erkekler ya da bir köyün başka köylülerle karşılaştığı ve her türlü hareketin serbest kılındığı etkinliklerin yanı sıra tahıl çuvallarını ya da kayaları kaldırma ve koşu yarışları düzenlenmiştir.¹⁰⁸

¹⁰³ Fatih Rukancı ve Hakan Anameriç, "Ortaçağda İlk Üniversiteler: Stadium Generale," *Felsefe Dünyası Dergisi* 1, sy. 39 (2004): 170.

¹⁰⁴ Tolgahan İmamoğlu, "Ortaçağ Avrupası'nda Tıp Kültürü ve Gelişmeleri," *Tarih ve Gelecek Dergisi* 3, sy. 2 (2014): 44.

¹⁰⁵ Rukancı, "Stadium Generale," 70.

¹⁰⁶ Orjinali, "Palaestrica dioboli negotium" olarak ifade edilmiştir.

¹⁰⁷ Çakır, "Spor Sosyolojisinin Doğuşu," 51-52.

¹⁰⁸ Ansiklopedim, "Spor" <http://www.ansiklopedim.com/detay/229/Spor.html> (15.09.2017).

Kentlerde yaşayan kesim ise, ok atma, çekiç atma, avcılık ve güreş gibi sporlarla ilgilenmişlerdir. Kılıç yerine ince uzun sopaların kullanıldığı eskrim benzeri (İrlanda çubuk dövüşü) yarışmalar ise diğer tercih edilen spor türlerindedir.¹⁰⁹ Ancak şüphesiz ki Ortaçağa damgasını vurmuş en gözde spor etkinlikleri şövalye turnuvalarıdır.

Turnuva günümüzde “bir başarı sıralaması yapmak üzere belli bir yerde, birçok kişi veya takım arasında ve birinin ötekilerle karşılaşması biçiminde yapılan oyun veya yarışmaların tümü¹¹⁰”ne verilen isimdir. Ortaçağda şövalyelerin toplum nazarında itibarlarını artırmak, zenginlik ve güç elde edebilmek maksadıyla katıldıkları turnuvalar dönemin toplumsal yaşamında geniş bir alanda yer almıştır. Şövalye turnuvaları Fransa’da başlayarak, Haçlı Seferleri’nin de etkisiyle başta Almanya, İngiltere ve İtalya olmak üzere gitgide tüm Avrupa’ya yayılmış,¹¹¹ 12. yüzyıldan itibaren Batı Avrupa’nın tamamında şövalye turnuvaları düzenlenmiştir.

Önceleri, sonu çoğunlukla ölümle sonlanan teke tek yapılan ve at üzerinde iki şövalyenin ellerindeki mızraklarla birbirlerini attan düşürmeye çalıştıkları şövalye turnuvaları, zaman geçtikçe bütün aristokrasi sınıfına mensup kişilerin seyirci olarak katıldığı büyük gösteriler haline dönüşmüştür.¹¹²

Şövalye turnuvalarının dışında jut müsabakaları da Ortaçağ’da etkinliğini sürdürmüş diğer önemli spor faaliyetidir. Düelloya dayanan jut müsabakaları şövalye turnuvaları kadar geniş kitlelere ulaşamamıştır. Bu haliyle de her türlü hileye açık hale gelmiştir. 1130 yılında turnuva ve jutlarda hayatını kaybedenlerin gömülmesi kilise tarafından yasaklanmıştır. Bu yasakla kilisenin spor etkinliklerine olan tavrının ne kadar sert olduğunun altı çizilmektedir. Buna rağmen turnuva ve jutlar 16. yüzyıla kadar etkinliğini sürdürmüştür.¹¹³

Sporun tamamen din dışı bir etkinlik olması, Rönesans dönemi ile başlamaktadır. Hümanizm akımı ile birlikte spor bir beden eğitimi aracı olarak kabul

¹⁰⁹ Sporx Ekstra, “Ortaçağ’da Oynanan Sekiz Çılgın Oyun” <https://www.sporx.com/ortacagda-oyunan-cilgin-8-oyun-SXHBQ490871SXQ> (15.09.2017).

¹¹⁰ Şahin, *Beden Eğitimi ve Sporda Temel Kavramlar Sözlüğü*, 406.

¹¹¹ Çakır, “Spor Sosyolojisinin Doğuşu,” 52.

¹¹² A. Fuat Ünver, “Antikçağdan Modern Olimpiyatlara Binicilik Spor ve Türk Biniciliğinin Olimpik Gelişimi” (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2006), 25.

¹¹³ Çakır, “Spor Sosyolojisinin Doğuşu,” 53.

edilmiş, müsabaka kısmı önemini kaybetmiştir.¹¹⁴ Böylelikle 15. ve 16. yüzyıllarda spordaki anlayış tamamen farklılaşarak başka bir boyuta taşınmıştır.

1.3.2. Modern Sporlar

Modern sporlar, modern toplumla birlikte ortaya çıkmış ve sanayileşmeye bağlı olarak yayılım göstermiştir. Sanayileşmenin bir sonucu olan üretim ve sınıf ilişkilerindeki değişiklikler spor alanına da yansımıştır.

1.3.2.1. 19. Yüzyıl Modern Sporların Ortaya Çıkışı

Günümüzde uygulanan sporların çoğunun kökleri geçmişe uzanmaktadır. Geçmişte yapılan ve yaşamsal/toplumsal ihtiyaçlardan ortaya çıkan avlanma, mücadele etme, koşma gibi düzensiz ve kuralsız olarak yapılan fiziksel hareketler, daha sonra eğlence ve oyun biçimine dönüşerek günümüz modern sporları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda geleneksel özellikler taşıyan sporlar zamanla evrensel özellikler taşıyarak modern olma özelliği kazanmıştır. Ancak Karahüseyinoğlu'na göre, evrenselleşen bu sporlar geleneksel özelliklerini kaybederek, farklı bir yapıda ortaya çıkmış ve yaygınlık göstermiştir.¹¹⁵

Sporun tarihi gelişim sürecinde ortaya çıkan modern spor kavramını ele almak için incelemeye Avrupa gözlükleriyle bakmak gerekmektedir. Elbette spor tarihinin uzun geçmişi Avrupa'da yaşanmamıştır. Avrupa dışında kalan toplumlarda da spor uygulamaları kesinlikle önemlidir ve bilinmesi gerekir. Ancak günümüz spor sisteminin yapılış biçimleri, modernliği üreten Avrupa'da ortaya çıkmış ve buradan dünyaya yayılmıştır. Dolayısıyla günümüzün spor sistemi olan modern sporlar, geç Ortaçağ Avrupa'sının ürünüdür.

Birçok araştırmacının üzerinde fikir birliği ettiği modern spor, Avrupa'da Ortaçağ'ın geleneksel sporlarından farklılaşarak doğmuştur. Dönemin toplumsal, kültürel, tarihsel ve siyasi durumları ele alındığında modern sporlar, Batı kültürünün bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.¹¹⁶ Modernlikle birlikte, Batı toplumları kendilerine

¹¹⁴ Ansiklopedim, "Spor" <http://www.ansiklopedim.com/detay/229/Spor.html> (15.09.2017).

¹¹⁵ Karahüseyinoğlu, *Küresel Eksende Türk Sporları*, 53.

¹¹⁶ Karahüseyinoğlu, *Küresel Eksende Türk Sporları*, 53.

ait kültürlerini yenilerken, Doğulu toplumlar Batıya ait kültürel değerleri kabul etmiştir. Doğulu toplumların Batı kültürünü kabul etmeleri, “modernleşme” olarak adlandırılmaktadır.¹¹⁷

Modern ve modernleşme ile birlikte tüm toplumsal alanlarda yaşanan değişimler kaçınılmaz olarak spor alanına da dâhil olmuştur. Çakır’a göre, modern sporların ortaya çıkışı sadece yeni branşların eklenmesine değil, ayrıca geleneksel sporların da modernliğe cevap verecek şekilde tasarlanmasına sebep olmuştur.¹¹⁸

Sporun uluslararası bir özelliğe sahip olmasının tarihi, Antik Olimpiyat Oyunları’na kadar uzanmakta ancak sporun modernleşmesi ve uluslararası özellik kazanması, 19. yüzyıl ortaları olarak genel kabul görmektedir. 1855-1892 yılları arasında İngiliz tüccarlar Belçika, Fransa, Rusya, İsviçre, Çekoslovakya, Hollanda ve Güney Amerika’da spor kulüplerinin oluşturulmasına öncülük etmişlerdir. Artan spor kulübü sayısı sporun değerinin birçok ülkeye yayılmasına neden olmuştur.¹¹⁹ Sporun dünya çapında yaygınlık göstermesinde sömürgeciliğin etkisi büyüktür. İngilizler tarafından yayılan sporlar (ragbi futbolu, bisiklet, kürek çekme, koşu) şehirleşme, sanayileşme ve kapitalizmle paralel bir gelişme göstermiştir. Bu bağlamda modern sporlar, geleneksel sporların dinsel ritüellerinden tamamen sıyrılarak; kitleleşmiş, örgütlenmiş, farklılaşmış, küreselleşmiş, ticarileşmiş, bilimselleşmiş, estetikleşmiş ve cinsiyetsizleşmiştir. İngiltere’den dünyaya yayıldığı kabul edilen modern sporlar, dolayısıyla toplumsal değişim ve dönüşümlerden etkilenmiştir.¹²⁰

19. yüzyıl sonlarında sporun uygulanmasında ortak kuralların oluşturulması gereği ortaya çıkmıştır.¹²¹ Spor organizasyonlarının yapılabilmesi ve bu organizasyona katılan sporcuların eşit koşullar altında yarışabilmeleri için uluslararası spor örgütleri kurulmaya başlamıştır.¹²² Uluslararası spor örgütlerinin kurulmasının ardından 1896’da ilk modern Olimpiyat Oyunları’nın hayata geçirilmesiyle, spor evrensel boyutta uygulanmaya başlamıştır. Olimpiyat Oyunları’nın uluslararası gücü, modern sporun yayılmasında başat etken olma özelliği göstererek, kurallaşmayı

¹¹⁷ Çakır, “Spor Sosyolojisinin Doğuşu,” 106.

¹¹⁸ Çakır, “Spor Sosyolojisinin Doğuşu,” 106.

¹¹⁹ Gözde Algün Doğu, “Sporun Uluslararası İlişkiler Açısından Fonksiyonlarının Değerlendirilmesi” (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2010), 10.

¹²⁰ Karahüseyinoğlu, *Küresel Eksende Türk Sporları*, 58.

¹²¹ Doğu, “Sporun Uluslararası İlişkiler Açısından Fonksiyonlarının Değerlendirilmesi,” 11.

¹²² Talimciler, *Sporun Sosyolojisi, Sosyolojinin Sporuna*, 31.

pekiştirmiş ve hangi faaliyetlerin spor olarak kabul edilmesini gerektiğini netleştirmiştir.

1.3.2.2. Modern Sporların Gelişimi ve Kurumsallaşması

Endüstri devrimi, 18. yüzyıl sonu, 19. yüzyıl başlarında ortaya çıkan birçok buluşun, tekstil, demir ve çelik endüstrilerinin taşımacılığı etkilediği döneme verilen isimdir. 1750'lerden itibaren başlayan ve 1850'lere kadar hız kesmeyen sanayileşme süreci, sadece üretimin değil pek çok durumun değişmesine sebep olmuştur.¹²³

Buhar gücünün keşfedilmesiyle beraber başlayan endüstrileşme süreci, hem ürün fazlasını ortaya çıkarmış hem de daha fazla sayıda insanın boş zamana sahip olmasına neden olmuştur. Bu bağlamda daha fazla zamana sahip olan insanların sportif faaliyetlere katılımında artış yaşanmıştır. Talimciler'e göre, bu zamana kadar "spor yapma" tekeli elinde tutan egemen sınıf tribünlere çekilmiş ve yerlerini sporu "iş"e dönüştüren kişiler almıştır.¹²⁴ Bugün sıkça kullandığımız, *sporun kitleleri peşinden sürüklenme* özelliği endüstri devriminin ortaya çıkarmış olduğu toplumsal, siyasal ve ekonomik sonuçlarına bağlı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Modern sporlar hiçbir zaman geleneksel sporların devamı olmamıştır. Modern sporlar modern toplumun ürettiği bir kavram olarak ortaya çıkmış, bu nedenle de modern toplumun ihtiyaçlarına göre şekil alarak gelişim göstermiştir. Bu bağlamda "modern spor" olarak adlandırılmasının gerekçesi de tamamen geleneksel sporlardan koparak ortaya çıkmış olmasıdır. Modern sporların hızla yayılmasında birçok sebep bulunmaktadır. Bu sebepler Çetin'e göre, boş zaman sürecinin artması, ulaşım imkânlarının gelişmesi ve toplumların demokratikleşmesidir.¹²⁵

Endüstri devrimi ve modernlik gibi birçok değişimin baş aktörü olan İngiltere aynı zamanda bugün popüler hale gelmiş spor branşlarının da ortaya çıkmasına neden olmuştur. 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan futbol, rugby, kriket ve tenis başta olmak üzere diğer spor branşlarının da geçmişini çok daha öncelere götürmek mümkündür ancak günümüzde sahip oldukları hallerinden çok farklı yapıda

¹²³ A. Mesut Küçükcalay, "Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi," *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, sy. 2 (1997): 54.

¹²⁴ Talimciler, *Sporun Sosyolojisi, Sosyolojinin Sporunu*, 29.

¹²⁵ Cem Çetin, *Spor İletişimi* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 3. Baskı, 2015), 9.

uygulanmışlar ve genellikle oyun formundan çıkamamışlardır.¹²⁶ Çakır'a göre, o dönemde İngiltere'nin Batı toplumlarının lider ülkesi kabul edilmesi, sömürgeci üzerinde otoritesinin bulunması, İngiltere'yi spor alanında da lider konumuna ulaştırmıştır.¹²⁷ Bambery'nin örgütlü sporların ilk olarak emperyalist ülkelerde ortaya çıktığını ileri sürmesi, İngiltere'nin o dönemdeki spor alanındaki liderliğini destekler niteliktedir. Ya da Modern Olimpiyat Oyunları'nın başlamasına sebep, Baron Pierre De Coubertin öncülüğünde Fransa'dır. 1860-1870 yılları arasında spor dallarındaki ortak kuralların koyulmasında başat etken bu ülkelerdir. Kuralların ortaya çıkması, emperyalizmin yükselişiyle ilgili olmuştur. Coubertin'in 1892 yılında olimpiik ideale ilgili konuşmasında yer alan, "*Bizim kürekçilerimizi, eskrimcilerimizi, koşucularımızı, başka ülkelere ihraç edelim, geleceğin serbest ticareti budur*"¹²⁸ sözleri, Bambery'nin ortaya attığı bu atıfa vurgu yapmaktadır.

Almanya ve Fransa'da sporun gelişim süreci paramiliter örgütlenmeler şeklinde seyretmiştir. Bu ülkelerdeki spor modelleri o dönemde militarist ve milliyetçi yapılanmalara bağlı olarak ulus birliğinin sağlanması amacı ile kullanılmıştır. İlerleyen bölümlerde üzerinde durulacağı üzere Alman *Turner Sistemi* ya da İsveç'te uygulanan *Ling Jimnastiği* gibi uygulamalar İngiltere kökenli modern sporların gölgesinde kalarak özelliklerini yitirmiş ve beden eğitimi faaliyeti olarak kalmıştır.

Bilinen ilk spor kulübü Marylebone Kriket Kulübü'dür. 1787 yılında Londra¹²⁹'da faaliyete başlayan bu kulüp ardı sıra kurulacak birçok spor kulübünün başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

İngiltere'nin modern sporların üreticisi olarak kabul edilmesinin nedenlerini, bu toplumdaki üretim ilişkileri ve sınıfsal yapıya dayandırmak mümkündür. Bu bağlamda modern sporun karakter özellikleri, modern topluma bağlı olarak gelişme gösterdiği ileri sürülebilir.

Çetin'e göre modern sporun dört temel özelliği bulunmaktadır. Bunlar; spor branşlarının kulüpler bünyesinde yapılması, spor branşlarını yönetecek

¹²⁶ Talimciler, *Sporun Sosyolojisi, Sosyolojinin Sporu*, 28

¹²⁷ Çakır, "Spor Sosyolojisinin Doğuşu," 102.

¹²⁸ Chris Bambery, "Marksizm ve Spor," *Birikim Dergisi*, sy. 158 (2002): 82-93'ten aktaran Talimciler, *Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Sporu*, 28.

¹²⁹ Encyclopaedia Britannica, "Marylebone Cricket Club" <https://www.britannica.com/topic/Marylebone-Cricket-Club> (05.04.2018).

federasyonların kurulması, spor branşlarına ait liglerin oluşturulması ve spor branşlarının kurallarının standartlaştırılmasıdır. Bu özelliklerin altyapısını ise spor branşlarının rekabete dayanan müsabaka niteliğine kavuşmasıdır. Bu nedenle, modern sporun en önemli parçalarını rekorlar ve dereceler oluşturmaya başlamış bu da modern sporun farklılığı olmuştur. Rekor ve dereceler, gelişmenin bir göstergesi¹³⁰ olarak tezahür etmekte ve sporun artık oyun ve eğlence özelliğini ortadan kaldırmaktadır.

Dünyanın en büyük spor organizasyonu olan ve 1896 yılında başlayan Modern Olimpiyat Oyunları her ne kadar kazanmaktan çok katılmanın önemini ve amatörlüğü vurgulasa da rekor ve derecelerden kurtulamayarak sporun çehresinin tamamen değişmesine neden olacak zemini hazırlamıştır.

1.3.2.3. Modern Olimpiyat Oyunları

Modern Olimpiyat Oyunları ilk defa 1896 yılında Atina'da Baron Pierre de Coubertin öncülüğünde başlamıştır. Tüm dünyadan sporcuları çeşitli branşlarda, dört yılda bir, bir araya getiren bu organizasyon; karşılıklı anlayış ve dostluk duygularının pekiştirilmesi amacı ile barışa hizmet etmektedir. Bu amaçla başlatılan modern Olimpiyat Oyunları sonradan ülkelerin ekonomik, siyasal ve sosyal beklentilerinin olduğu organizasyonlar haline dönüşmüştür. Bu durum Olimpiyat Oyunları'nın barışçıl etkilerini gölgede bırakarak farklı meselelerin sahnesi durumuna düşürmüştür.

İnsanları sosyalleştirmek, toplumları birbirleriyle kaynaştırmak, karşılıklı sevgi, saygı ve dayanışmayı sağlamak gibi düşüncelerle uygulanan büyük spor organizasyonları, katılımcılar açısından farklı anlamlar taşımaktadır. Bugün, organizasyonlara katılmak veya ev sahipliği yapmak devletler için her şeyden önce prestije vurgu yapmaktadır. Televizyon, radyo gibi basın kuruluşları aracılığıyla ülkenin gündeme gelmesi tanıtım için önemli bir kaynak olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra özellikle ev sahibi ülke açısından gelir artırıcı ve turist çekmek için önemli bir fırsat alanıdır.

23 Haziran 1894 tarihinde, Baron Pierre De Coubertin öncülüğünde kurulan Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin temel ilkesi, "*daha hızlı, daha yüksek, daha*

¹³⁰ Çetin, *Spor İletişimi*, 9-12.

kuvvetli” anlamına gelen “*citius, altius, fortius*”tur. Olimpiyat Oyunları’nın sembolü olan iç içe geçmiş beş halka, dünya üzerindeki kıtaları temsil etmekte ve insanların dostluk ve sevgi bağıyla birbirlerine bağlı olduklarını simgelemektedir. Halkaların mavisi Avrupa’yı, yeşili Avustralya’yı, sarısı Asya’yı, siyahı Afrika’yı ve kırmızısı Amerika’yı ifade etmek için kullanılmakta ve dolayısıyla Uluslararası Olimpiyat Komitesi’ne üye olan devletlerin kıtalarını temsil etmektedir.¹³¹

Bugün binlerce sporcunun katıldığı, milyonlarca insanın takip ettiği Modern Olimpiyat Oyunları kardeşlik, barış, dostluk, dayanışma, saygı ve fair-play (dürüst/adil oyun) gibi evrensel değerler yaratmak amacı taşımaktadır. Bu değerlere sahip Modern Olimpiyat Oyunları’nın kökleri M.Ö. 8. yüzyıla kadar uzanmaktadır.¹³² Yunan mitolojisindeki Tanrı Zeus onuruna dört yılda bir gerçekleştirilen Antik Oyunlar, Elid’in kralı Iphitos’un emri ile başlamakta ve sadece bir gün süren koşulardan oluşmaktaydı.¹³³ Daha çok dini bir içeriğe sahip olan Antik Oyunlar, zamanla süresi beş güne çıkarılarak; uzun atlama, disk ve cirit atma, farklı koşular, atlı araba yarışları, boks ve güreş gibi spor dallarıyla çeşitlendirilmiştir. M. Ö. 2. yüzyılda Roma’nın işgal edilmesiyle Atina’ya taşınan oyunlar M.S. 4. yüzyılda İmparator I. Theodosius’un “pagan ritüeli” değerlendirmesi nedeniyle sonlandırılmıştır.¹³⁴

Antik Oyunlar’dan 1500 yıl kadar sonra Baron Pierre de Coubertin’in çaba ve girişimleriyle yeniden hayat bulan Modern Olimpiyatlar’ın en büyük amacı, sporu ve spor ötesi bir anlayışın ortaya çıkmasıdır. Olimpizm felsefesi bu anlayışın karşılığıdır.¹³⁵ Olimpizm, Modern Olimpiyat Oyunları’nın düzenlenmesindeki amaçların gerçekleştirilebilmesi için¹³⁶ ilk defa Coubertin tarafından kullanılmıştır.¹³⁷

Olimpizm, dünyanın her kıtasından sporcuların bir araya gelerek; kardeşlik, barış ve eşitlik kavramlarıyla, spor ortamının coşkunu duygularını hissetmeyi ilke edinen, beden ve akıl ile ruhun dengesini sağlayan, birbirlerini anlayışla karşılayan ve

¹³¹ Talimciler, *Sporun Sosyolojisi, Sosyolojinin Sporu*, 34.

¹³² CnnTürk, “Olimpiyat Tarihi” <http://www.cnnturk.com/olimpiyat-tarihi> (02.05.2017).

¹³³ Arcott, *Olimpiyatlar ve İlginç Tarihi*, 32.

¹³⁴ Ntv, “Olimpiyatlar Hakkında Bilmeniz Gereken Her Şey” <http://www.ntv.com.tr/galeri/spor/olimpiyatlar---hakkinda-bilmeniz-gerekenhersey,zFyGYFdvo0mk80ftWGH-OQ> i (02.05.2017).

¹³⁵ Bengü Güven Karahan, “Modern Olimpiyat Oyunlarında Siyaset ve Boykotlar,” *Uluslararası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi* 1, sy. 2 (2015): 115.

¹³⁶ Talimciler, *Sporun Sosyolojisi, Sosyolojinin Sporu*, 34.

¹³⁷ Besyocuyuz, “Spor Felsefesi ve Olimpizm” <http://www.besyocuyuz.com/spor-felsefesi-ve-olimpizm/> (29.05.2017).

birbirlerine saygı duyan bireylerin var olduğu bir dünya yaratılması düşüncesine sahip, sporun temel özelliklerinden hareketle, ortaya çıkarılmış bir dünya görüşü, bir yaşam şeklidir.¹³⁸ En özet haliyle Olimpizm, bir yaşam felsefesidir. Ulus, ırk, renk, dil ve din ayrımı yapmadan tüm dünyayı kucaklayan bu düşünce, uluslararası barışın gelişmesine yardımcı bir nitelik taşıma amacı gütmektedir. Eşit koşullar altında yarışmak, ya da “*kazanmak değil, katılmanın önemli olduğu*” bu organizasyonun, temelinde insana değer vermek yatmaktadır.¹³⁹

Olimpizmin bu tanımlarını yapabilmek, Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin (IOC) Romanyalı üyesi Alexandru Sperco'nun 1974 yılında “olimpizm felsefesi” için belli terim getirmesi ile mümkün olmuştur. Coubertin farklı zamanlarda ve farklı yerlerde bu düşünceyi değişik ifadelerle kullanmıştır. 1896'da “dünya barışını koruyan bir faktör”, 1908'de “güç ve beden kültürü”, 1929'da “felsefe ve din öğretisi kuramı” ve 1931'de “dayanıklılık, güç, yücelik ve saflık” gibi ifadelerle olimpizmi açıklamıştır. Olimpizm düşüncesi Aleksandru Sperco'nun 1974'deki önerisinin ardından uzun süren tartışmalar sonucu 1991 yılında “olimpiyat tüzüğü” içerisinde yerini almıştır.¹⁴⁰

Olimpiyat Oyunları'nın yeniden doğuşu Coubetin için bir heves olmamıştır. 19. yüzyıl sporun her yerde hareketlendiği bir dönemdir ve bu düşüncenin hayata geçmesindeki en önemli nedendir. Bir başka neden ise bu dönemde demiryolu ve telgraf gibi icatların oluşmasıyla insanların daha kolay hareket edip, daha kolay iletişime geçmeleridir.

Modern Olimpiyat Oyunları 1896'da başladığı tarihten bu yana 28 organizasyon gerçekleştirmiştir. Bu organizasyonların on altısı Avrupa, altısı Kuzey Amerika, üçü Asya, ikisi Avustralya ve biri Güney Amerika kıtalarında yapılmıştır. Olimpiyat Oyunları düzenlendiği şehrin adı ile alınmaktadır ve şimdiye kadar toplam yirmi üç şehirde gerçekleştirilmiştir. 1908, 1948 ve 2012 yıllarında oyunlara bugüne kadar en fazla ev sahipliği yapan ülke İngiltere olmuştur. Toplam on dört kez adaylık başvurusu yapan Müslüman ülkelere ise oyunlar verilmemiştir. 2020'de Japonya'nın başkenti Tokyo'da düzenlenecek olan Olimpiyat Oyunları “32. Yaz Oyunları” olarak

¹³⁸ NNWikipedi, “Olimpizm Nedir? Olimpizm Ne demektir?” <http://www.nenedirvikipedi.com/sozluk/olimpizm-nedir-olimpizm-ne-demektir-anlami-13849.html> (29.05.2017).

¹³⁹ Karahan, “Modern Olimpiyat Oyunlarında Siyaset ve Boykotlar,” 115.

¹⁴⁰ Besyocuyuz, “Spor Felsefesi ve Olimpizm” <http://www.besyocuyuz.com/spor-felsefesi-ve-olimpizm/> (29.05.2017).

anılacak olmasına rağmen, “ 29. Yaz Olimpiyatları” olarak bilinecektir. 1916 Berlin Olimpiyat Oyunları 1. Dünya Savaşı nedeniyle, 1944 Londra oyunları da 2. Dünya Savaşı nedeniyle yapılamamıştır. Ancak bu yapılamayan Olimpiyatlar yine de numarasıyla anılmaktadır.¹⁴¹

Olimpiyat Oyunları'nın tarihsel süreci içerisinde birbirleriyle politik ve ekonomik sorunlar yaşayan ülkelerin bu organizasyonlar aracılığıyla dostluklarını pekiştirmesi, milli çıkarların duyurulması için propaganda alanı haline getirilmesi ya da politik, sosyal ve ekonomik çıkarımlar sağlanması gibi olaylar zaman zaman kendini göstermiştir. Yaşanan bu olayların yanı sıra ilk Modern Olimpiyat Oyunları'ndan bu yana hemen hemen tüm organizasyonlara siyasi yansımalar olmuştur. Büyük kitlelere ulaşmada çok başarılı olan Olimpiyat Oyunları bu özelliğinden dolayı birçok ülkenin kendini gösterdiği bir arena haline dönüşmüştür.¹⁴² Bu açıklamadan hareketle gelişen zaman içerisinde olimpik ideallerin yerini siyasi kazanımların alması birçok araştırmacı için önemli bir konu haline dönüşmüştür. Bu durumun analizinin yapılması Olimpiyat Oyunları'nın tarihsel-toplumsal zaman içerisinde geçirdiği evreleri açıklayarak yapmak mümkün görünmektedir.

1.3.3. Modern Sporların Dönüşümü

Modern spor, modern topluma özgü olarak ortaya çıkmış ve bunun sonucunda da modern toplumun ihtiyaçları ve toplumsal yapısına göre şekil almıştır. Bu bağlamda Endüstri Devrimi sonrasında değişim gösteren üretim ilişkileri ve toplumsal yapı, bu süreçte oluşan modern toplumun da spor faaliyetlerinin değişime uğramasına sebep olmuştur.

Modernlik ile toplumsal alanlarda yaşanan değişimler spora da yansımıştır. Batı toplumları modern öncesi uyguladıkları spor faaliyetlerini dönüştürürken, Doğu toplumları da Batılı spor branşlarını ihraç ederek uygulamaya başlamışlardır. 19. yüzyılda başlayan sporun değişim ve dönüşümü, geleneksel sporların yerini modern sporlara bırakmasını ifade etmektedir.¹⁴³

¹⁴¹ Ntv, “Olimpiyatlar Hakkında Bilmeniz Gereken Her Şey” <http://www.ntv.com.tr/galeri/spor/olimpiyatlar---hakkinda-bilmeniz-gerekenhersey.zFyGYFdvo0mk80ftWGh-OQ> i (02.05.2017).

¹⁴² Karahan, “Modern Olimpiyat Oyunlarında Siyaset ve Boykotlar,” 115.

¹⁴³ Çakır, “Spor Sosyolojisinin Doğuşu,” 106.

Modern sporlar, 20. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde kendi içinde bir ayrım yaşamıştır. Bu dönemde modern spor, sadece sporcuların uyguladıkları bir uğraşı olmaktan sıyrılarak, geniş kitlelerin de uyguladığı bir uğraşı haline dönüşmüştür. Bu dönemde kitle iletişim araçlarının da gelişmesiyle birlikte toplumsal dinamikler spor alanına tezahür etmiştir. Başta Batı toplumları olmak üzere gittikçe tüm toplumlara yayılan spor, geniş halk kitlelerine ulaşmıştır. Böylelikle modern spor, spor ekipman ve malzeme satışlarından, müsabaka bilet satışı ve yayın haklarına, spor salonu üyeliklerinden özel derslere vb. alanlara kadar yayılan geniş bir çerçeve içine yerleşmiştir.¹⁴⁴

Günümüzde sporlar, yapıldığı yere göre, uygulandığı tesise göre, yapısına göre ya da çeşidine göre gibi birçok grupta¹⁴⁵ ayrılmaktadır. Bu gruplandırmaların dışında modern sporlar iki ana gruba ayrılmaktadır: amatör ve profesyonel sporlar.

Profesyonel spor, “katıldığı müsabaka ya da yarışma karşılığında toplanan hasıllardan pay alan sporcu¹⁴⁶”lara atıf yapmaktadır. Profesyonel spor adından da anlaşılacağı üzere mesleki bir alan ve para kazanma amacıyla yapılan uğraşıdır. En üst performansa ulaşmayı, ün kazanmayı ve maddi kazanç elde etmeyi amaçlamaktadır. Amatör spor ise, Olimpizm felsefesinde ifade bulan barış, dostluk, dayanışma, kaynaşma gibi insancıl değerleri içinde barındıran özellikler taşımaktadır. Amatör sporcular, profesyonel sporcudan farklı olarak eğlenmek, yeni arkadaşlıklar kurmak, zaman geçirmek, daha sağlıklı olmak ve sağlıklı kalabilmek gibi amaçlar için sporu icra etmektedirler. Voight’a göre, amatör sporda “haz almak” ana hedefken, profesyonel sporda “haz almak” araçtır.¹⁴⁷

Günümüzde spor bilimcileri amatör-profesyonel tanımları yerine kitle sporu ve elit sporu tanımlarını tercih etmektedirler. Bu kavramların tercih edilmesindeki en önemli nedenlerden birisi de, spor amatör olarak yapılsa da “rekabet” unsurunu bünyesinde barındırmasıdır.

¹⁴⁴ Çakır, “Spor Sosyolojisinin Doğuşu,” 104.

¹⁴⁵ Yapıldığı yere göre sporlar su sporları, dağ sporları ya da hava sporları olarak ayrılmaktadır. Uygulandıkları tesisler ise salon ya da açık alan olarak, yapısı ise bireysel ya da takım sporu olarak ayrılmaktadır. Çeşidi ise uygulanan spor branşının dayanıklılık, sürat, esneklik gibi fiziksel özelliklerine göre belirlenmektedir.

¹⁴⁶ Şahin, *Beden Eğitimi ve Sporda Temel Kavramlar Sözlüğü*, 333.

¹⁴⁷ Voight, *Spor Sosyolojisi*, 104.

Kavramsal olarak “kitle sporu” ilk defa 1966 yılında Avrupa Topluluğu Kültürel İşbirliği Konseyi tarafından ortaya çıkarılmıştır. Kitle sporu özünde “Herkes İçin Spor” düşüncesine atıfta bulunmaktadır. Kişilerin bu sporu işlerinden arta kalan vakitte uygulamalarından kaynaklı olarak “Serbest Zaman Spor” adı ile de anılmaktadır. Elit spor ise daha önce belirtildiği üzere meslek olarak icra edilmektedir. Bu sebeple “Performans Spor”, “Profesyonel Spor” ya da “Üst Düzey Spor” isimleriyle de anılmaktadır.¹⁴⁸

Amman’a göre kitle ve elit sporu arasında ciddi farklar vardır. İkisinde de spor ortak olarak kullanılsa da, neden, nasıl, ne zaman ve kimler soruları sorulduğunda bu iki kavram birbirinden tamamen zıt özellik göstermektedir.¹⁴⁹

Kitle sporu ve elit sporu özellik olarak ne kadar birbirine zıt kavramlar olarak yorumlansa da başka bir bakış açısı ile değerlendirildiğinde aslında birbirilerinin içinden ortaya çıkan kavramlardır. Kuter’e göre, kitle sporunun yaygınlık göstermesinde başat etken elit sporlardır. Özellikle çocukluk ve gençlik çağındaki bireylerin elit sporculara özenerek spora yönelmesi bu duruma örnek olarak gösterilmektedir.¹⁵⁰

Tablo 2 Elit ve Kitle Sporları Arasındaki Farklar

	Elit Spor	Kitle Spor
Amaç	Para ve statü	Eğlenmek, dinlenmek, sağlık
Seçicilik	Var	Yok
Yaş	Belirli yaşlarda	Yaş sınırı yok
Kurallar	Katı	Esnek
Zaman	Mesai	Serbest zaman
Olumsuzluk (doping, saldırganlık vb.)	Var	Yok

Kaynak: M. Tayfun Amman, “Spor Sosyolojisi,” *Sporda Sosyal Bilimler içinde*, H. Can İkizler (İstanbul: Alfa Basım, 2000), 107.

¹⁴⁸ Tayfun Amman, “Spor Sosyolojisi,” *Sporda Sosyal Bilimler içinde*, H. Can İkizler (İstanbul: Alfa Basım, 2000), 105.

¹⁴⁹ Amman, “Spor Sosyolojisi,” 105.

¹⁵⁰ Sporbilim, Füsün Öztürk Kuter, “Kitle Spor” [http://www.sporbilim.com/sayfa.asp? mdl= haber ¶m = 69](http://www.sporbilim.com/sayfa.asp?mdl=haber¶m=69) (15.04.2018).

Koruç ise, kitle sporunu üç ana başlık altında değerlendirmektedir. Bunlar; daha sağlıklı olmak, sağlıklı nesillere sahip olmak ve elit sporcu sayısının artırılmasıdır. ¹⁵¹ Elit sporu ve kitle sporu arasındaki farklılıklar, sporda bir ayrışma olduğu üzerinde dursa da bugün spor hangi amaçla yapılırsa yapılsın doğrudan toplumu etkileyen ve etkilenen bir özellik göstermektedir.

¹⁵¹ Z. Koruç, P. Acar, “Kitle Spor ve Spor Psikolojisi” *Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar* içinde, ed. Atilla Erdemli (İstanbul: Mega Matbaacılık, 1991), 28.

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUM VE SPOR

“Şampiyonlar toplumların içinden çıkarlar, toplumlara gökten inmezler.”¹⁵²

2.1. SPORUN TOPLUMSAL BOYUTLARI

İnsan doğduğu andan ölümüne kadar geçen zaman boyunca mecburen bir topluluk içerisinde yaşamını devam ettirir. İnsan doğası gereği yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmek için topluluk içinde yaşamak zorundadır. *“Aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan insanların tümü”¹⁵³* toplumu oluşturmaktadır.

Başka bir ifade ile toplum, *“belirli bir coğrafi bölge üzerinde temel ihtiyaçlarını karşılamak için örgütlenmiş, aralarındaki etkileşim ve iletişimi düzenleyen kuralları ve kurumsal ilişkileri olan, benzerlerinden bazı farklı özellikler taşıyan, hem biyolojik hem de kültürel olarak kendisini yeniden üretecek mekanizmalara sahip, farklı, büyük insan topluluğudur.”¹⁵⁴*

Toplum içinde spor, içinde yaşadığımız sosyal ve kültürel ortamın en önemli parçalarından birini oluşturmaktadır. Spor sadece bedensel gelişim göstererek kazanılan madalya ve kupalardan ibaret olmamakla birlikte sadece eğlenmek ya da ekonomik anlamda da yapılan faaliyet değildir. Spor, toplumun sosyo-kültürel yapısına göre şekil alan ve aynı zamanda toplumsal yapıyı etkileyen kişilerin yaşamlarını da şekillendiren toplumsal bir olgudur.¹⁵⁵ Spor, onu uygulayan açısından ele alındığında, galibiyete dayalı teknik ve fiziksel çaba demektir. Seyreden açısından değerlendirildiğinde müsabakaya dayalı estetik bir süreçtir. Toplum içerisinde,

¹⁵² Erdemli, *Spor Yapan İnsan*, 299.

¹⁵³ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b54c24a_8d0fd6.63213_998 (22.10.2017).

¹⁵⁴ A. Azmi Yetim, “Sporun Sosyal Görünümü,” *Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 5, sy.19 (2000): 64.

¹⁵⁵ Canan Koca, “Sporda Sosyokültürel Boyutlar,” https://www.academia.edu/9352452/Sporda_sosyo_k_%C3%BClt%C3%BCrel_boyutlar (24.11.2016).

toplumun özelliklerini yansıtan ve yerine göre toplumu yönlendirebilen önemli bir toplumsal dinamiktir.¹⁵⁶ Spor kendine has kuralları, uygulamaları, süreç ve değerleriyle yaşayan bir toplumsal yapıdır.¹⁵⁷

Modern toplumun önemli toplumsal kurumlarından biri olarak kabul edilen sporun bugün çok sayıda branşa ulaşmış olduğunu bilmekteyiz. Bu branşlara ait profesyonel kulüp ve ligler bulunmakta, büyük turnuva ve organizasyonlar düzenlenmektedir. Bu etkinliklere çok sayıda –uygulayıcı ya da izleyici olarak- kişiler katılmaktadır.¹⁵⁸ Günümüzde spor, iş hayatından, radyo ve televizyona, giyim endüstrisinden, pazarlama ve satış alanına kadar etki ederken, reklam ve propaganda faaliyetlerini, uluslararası ilişkileri ve bunun gibi birçok alanı etki alanına dâhil eder. Bir toplumsal kurum olarak spor, toplumsal fonksiyonlarını yerine getirirken, onu anlamının ve açıklayabilmenin en ideal yolu, sporun uygulandığı toplumu ve bu toplumun ideolojik, sosyolojik ve kültürel yapılarını anlamak ile mümkün olacaktır.¹⁵⁹

2.1.1. Sporun Sosyal Boyutları

İnsanın toplumsal bir varlık oluşu nedeniyle yaşamını sürdürebilmek için diğer bireylerle işbirliği yapmak zorundadır. Bireyin, diğer bireylerle etkileşimi ve işbirliği sonucunda ortaya çıkan yapma, duyma ve düşünce biçimlerini tanıma ile öğrenme ve benimseme sürecine ise “sosyalleşme (toplumsallaşma) adı verilmektedir.¹⁶⁰ Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise sosyalleşme, “*bireyin kişilik kazanarak belli bir toplumsal çevreye hazırlanması, toplumla bütünleşmesi sürecidir.*”¹⁶¹

Sosyalleşmeyle birlikte bireyler, toplumun ortaya çıkarmış olduğu davranış ve hareket modellerini ve düşünme biçimlerini öğrenmektedir. Böylelikle sosyalleşme,

¹⁵⁶ Fişek, *Spor Yönetimi*, 34.

¹⁵⁷ Füsün Öztürk Kuter, “Toplum ve Spor” <http://www.sporbilim.com/sayfa.asp?mdl=haber¶m=51> (24.11.2016).

¹⁵⁸ Canan Koca, “Sporda Sosyokültürel Boyutlar.”

¹⁵⁹ Ahmet Talimciler, “İdeolojik Bir Meşrulaştırma Aracı Olarak Spor ve Spor Bilimleri,” *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi* 1, sy. 2 (2015): 37.

¹⁶⁰ Yılmaz Kaplan ve Güney Çetinkaya, “Spor Yoluyla Toplumsallaşma-Yeniden Toplumsallaşma,” *International Journal of Science Culture and Sport*, sy.2 (2014): 122.

¹⁶¹ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ad61232a9d3a1.32407398 (16.04.2018).

bireyin toplumun kültürüyle bütünleşmesini ve içinde bulunduğu toplumla uyum sağlamasını mümkün kılmaktadır.

Sporun sosyalleşme üzerindeki etkisi ise, öncelikle bireyler arasında iletişim kurmak ve sonrasında toplumlar arasındaki ilişkilerin kurulmasını sağlamaktır.¹⁶² Başka bir deyişle, spor, bireylerin yaşamlarına pozitif katkılar sağlarken içinde buldukları toplumun da daha sağlıklı bir yapıya ulaşmasına, başka sosyal kurumlarla ilişki kurarak toplumun bütünselliğinin sağlanmasına, tanınmasına ve gelişmesine katkı sağlamaktadır.¹⁶³ Sosyalleşmenin en önemli araçlarından biri olan spor, birey ve toplum ilişkilerini geliştirirken, aynı zamanda bireylerin içinde bulunduğu toplumun sosyal ve kültürel şartlarından etkilenmekte ve etkilemektedir.¹⁶⁴

Bireyler oyun ve hareketler aracılığı ile içinde buldukları duygu durumlarını ifade edebilme olanağı bulmaktadırlar. Baloğlu ve Davutoğlu'na göre, her türlü spor etkinliği, aslında bireylerin sosyal bir deney sahibi olabilme alanlarıdır. Bunun yanı sıra spor, saldırganlık, kıskançlık ve öfke gibi duyguların dışa aktarılmasında etkili bir araçtır. Hedef odaklı öğrenmeye katkıda bulunarak bireylerin ekip ruhu içerisinde hareket etmelerini sağlamaktadır. Bu bağlamda sosyal sermaye kavramının içerisinde güven ve politik ilgi aranmaktadır. Spora katılımın yüksek olduğu ülkelerde sosyal ve kurumsal güvenin daha yüksek olduğu bilinmektedir. Spora katılım daha sağlıklı ve birbirine güven duyan bir toplum oluşturulmasında önemli bir yerde bulunmaktadır.¹⁶⁵

Spor, bireylerin hem kişisel hem de sosyal bir kimlik kazanmalarını sağlamaktadır. Spor bireye aidiyet duygusu vererek, grup içerisinde grup kimliği edinmesini sağlar. Spor, ortak hedef ve amaçları destekler, toplumsal bağların güçlenmesini sağlar. Tüm bu etkinlikler esnasında birey sosyalleşerek kültürel değerler kazanır.¹⁶⁶

¹⁶² Burhan Baloğlu ve Ayten Davutoğlu, *Sporun Değişen Yüzü* (İstanbul: Derin Yayınları, 2009), 7.

¹⁶³ Yetim, "Sporun Sosyal Görünümü," 64.

¹⁶⁴ Ramazanoğlu v.dğr., "Sporun Toplumsal Boyutlarının Değerlendirilmesi," 155.

¹⁶⁵ Baloğlu ve Davutoğlu, *Sporun Değişen Yüzü*, 7-8.

¹⁶⁶ Baloğlu ve Davutoğlu, *Sporun Değişen Yüzü*, 9.

2.1.2. Sporun Kültürel Boyutları

Sporun toplumsal bir kurum olarak kabul edilmesi, aynı zamanda kültürel bir olgu olmasına sebep olmakta ve bir dizi kültürel işlevleri de üstlenmesine yol açmaktadır.¹⁶⁷ Ancak sporun bu kültürel işlevlerine değinmeden önce geniş ve karmaşık bir tanımlama alanına sahip olan kültür kavramının tanımlanması yarar sağlayacaktır.

Kültür, insanı ve insanın meydana getirdiği toplumun günlük yaşam biçimini ve insanın bu hayat biçimini şekillendirmesiyle oluşmaktadır. Diğer bir ifade ile kültür, “*belli bir zaman ve mekândaki insan topluluğunun yaşama şekli*” olarak tanımlanmaktadır.¹⁶⁸

İnsan, toplum içerisinde belli yer ve zamanlarda bir örgüte bağlı olarak belli biçimlerde faaliyette bulunarak hem kendini hem sosyal alanı yenileyerek üretmektedir. Günlük üretim faaliyetleri içerisinde maddesel hayatını üreten insan, aynı zamanda üretimi, üretim ilişkileri ile üretim sonuçlarını, bunun yanı sıra umutlarını ve umutsuzluklarını, korkuları ile kaygılarını ve hayattan beklentilerini kendisi ve içinde bulunduğu toplum için açıklar. Dolayısıyla insan bu maddesel hayatın bilincini de üretmektedir. Bu bağlamda maddesel ve düşünsel üretimi ortaya çıkaran insan bu ilişkilere bağlı olarak kültürü de üretmektedir. Erdoğan’a göre kültür, “*insanın toplum içindeki kendini ve dolayısıyla toplumu ifade biçimidir.*”¹⁶⁹

Kültürün oluşmasını insanların maddi ve düşünsel ihtiyaçları belirlemektedir. Bu ihtiyaçlar kendiliğinden oluşmaktadır. Şentürk’e göre “kendiliğinden oluşma” kültürün en önemli özelliği sayılmaktadır.¹⁷⁰

Kültür, insanların ilişki biçimleriyle ve bu ilişki biçimlerinin ifade edilmesiyle oluşmaktadır. Erdoğan’a göre bu ifade biçimi hem maddi (yiyecek, giyecek, zevk alınacak, kullanılacak maddi kültür) hem de eylemsel ve düşünsel (kader, inanç, şiir, müzik, eğlence vb.) üretim olarak ifade edilmektedir.¹⁷¹

¹⁶⁷ Mete Kazaz, *Televizyon Spor Haberleri Yapısal Çözümleme ve Dil Kullanımı* (İstanbul: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2007), 41.

¹⁶⁸ Ünal Şentürk, “Popüler Bir Kültür Örneği Olarak Futbol,” *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 31, sy.1 (2007): 25.

¹⁶⁹ İrfan Erdoğan, “Popüler Kültürün Ne Olduğu Üzerine,” *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi* 51, sy.57 (2004): 1-2.

¹⁷⁰ Şentürk, “Popüler Bir Kültür Örneği Olarak Futbol,” 25.

¹⁷¹ Erdoğan, “Popüler Kültürün Ne Olduğu Üzerine,” 2.

İnsanların uyguladığı faaliyetlerle yaşamı biçimlendirme çabası olarak tanımlanan kültür; örf, adet, gelenek ve göreneklerin yanı sıra maddi kültür ögesi olan somut değerleri de içinde barındırmaktadır.¹⁷² Toplumda etkisini yitirerek eskimeye yüz tutmuş değerler ile kurumlarda yaşanan değişimler sosyal değişme olarak açıklanmaktadır. İnsanın toplumsal üretim biçimi ile toplumsal ilişkilerinde yaşanan değişimler yaşam biçimini, bu yaşam biçiminin ifadesini ve bu bağlamda kültürün üretiminde de değişimler yaşanmasına sebep olmaktadır. Yaşamın ifade ediliş biçimi olan kültür, yaşam biçiminin değişimiyle farklılaşmalar yaşamaktadır.¹⁷³

Toplumsal yaşama bağlı olarak oluşan kültürün belirli bir zamana ait olması sebebiyle tarihi, belirli bir coğrafyada yaşayan insan topluluğuna bağlı ilişkiler sonucunda ortaya çıkmasından dolayı mekânsal ve toplumsal özellikler taşımaktadır. Ancak, belirli bir zamana, coğrafyaya ve topluma bağlı olan kültür, günümüzde iletişim teknolojilerinin gelişimiyle dünyanın geneline yayılmış durumdadır. Böylelikle kültür, öznel ve yerel olmaktan çıkarak, genel ve küresel hale gelmiştir.¹⁷⁴

Spor günümüzde modern toplum kültürünün en önemli parçalardan birini oluşturmaktadır. Toplum içerisinde değişim gösteren anlayışlardan etkilenen spor anlayışı da iletişim teknolojilerine bağlı olarak değişim göstermiştir. Boş zamanları değerlendirmek için yapılan bir pratikten, bir yaşam tarzına; kimliklerin oluşmasında etkin olmasından, prestij oluşturmaya; kitle psikolojisi ve ekip birlikteliğinden, tüketim kalıplarındaki değişime kadar bir çok alana yayılmış olan spor, kültür içerisindeki yeri bir alt alan olan popüler kültür kavramı içerisinde açıklanmaktadır. Günümüzde spor, toplum içerisinde eğlence, sağlık ve boş zamanı değerlendirme faaliyetleri içerisine kolayca dâhil edilebilen, yalnızca uygulayanı değil izleyici kitlesini de siyasal, ekonomik ve sosyal boyutlarıyla ilgilendiren ve kültür endüstrisi içerisinde popüler olmaya devam eden bir kavramdır.¹⁷⁵

Kültürün ticarileşmiş ve sanayileşmiş biçimi olarak tanımlanan popüler kültür, tüketilmek ve alınıp-satılmak üzere planlanarak üretilmiş kültürdür. Şentürk'e göre popüler kültür, iyimser bakış açısıyla değerlendirildiğinde; insanların benzer

¹⁷² Özgür Selvi ve Servet Altan, "Popüler Kültür ve Spor İlişkisi Üzerine Bir Araştırma," *Erciyes İletişim Dergisi* 3, sy.3 (2014): 133.

¹⁷³ Baloğlu ve Davutoğlu, *Sporun Değişen Yüzü*, 49.

¹⁷⁴ Şentürk, "Popüler Bir Kültür Örneği Olarak Futbol," 25.

¹⁷⁵ Selvi ve Altan, "Popüler Kültür ve Spor İlişkisi Üzerine Bir Araştırma," 132-133.

yönlerinin ortaya çıkmasını sağlayarak onların yakınlaşmasına sebep olmaktadır, eleştirel bakış açısı ile ele alındığında; insanların tek tip ve tek düze olmasına sebep olmaktadır.¹⁷⁶

Popüler kültür, iki yaklaşım altında farklı olarak değerlendirilmektedir: Elitist yaklaşımına göre popüler kültür, halkın aşağı kültürüdür ve sınıfsal bir mesafe koymanın vasıtası olarak görülür. Demokratik yaklaşım ise popüler kültürü herkesin kullanımına ve tüketimine açık olmasını ve her toplumsal alanı ilgilendirmesi olarak açıklanmaktadır.¹⁷⁷

İletişim teknolojisinin avantajlarını kullanarak yapılan popüler kültür, insanları belirli bir seviyede yaşamaya, inanmaya, tüketmeye ve hareket etmeye zorlamaktadır. İnsanların günlük yaşamını ve günlük deneyimlerini inşa eden popüler kültür, kitlelere kendi çizdiği sınırları ve özelliklerini kendisinin belirlediği bir yaşam alışkanlığı empoze etmektedir. Başka bir deyişle, popüler kültür, insanın ihtiyacı olmadığı halde bir ürünü ihtiyacı varmış gibi sunarak tüketimini sağlamaktadır.¹⁷⁸ Örneğin, oyun hayatın içinden gelir ve istemsiz şekilde uygulanır. Ancak ticari çıkarların egemenliğini sürdürdüğü günümüzde oyun da bu ticari güçler tarafından planlanmaktadır. Dolayısıyla oyunu planlayan bu güçler, oyun için gerekli araçları da kendisi üretecektir.¹⁷⁹

Oyunu içinde barındıran spor, doğası gereği fiziksel, zihinsel ve ruhsal bir bütünlük içerisinde yer almaktadır. Bu özelliğinden dolayı güç odakları tarafından kültürel ve toplumsal değişmelerin metaforu olarak kullanılmaktadır.¹⁸⁰

Sosyal sınıf, cinsiyet, ırk, dil, din ve yaş ayrımı yapmayan bir olgu olan spor, popülerliğini herkese uygun olmasından dolayı korumaktadır. Kitle ruhu içerisinde birlik ve beraberlik halinde hareket eden spor katılımcıları, ortak davranışlar sergilemektedirler. Bu ortak davranışlar; spor giysileri, spor ayakkabıları, takım sloganları, koleksiyonlar, marşlar vb. olarak ortak bir ifade biçiminde ortaya çıkmaktadır.¹⁸¹

¹⁷⁶ Şentürk, "Popüler Bir Kültür Örneği Olarak Futbol," 25.

¹⁷⁷ Selvi ve Altan, "Popüler Kültür ve Spor İlişkisi Üzerine Bir Araştırma," 134.

¹⁷⁸ Selvi ve Altan, "Popüler Kültür ve Spor İlişkisi Üzerine Bir Araştırma," 135.

¹⁷⁹ Erdoğan, "Popüler Kültürün Ne Olduğu Üzerine," 12.

¹⁸⁰ Kazaz, *Televizyon Spor Haberleri*, 71.

¹⁸¹ Selvi ve Altan, "Popüler Kültür ve Spor İlişkisi Üzerine Bir Araştırma," 138.

Gün geçtikçe popülerliğini artıran bir alan olması sebebiyle spor, popüler kültürün kapitalist değer ve pratikleriyle iç içe geçmiş durumdadır. Spor kulüpleri ve derneklerinin şirketleşmesi, sporcuların profesyonelleşmesi, spor malzemelerinin üretimi, spor medyası, sponsor firmalar ve hatta hükümetler sporun maddi anlamda sömürülmesinin içine girmişlerdir. Sporun, özellikle futbolun tüketim kültürüne eklenmesi bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda, popüler kültürün geliştirilmesinde ve tüketimin maksimize edilmesinde sporun ticarileşmesinin önemi artmıştır.¹⁸²

Kapitalizmin yarattığı yoğun temponun içerisine sıkışıp kalan insanlara bir kaçış imkânı sunan spor, diğer taraftan insanları farkında olmadan yanlış bir bilince sürüklemektedir. Spor, kapitalist sistemin devamlılığını sağlamak için etkili bir görev üstlenmektedir. Modern topluma ait tüm özellikleri bünyesinde barındıran spor, bu nedenle, yapısalcı Marksizm'e göre, kapitalist sistemle sıkı bir ilişki içerisinde. Başka bir ifade ile spor, popülerliği nedeniyle sınıf egemenliğine ve sömürüye dayalı bir sistemin parçasını oluşturmaktadır.¹⁸³

Spor ile popüler kültür, her türlü eğlence, müzik, gösteri, kitap ve filmlerden oluşmaktadır. En popüler kültür pratiklerinden biri olarak kabul edilen spor, aynı zamanda kolektif kimliklerin eklendiği bir kültürel arenadır. Toplumsal ve siyasal kimliklerin inşasında önemli bir rol oynamaktadır. Popüler sporlar, içinde yaşanılan toplumun ne olması veya nasıl olması gerektiğine dair ortak duygu ve düşünceleri yönlendirmekte ve böylelikle temsiller oluşturmaktadır.¹⁸⁴ Dolayısıyla toplumun aynası görevi görmektedir. Örneğin, spora katılımın yüksek olduğu toplumlarda sosyal ve kurumsal güven daha yüksektir. Yapılan araştırmalar, spor kulüplerine üyeliğin fazla olduğu toplumlarda, kültürel ve sosyal gruplara üyeliklerin de artmış olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda sporun sosyal ve kültürel etkileşimi daha yüksek, birbirine ve devlet kurumlarına daha çok güvenen bir toplumun oluşmasında kilit önemi bulunmaktadır.¹⁸⁵

¹⁸² Solmaz ve Aydın, 73.

¹⁸³ Ahmet Talimciler, "Futbol Değil İş: Endüstriyel Futbol," *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, sy. 89-114 (2008): 96.

¹⁸⁴ Başak Solmaz ve B. Oğuz Aydın, "Popüler Kültür ve Spor Merkezlerine Yönelik Bir Araştırma," *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* 1, sy. 4 (2012): 74.

¹⁸⁵ Baloğlu ve Davutoğlu, *Sporun Değişen Yüzü*, 70.

Popüler kültürün en önemli parçalarından birini oluşturan sporun, kapitalist sistemdeki yerini daha iyi analiz edebilmek için ekonomi ile olan ilişkisini değerlendirmek gerekmektedir.

2.1.3. Sporun Ekonomik Boyutları

Günümüzde kültürün vazgeçilmez bir unsuru olan spor, ekonomi biliminin de en önemli alanlarından biri olmuştur. Spor bugün, küreselleşmiş bir endüstri alanına dönüşmüştür. Dolayısıyla spor, toplumların kültürel ve sosyal yapılarına etki ettiği gibi ekonomiyi de etkisi altına almıştır.

Spor alanında elde edilen başarılar sadece takım ve ülke boyutunda önem kazanmayıp, uluslararası finans ve döviz piyasaları için de önemli bir noktaya gelmiştir. Uluslararası borsalarda faaliyet halinde bulunan ve halka açılmış olan Spor Anonim Şirketleri bir taraftan, taraftar topluluğuyla birlikte işlem kapasitesinin gelişmesine sebep olurken diğer taraftan sponsorluk anlaşmalarıyla birlikte uluslararası başarıların sahibi olmaya çalışmaktadır. Ancak spor ekonomisinden elde edilen gelir kaynakları, sadece sponsorluk anlaşmaları değildir. Mağaza gelirleri, bilet satışları ya da kulüp adına çıkarılan banka kredi kartlarından da anlamlı bir gelir elde edilmektedir. Buna bağlı olarak da spor kulüplerinin marka değeri oluşmaktadır.¹⁸⁶

Spor ekonomisi sadece kulüpler ve sporcular ile ilgili bir alan değildir. Hizmet sektörü içerisinde yer alan spor, günümüzde eğlence ve teknoloji alanından, eğitim ve sağlık alanına, turizm ile otomotiv alanından, ulaşım ve lojistik alanına, medyadan, bankacılık ve finans alanına kadar geniş bir zemine yayılan ve tüm bu sektörleri etkileyen geniş tabanlı bir etkinliktir. Sporun bugün ulaştığı nokta, bir sektör hatta endüstrisi olan bir sektör olmasıdır. Bu haliyle spor, sadece severek yapılan bir uygulama olmanın çok ötesine uzanarak tamamen profesyonel çıkarların etki alanına girmiştir. Hakemden gözlemcisine, malzemecisinden sporcusuna kadar herkes ve her şey sporun ekonomik bir alan olduğunun ispatıdır.¹⁸⁷ Profesyonel olarak yapılan sporun bir iş alanı olduğunun altı tekrar çizilmelidir.

¹⁸⁶ Cem Saatçioğlu, *Spor Ekonomisi Teori, Politika ve Uygulama* (Gazi Kitabevi, 2013), v1.

¹⁸⁷ Kazaz, *Televizyon Spor Haberleri*, 55-56.

Spor ekonomisi kavramından ilk bahseden, ABD’li Simon Rottenberg’dir. 1956 yılında *Beyzbol Oyuncularının Çalışma Koşulları (The Baseball Players Labor Market)* isimli makale yazmıştır bu çalışmaya yakın tarihlerde, Alman Meizer ve Staglin (1965) ve İngiliz Sloane (1969) bu alanda çalışmalarda bulunmuştur. Bu dönemlerde gerek ABD’de gerekse Avrupa’da yapılan bu çalışmaların içeriğini, profesyonel takım sporlarının liglerindeki iktisadi analizlerinin açıklaması oluşturmuştur. Rottenberg, halen günümüzde de geçerli olan, “şampiyonluğa oynayan takımların sayısı arttıkça, spor alanındaki rekabet ve seyirci sayısı artacaktır” düşüncesini savunmuştur.¹⁸⁸

1960’lı yılların sonlarına doğru sporla ilgili işletmelerin, sportif malzeme üreten şirketlerin, kitle iletişim araçlarının, spor alanlarının, stadyum ve sahaların, ticari ürün üreten firmaların, sporun profesyonelleşmesi ve amatörlüğün artmasıyla spor alanı endüstri içerisinde de sektörel büyümeyi sağlamıştır. Bu bağlamda spor, her geçen gün büyüyen bir pazar oluşmasına sebep olmuştur.¹⁸⁹

Spor ekonomisi kavramı ne kadar 21. yüzyıl içerisinde anılsa da, sporun endüstri alanına girmesi 20. yüzyılın son çeyreğine rastlamaktadır. Kapitalist ilişkiler spor alanına nüfuz etmeye başlayarak, sporun yapısal biçimini, örgütlenmesini ve toplumsal ilişkilerini radikal olarak dönüştürmüştür.¹⁹⁰ Spor ekonomisi alanında çalışmaların geç yapılmasına sebep olan en büyük etken, spor alanında dönen sermayenin az olması ekonomistler tarafından ilgi çekici bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Bir diğer neden ise kulüp yapılarının incelenmeye değmeyecek oranda iş imkânı sunmasıdır.¹⁹¹

Spor ekonomisi her geçen gün hızla büyüyen bir alandır. Giderek hız kazanan ekonomik küreselleşme ile birlikte spor alanında profesyonelleşme ve ticarileşme süreci de aynı hızla büyümüştür. Spor kulüplerinin mülkiyet haklarının verilmesi, özellikle kapitalist ülkelerdeki medya sahiplerinin, bu kulüplerin sahibi ya da ortağı olmaya itmiştir.¹⁹² Spor organizasyonlarının televizyonlardan yayınlanması sayesinde spor çok büyük kitlelere ulaşmaktadır ve bu nedenle spora olan ilginin artmasına sebep

¹⁸⁸ Çetin, *Spor İletişimi*, 46.

¹⁸⁹ Hakan Katırcı, *Spor Kulüplerinde İletişim Yönetimi* (Almanya: Türkiye Alim Kitapları, 2016), 1.

¹⁹⁰ Kazaz, *Televizyon Spor Haberleri*, 54.

¹⁹¹ Çetin, *Spor İletişimi*, 46.

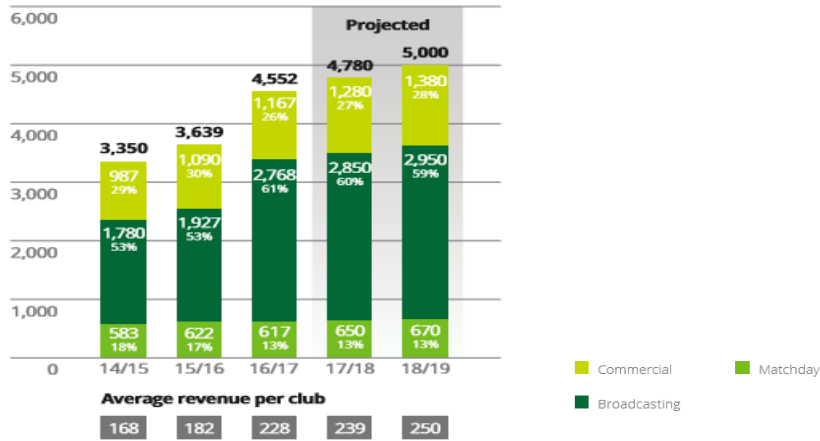
¹⁹² Karahüseyinoğlu, *Küresel Eksende Türk Sporları*, 75.

olmaktadır. Ayrıca naklen yayın gelirleri, sponsorluğun gelişmesi ve alternatif finans kaynaklarının ortaya çıkması,¹⁹³ medya güçlerinin bu alana sahip çıkmasına neden olmuştur.

Spor ekonomisinin ortaya çıkışı ve gelişiminde kitle iletişim araçlarının ve özellikle medyanın etkisi büyüktür. Özellikle Avrupa'daki dernek statüsüne bağlı olan spor kulüpleri şirketleşmiştir.¹⁹⁴ Medyanın etkisiyle birlikte spor, kârlı bir reklam ve tanıtım aracı haline gelerek, geniş kitlelerin yoğun ilgisi altına girmiştir. Böylelikle spor bir gösteri ve eğlence faaliyeti olarak tüketim sektörü içerisinde yer edinmiştir. Kitlelerin yoğun ilgi ağına eklenen spor, girişimciler için önemli derecede finans hareketlerinin yaşandığı cezbedici ekonomik bir faaliyet alanı haline gelmiştir.¹⁹⁵ Bugün özellikle Avrupa'da otuz geçkin spor kulübü borsada işlem görmektedir. Bu spor kulüplerinin piyasa değerleri ise yüz milyon euro'lara ulaşmış durumdadır.¹⁹⁶

Avrupa futbolunun yerel ve ulusal müsabakalarında elde ettiği yayın gelirlerinde güçlü bir artış gözlemlenmektedir. Avrupa futbol piyasası gelirini 2015/2016 sezonunda %25'lik bir artışla, 2016/2017 sezonunda ise %4'lük bir artışla 25,5 milyar Euro'ya yükseltmiştir.¹⁹⁷

Şekil 1: İngiliz Birinci Futbol Ligi (Premier) Kulüp Gelirleri (2014/2015 ve 2018/2019 sezonları)

Kaynak: Deloitte analysis, 2018.

¹⁹³ Kazaz, *Televizyon Spor Haberleri*, 56.

¹⁹⁴ Çetin, *Spor İletişimi*, 47.

¹⁹⁵ Saatçioğlu, *Spor Ekonomisi Teori, Politika ve Uygulama*, 15.

¹⁹⁶ Tuğrul Akşar ve Kutlu Merih, *Futbol Ekonomisi* (İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2006), 9.

¹⁹⁷ Business Group, *Roar power Annual Review of Football Finance* (2018).

İngiliz birinci futbol ligi kulüplerinin geliri, 2016/2017 sezonunda %25'lik bir büyüme göstererek 4,5 milyar Sterline ulaşmıştır. Bu büyümedeki en büyük etken, İngiliz birinci futbol liginin yeni yürürlüğe girmiş olan üç yıllık yayın hakları düzenlemesi olarak gösterilmektedir. İngiliz birinci futbol ligi kulüp ciroları ve ortalama İngiliz birinci futbol ligi kulüp gelirleri 2010/2011 sezonundan bu yana iki katına çıkmış durumdadır. 2016/2017 sezonunda ortalama gelir ve ciro 228 milyon Euro, 46 milyon Sterlin artış göstermiştir. Bu artışa en büyük etken uluslararası talebin artması sonucunda yayıncı ve sponsorlardan elde edilen gelirlerin de artması olarak gösterilmektedir.

2016/2017 sezonunda İngiliz birinci futbol ligi kulüp gelirlerindeki artışın %90'ından fazlası yayın gelirleri nedeniyle sağlanmıştır.¹⁹⁸

Yukarıdaki örnek grafikten de anlaşılacağı üzere sporun, özelde futbolun, geniş kitleleri etkisi altına alma gücü, tüketim kalıpları ile bir araya geldiğinde piyasa ekonomisi için olmazsa olmaz derecede önemli bir sektörün ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Günümüzde kitle iletişim araçları her şeye hükmetmektedir. Sadece futbol, basketbol ve voleybol gibi popüler sporlar ön planda yer almamakta, bunların yanı sıra birçok spor dalında reklam süreci devam etmektedir. Sporcular bugün adeta birer reklam panosu görevi görmekte ve kitlelerin yönlendirilmesi konusunda etkili olmaktadır. Popüler kültür içerisinde yer edinen sporun ortaya çıkarmış olduğu kültürel metanın televizyona göre paketlenerek ticari değişimlere göre kitlelere sunulmasında önemli ideolojik sonuçları da bulunmaktadır. Spor ve politika arasında hiçbir ilişkinin olmaması söz konusu değildir. Talimciler'e göre, kitle iletişim araçlarının aracılığıyla sporun ne derecede önemli bir ideolojik işlevi olduğu gözlemlenmektedir.¹⁹⁹

Sporun toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik işlevleri değerlendirilirken ortaya çıkan sonuç; sporun, insanların toplumsallaşmasındaki katkısı, üretene-tüketeni ve yöneteni ile ekonomik yaşama katkısı ve bağımlılığı, egemen ideolojinin iktidarını güçlendirme aracı ve kültürel alışverişin temel basamaklarından biri olarak

¹⁹⁸ Business Group, Roar power Annual Review of Football Finance (2018).

¹⁹⁹ Talimciler, *Futbol Değil İş: Endüstriyel Futbol*, 102-107.

özetlenebilmektedir.²⁰⁰ Sporun ideolojik işlevlerini daha iyi anlayabilmek için siyasetle olan bağının ne olduğunu anlamak gerekmektedir.

2.2. SPOR VE SİYASET İLİŞKİSİ

Spor, siyasetin bir aracı mıdır, yoksa spor siyasetten ayrı bir alan mıdır soruları süregelen tartışma konularıdır. Günümüzde spor ve siyasetin birbirinden ayrılmaz olgular oldukları genel kabul görmektedir.

Spor kavramında olduğu gibi siyaset kavramının tanımını da yapmak güçtür. Siyaset, “halkın kendi adına hareket etmek üzere seçtiği kadroların, belli kurallar çerçevesinde yönetimi sürdürmeleri”²⁰¹ olarak tanımlanmakta, Türk Dil Kurumu sözlüğünde, “devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili görüş veya anlayış”²⁰² olarak açıklanmaktadır.

Günümüzde spor, kültürel ve siyasi alanda yaygın olarak kabul görmüş ve uluslararası ilişkiler alanının bir unsuru olarak tanınmıştır. Fakat geçmişte durum daha farklı olmuştur. 19. yüzyıl sonlarında spor genelde askeri amaç için uygulanmış, 1. Dünya Savaşı öncesinde milli kimliklerin oluşturulmasında araç olarak kullanılmıştır. Bu dönemlerde spor daha çok idman ya da tatbikat başlıkları altında değerlendirilmiştir.²⁰³ Ancak tarihin ilk devletlerinin tarihteki ilk spor olaylarına sahne olması, sporun siyasetle ilişkisini çok öncelere götürmekte, bu iki olgunun ayrılık değil koşutluk içerdiğini anlamamızı sağlamaktadır.²⁰⁴

Spor önceleri belli bir sosyal kesimin boş vakitlerini geçirme aracı olarak belirirken, boş zaman değerlendirme işi haline dönüşmüştür. Organize şekilde gerçekleştirilmeyen bu boş zaman faaliyeti, bugün kitlelere mal olmuş, meslekleşme süreciyle endüstri ve ticari araç haline gelerek tüm dünyaya yayılmıştır.²⁰⁵ Oyun, oyalanma ve işten uzaklaşma faaliyeti olarak ortaya çıkan spor, bir noktadan sonra günlük sıkıntılardan arınmak ya da sağlık amacıyla uygulanan boş zaman uğraşısı

²⁰⁰ Kazaz, *Televizyon Spor Haberleri*, 74.

²⁰¹ Şahin, *Beden Eğitimi ve Sporda Temel Kavramlar Sözlüğü*, 362.

²⁰² http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=S%C4%B0YASET (13.12.2016).

²⁰³ Hasan Fatih Seval ve Timuçin Kodaman, “Sporun Uluslararası Politikada Etkisi,” *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2, sy. 4 (2015): 53.

²⁰⁴ Fişek, *Spor Yönetimi Dünya’da ve Türkiye’de*, 87.

²⁰⁵ Talimciler, *Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Sporu*, 62-63.

olmaktan çıkıp, tam gün çalışma gerektiren, uzmanlık isteyen bir meslek durumuna gelmiştir.

Spor bugün boş zaman değerlendirmesinden meslekleşmeye, siyasetten ekonomiye, uluslararası barış ve dayanışmadan militarizme, ırkçılıktan ulus birliğine kadar uzanan bir alanda yer almakta ve etkileri çok yönlü olan bir toplumsal kurum özelliği taşımaktadır.²⁰⁶

Spor ve siyasetin ayrılmaz parçalar olarak düşünülmesi; bölgesel, ulusal ve uluslararası ortamda açıkça görülmektedir. Olimpiyat Oyunları'nın ulusal bir gündeme uyarlanması için en kötü kullanımı, Nazi döneminde olan 1936 Berlin Oyunları'dır.²⁰⁷ 1972 Münih Oyunları, Filistinli örgüt üyelerinin Olimpiyat Köyü'nü basarak esir aldıkları on bir İsraili sporcuyla öldürmesiyle "*Münih Katliamı*"na dönüşmüştür.²⁰⁸ 1968 Mexico City Oyunları'nda ise iki siyahî atlet olan Tommie Smith ve John Carlos'un "*Kara Güç*" simgesi olan siyah eldivenli ellerini Amerikan Ulusal Marşı çalınırken havaya kaldırmalarıyla boykot gösterisinde bulunmaları²⁰⁹ gibi örnekler siyaset ve sporun yollarının daima kesiştiğini görmemizi sağlamaktadır. Aktörler, uluslararası spor organizasyonlarında sadece anlaşma, dostluk ve barışın peşinde değil,²¹⁰ aksine çoğu kez bu mesajları perde olarak kullanarak, kendi çıkarlarını kovalamaktadırlar.

Devletler, spor üzerinden meşruiyet zeminlerini güçlendirmek ve sporun kitleleri etkileme gücünden faydalanmak için sporu her zaman kullanmışlardır. Talimciler'e göre spor, toplumda var olan sorunların üzerini kapamakta ve iktidar denetiminde kitleleri uyuşturmaktadır. İktidar hegemonyasını artırmak için spor alanına girmekte, gerektiğinde duruma dâhil olmakta ve oyun üzerindeki güçten siyasi kazanımlar elde etmenin çabası içine girmektedir.²¹¹ Dolayısıyla spor da diğer toplumsal kurumlar gibi bir sürü ipe toplum gövdesine bağlıdır. Bu iplerin toplanma noktası da şüphesiz siyasal ve yönetsel çatıya sahip olan devletin elindedir.²¹² Spor,

²⁰⁶ Fişek, *Spor Yönetimi Dünya'da ve Türkiye'de*, 39.

²⁰⁷ Arscott, *Olimpiyatlar ve İlginç Tarihi*, 82-85.

²⁰⁸ Kahraman Bapçum, *Olimpiyat Tarihinden Unutulmaz Kahramanlar İnanılmaz Olaylar* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2012), 74-76.

²⁰⁹ Arscott, *Olimpiyatlar ve İlginç Tarihi*, 89.

²¹⁰ Seval ve Kodaman, "Sporun Uluslararası Politikada Etkisi", 55.

²¹¹ Talimciler, *Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Sporu*, 43-175.

²¹² Fişek, *Spor Yönetimi Dünya'da ve Türkiye'de*, 84.

iktidarlara siyasi olarak kullanılabilen alanlar yaratmaktadır. Sporda başarı, siyasi yeni bir kaynağın oluşmasıdır ve iktidar için iç politika ve dış politikada kullanılan araç olmaktadır.²¹³ Eski bir bisikletçi olan ve 2000’li yıllarda Almanya’da milletvekilliği yapan Gustav Adolf Schur, gazeteci İlker Maga ile gerçekleştirdiği bir röportajında, ”spor siyasetten bağımsız düşünülemez, spor aslında her zaman politik bir alandır, çünkü başarıların ardında her zaman devlet vardır”²¹⁴ söylemi bunu destekler niteliktedir.

Spor, devletler için toplumsal bağın kurulması, sosyal ve ekonomik kapasiteyi oluşturması nedeniyle önemlidir,²¹⁵ çünkü sporun sosyal ve ekonomik önemi her geçen gün artmakta, uluslararası boyutu büyümektedir. Bu haliyle spor devletlerin ilgi alanına daha fazla dâhil olmaktadır. Özellikle küreselleşmenin hızla yayıldığı bu zamanda spor, kitleleşmekte, endüstrileşmekte, ticarileşmekte, bilimselleşmekte ve siyasileşmektedir.²¹⁶

2.2.1. Sporun Siyasallaştırılması (Çatışma ve Barış Aracı Olarak)

Sporun içinde bulunduğu devletin yönetim ve ideolojisinden ayrılmadığı, dolayısıyla iktidara ve egemen ideolojiye bağlı olduğu, sporun kullanım amaçlarının da bunlara bağlı olduğu bilinmektedir. Spor kavramı barış, dostluk, iletişim, uyum ve birliktelik gibi pozitif çağrışımlara yer verirken aynı zamanda bölünmeyi, ırkçılığı, düşmanlığı ve hatta şiddeti doğuran özellikleriyle de gündeme gelmektedir. Spor sadece bedensel, ruhsal ve sosyal faydalarda bulunmaz, çatışma ve savaş gibi negatif durumlara da sahne olabilmektedir. Türkmen’e göre, sporun barışçıl ya da çatışmacı kullanımını, ona yüklediğimiz anlama bağlıdır: “Spor nötr bir kavramdır, ona yüklenen değerlerle kötü veya iyi durumuna gelir.”²¹⁷

²¹³ Seval ve Kodaman, “Sporun Uluslararası Politikada Etkisi, 55.

²¹⁴ Klaus Huhn ve İlker Maga, *O Sırada Carmen Çalıyordu*, (İstanbul: YGS Yayınları, 2003), 88.

²¹⁵ Russell Hoye, Mathew Nicholson ve Barrie Houlihan, *Spor ve Politika Meseleleri ve Analizi*, çev. Cem Tınaz (İstanbul: Beta Basım, 2015), s. 8.

²¹⁶ Hüseyin Ç. Batmaz, Fethi Yıldırım ve Mustafa Karadağ, “Küresel Rekabetin Spor Endüstrisine Etkisi,” *International Journal Of Social Science*, sy. 3 (2016):524.

²¹⁷ Mutlu Türkmen, “Siyasal Toplumsallaşma Aracı Olarak Beden Eğitimi ve Spor: İşçi Sporları ve Türkiye’deki Etkileri 1923-1938” (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2012), 64.

Sporun tarihsel gelişimi içinde, Eski Yunan'da *ruh ve beden güzelliğini*, Roma'da *kana susamışlığı*, Katolik dönemde *şeytanlığı*, Ortaçağ'da *şövalyeliği*,²¹⁸1. Dünya Savaşı döneminde *ırkçılığı*, 2. Dünya Savaşından sonra *ülkelerin prestijini* simgelediğini bilmekteyiz. Sporun özünde yatan ise *barış, dostluk ve kardeşlik* simgeleridir. Bu açıklamayı genişletecek olursak Eski Yunan döneminden başlamamız gerekecektir.

Eski Yunan'da doğan antik olimpiyatlarda amaç dağınık ve küçük site devletlerini bir araya getirmektir. Antik olimpiyatlar savaş ortamında meydana gelmiş etkinliklerdir ancak *ekecheiria* (olimpiyat barışı) süresince silah bırakılması, sporun barışçıl amaç taşıdığını destekler doğrultudadır. Antik Roma döneminde olduğu bilinen *gladyatör dövüşleri*, sporun ilk saldırgan amaçlı kullanımına örnektir. Gladyatörlerin çoğunu köle, esir ve suçluların oluşturması ve her ikisinden birinin ölümü ile sonuçlanması, bu oyunun şüphesiz çatışma unsuru taşımasını akla getirmektedir. Katolik dönemde spor anlayışı Kilise'nin "*üstün ruh*" önceliğine aykırıdır. Kilise'ye göre, "*bedeni sürekli çalıştırmak, vücudu bakımsızlığa mahkûm eder ve ruhu yorar*" anlayışı spor uygulamalarının tamamen kaldırılmasını öngörmüştür. Bu dönemden sonra sporun yeniden ayaklanması, onun laikleşmesi ile mümkün olmuştur. Bu laikleşme; sanat, kültür ve bilimin de doğuşunu temsil eden Aydınlanma Çağı'nda oluşmuştur. Sanayi Devrimi'nin yarattığı ekonomik, toplumsal ve siyasal sonuçlara bağlı olarak spor da değişimden geçmiş ve kitleleri peşinden sürüklenme özelliğini bu dönemde kazanmıştır.²¹⁹ Hitler Almanya'sında kitlesel cimnastik faaliyetleri spor tarihine saldırganlığın simgesi olarak geçmiştir.²²⁰ Sovyetler Birliği'nin iki dünya savaşı arası dönemdeki Olimpiyat Oyunlarına davet edilmemesi ideolojik nedenlerden dolayı olmuştur.²²¹ 1947-1991 yılları arasında iki kutuplu dünyada rekabetin birçok alanda ortaya çıkması ile spor da bu güç ilişkilerinden etkilenmiştir. İki kutup arasındaki güç ve rekabet yarışının izdüşümü olan spor, aslında sonucu ölüm olmayan savaş anlamında kullanılmıştır.²²²

²¹⁸ Fişek, *Spor Yönetimi Dünya'da ve Türkiye'de*, 61.

²¹⁹ Talimciler, *Sporun Sosyolojisi, Sosyolojinin Sporunu*, 29.

²²⁰ Fişek, *Spor Yönetimi Dünya'da ve Türkiye'de*, 71.

²²¹ Türkmen, "İşçi Sporları ve Türkiye'deki Etkileri," 109.

²²² Çeyiz ve Özbek, "Küreselleşme ve Spor Etkileşimi," 488.

Spor hangi amaçla kullanılırsa kullanılsın ya da hangi ideolojiye hizmet ederse etsin özünde barışçıldır. Çünkü spor, barışçıl bir dil kullanmakta ve evrensel barış simgelerini taşımaktadır. Özellikle küreselleşme ile başlayan yenedünya düzenindeki gelişen sistemlerden spor alanı da payını almıştır. Sporun barışçıl olma özelliği, uluslararası değişmez kuralları nedeniyle, toplumların eşitliğine vurgu yapan bir alandır.²²³

Spor bugün, ülkelerin kopuk diplomatik ilişkilerini bağlamaya yardımcı olmakta ya da dost-düşman devletlerin sporcularını barış ortamında bir araya getirerek uluslararası kurallara bağlı dostça yarıştırmakta ve hatta dünya barışı için yürütülen faaliyetlerin en güçlü silahı olarak görev yapmaktadır.

2.2.2. Modern Olimpiyat Oyunları'nın Toplumsal ve Siyasal Etkileri

Eski Yunan'da doğan Antik Olimpiyatlar'da amaç dağılık ve küçük site devletlerini bir araya getirmektir. 1896'daki ilk oyunlar büyük başarı olarak değerlendirilirse de aslında oldukça amatör, hatta "harap" bir yapıda uygulandığı bilinmektedir.

Oyunların ilk problemi 1900'de "oyunların nerede yapılacağı" üzerine başlamıştır. Yunanistan Kralı George ülkesinin daimi ev sahipliği yapması konusunda ısrarcıdır. Fakat oyunlar çoktan Paris'e verilmiştir, ancak Fransa Olimpiyat Oyunları'nı Dünya Fuarı ile birleştirerek oyunların bir gösteri olarak anılmasına neden olmuştur.

1904'te katılımcı sayısı oldukça düşer ve en önemli etken stratejik hatanın yapılmasıdır. Amerika Birleşik Devletleri kenti olan St. Louis'e gitmek, Avrupalı sporcular için Atlantik ötesi uzun deniz yolculuğu yapması demektir. Hatta bu nedenle Coubertin bile oyunlara katılmamıştır.²²⁴

1908 Londra Oyunları'nda Amerika ve İsveç bayraklarının statta olmaması ve Finlilerin Rusların kendi topraklarında olduklarını ileri sürerek kendi bayraklarıyla

²²³ Sebahattin Devocioğlu. "Sporun Evrenselliği," <https://www.isikbinyili.org/index.php/sporun-evrenselligi> (18.12.2016).

²²⁴ Arscott, *Olimpiyatlar ve İlginç Tarihi*, 31-38.

seremoni geçişleri, sporun siyasal etkilerin altına girdiğinin ilk örneği sayılabilmektedir.²²⁵

18. yüzyıl sonu, 19. yüzyıl başlarında yeniden yaşam bulan Modern Olimpiyat Oyunları ne kadar barışçıl simgeler kullansa da devletlerin ideolojilerine bağlı kalmaktan kendini kurtaramamıştır.

1920 Anvers Oyunları'na Almanya, Avusturya, Macaristan, Türkiye ve Bulgaristan 1. Dünya Savaşı'nı başlatan ülkeler olduğu gerekçesiyle çağrılmamışlardır. 1924 Paris Oyunları'nda bu durum düzeltilse de Almanya, Fransa ile olan sorunlarını bahane ederek oyunlara katılmamıştır. Bu durum üzerine Coubertin, "dünya gençliğinin ve barışın simgesi" olarak başlamasına vesile olduğu oyunların siyasete alet edildiği ileri sürmüştür. Bu nedenle IOC başkanlığından istifa ettiği düşünülmektedir.²²⁶

Olimpiyat Oyunları'nın ulusal bir gündeme uyarlanması için en kötü kullanımı, Nazi döneminde olan 1936 Berlin Oyunları'dır. Berlin Oyunları, Hitler'in "üstün ırk" teorilerini ispat etmek istediği ve politik düşüncelerini tanıtmaya çalıştığı oyun olma özelliği taşımaktadır.²²⁷ Amerika'nın 4x100 bayrak koşusu takımındaki iki Yahudi atletin yarış günü ortadan kaybolması, Alman atlet Luz Long'un Amerikalı Jesse Owens'e altın madalyayı kaptırması sonucu Hitler tarafından tepki alması bu dönemin örnekleri arasında gösterilebilir.²²⁸

1948 Londra Oyunları savaşın yarattığı olumsuz etkiler içerisinde de olsa yapılmıştır.²²⁹ Ancak, bu oyunlara Japonya savaş taraftarı olduğu gerekçesiyle davet edilmemiştir.²³⁰

1956 Melbourne Oyunları dünyada yaşanan politik olaylar sonucunda boykotların boy gösterdiği oyun olmuştur.²³¹ Bir taraftan Süveyş Krizi nedeni ile Irak, Lübnan ve Mısır oyunları boykot ederken, diğer yandan Hollanda ve İspanya

²²⁵ A. Serdar Yücel ve Özgür Karataş, "Geçmişten Günümüze Olimpiyatlarda Şiddet, Terör, Siyasi Olaylar ve Boykotlar," 3. Uluslararası Farklı Şiddet Boyutları ve Toplumsal Algı Kongresi, (2017).

²²⁶ CnnTürk, "120 Yıllık Olimpiyat Tarihine Geçen Olaylar" [http : // www. cnnurk. com / spor / olimpiyatlar / 120 – yillik - olimpiyat - tarihine- gecen- olaylar](http://www.cnnurk.com/spor/olimpiyatlar/120-yillik-olimpiyat-tarihine-gecen-olaylar) (12.05.2017).

²²⁷ Yücel ve Karataş, "Olimpiyatlarda Şiddet, Terör, Siyasi Olaylar ve Boykotlar."

²²⁸ Arscott, *Olimpiyatlar ve İlginç Tarihi*, 82-83-85.

²²⁹ CnnTürk, "120 Yıllık Olimpiyat Tarihine Geçen Olaylar"

²³⁰ Yücel ve Karataş, "Olimpiyatlarda Şiddet, Terör, Siyasi Olaylar ve Boykotlar."

²³¹ Yücel ve Karataş, "Olimpiyatlarda Şiddet, Terör, Siyasi Olaylar ve Boykotlar."

Rusya'nın Macaristan'ı işgalinden dolayı boykot kararı almıştır. Rusya ve Macaristan arasındaki gerilim oyunlara da yansiyarak, bu iki ülkenin sutopu müsabakasında olayların çıkmasına neden olmuştur.²³²

Daha önce de bahsedildiği üzere, 1968 Mexico City Oyunları'nda ise iki siyahî atletin boykot gösterisinde bulunması,²³³ 1972 Münih Oyunları'nın, Münih Katliamı'na dönüşmesi Olimpiyatlar'ın kara tarihi içinde değerlendirilmektedir.²³⁴ Yine aynı oyunlar içerisinde Afrika ülkeleri Rodezya'daki ırk ayrımcılığı nedeniyle bu ülkenin oyunlara katılmamasını isteyerek boykot gösterisinde bulunmuşlardır. Bu istekleri IOC tarafından kabul edilerek Rodezya oyunlara alınmamıştır.²³⁵

1980 Moskova Oyunları siyasi protestoların en yoğun gündemde olduğu oyundur. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali otuz beş ülkenin oyunlara katılmayarak tepki gösterdiği olimpiyat olmuştur.²³⁶

1984 Los Angeles Oyunları ise bir önceki bu protestolara tepki olarak Sovyetler Birliği ve onun taraftarı ülkelerin protestolarına sahne olmuştur.

1988 Seul Oyunları'nda ise Kuzey Kore, Etiyopya ve Küba tarafından protesto edilmiştir. Bu protestoların sonunun gelmeyeceğini düşünen IOC, bu Olimpiyatlar'dan itibaren protesto eden ülkelerin üyelikten çıkarılacağını gerekçe göstererek bu gibi olayların önünü kesmiştir.²³⁷

1992 yılında Olimpiyat Oyunları'na Güney Afrika Cumhuriyeti ırkçılık yapması gerekçesiyle davet edilmemiştir.²³⁸ 1992 Barcelona Oyunları, Doğu ve Batı Almanya'nın birleştiği dönemde yapılarak bu döneme kadar en çok katılımın sağlandığı oyunlar olmuştur. Bu oyunlardan sonra Modern Olimpiyat Oyunları'nın çehresi değişerek daha farklı boyutlarda kendini göstermeye başlamıştır. Şiddetin en aza indirildiği, protestoların yaşanmadığı bir süreç başlamıştır ancak bunların yerini ekonomi, prestij, rekor ve başarı gibi değerler almıştır.

²³² CnnTürk, "120 Yıllık Olimpiyat Tarihine Geçen Olaylar"

²³³ Arscott, *Olimpiyatlar ve İlginç Tarihi*, 82-89.

²³⁴ Kahraman Bapçum, *Olimpiyat Tarihinden Unutulmaz Kahramanlar İnanılmaz Olaylar* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2012), 74-76.

²³⁵ CnnTürk, "120 Yıllık Olimpiyat Tarihine Geçen Olaylar"

²³⁶ Yücel ve Karataş, "Olimpiyatlarda Şiddet, Terör, Siyasi Olaylar ve Boykotlar."

²³⁷ CnnTürk, "120 Yıllık Olimpiyat Tarihine Geçen Olaylar"

²³⁸ Yücel ve Karataş, "Olimpiyatlarda Şiddet, Terör, Siyasi Olaylar ve Boykotlar."

2.3. ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE SPOR

Spor önceleri yerel bir şekilde ve küçük bir azınlık tarafından icra edilen bir faaliyetken, öncelikle Olimpiyat Oyunları ve sonra diğer organizasyonların uygulanmaya başlamasıyla gittikçe dünyayı etkisi altına alan bir olgu haline gelmiştir. Etkileri özellikle geçtiğimiz yüzyılda artmış ve bugün dünya üzerinde demokrasi, serbest piyasa, özgürlük gibi kavramlardan bile daha yaygın hale gelerek, küreselleşmenin etkisiyle birlikte var olmaya devam etmektedir.²³⁹

Günümüzde spor büyük bir sosyal olay haline gelmiştir ve tüm toplumlarca bu sosyal olayın daha iyi uygulanması için yeni arayışlar başlatılmıştır.²⁴⁰ Dil, din, ırk gibi farklı nedenlerle birbirlerinden ayrılan toplumları aynı amaç için bir araya getiren spor, evrensel kültürün bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Spor sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerin inşası sürecinde devletler için önemli bir temel oluşturmaktadır. Kültürel, siyasi ve ekonomik boyutlar ele alındığında spor, uluslararası ilişkiler için ilgilenilmesi gereken bir kavram özelliği kazanır.²⁴¹ Sporun uluslararası düzeyde uygulanması, uluslararası sorunları çözmede etkin bir alan olarak kabul edilmektedir.

Uluslararası ilişkilerin bağımsız bir disiplin olarak akademik alanda ortaya çıkışı geçtiğimiz yüzyıl içerisinde Sir Alfred Zimmern'in 1919 yılında Aberystwyth'te kürsü kurmasıyla gerçekleşmiştir. Devletlerin uluslararası alanda hangi politikaları niçin yürüttükleri ve bu politikalardan başka devletlerin nasıl etkileneceği ya da etkilendiğini anlamak uluslararası ilişkiler disiplininin temel meselesidir.²⁴² Bu açıdan değerlendirildiğinde uluslararası politika ve spor arasındaki ilişki, uluslararası ilişkilere nasıl yön verildiğine dair önemli bir analiz yapma fırsatı sunar. Spor, ulusları etkileme özelliği ile uluslararası politikada önemli bir rol oynar. Özellikle uluslararası spor organizasyonlarının yakından incelenmesi, politik dünya hakkında mesajlara ulaşmamızı sağlayacaktır.

Son yüzyıl içerisinde değişen uluslararası ilişkilerdeki gelişmeler, sporun da özelliklerinin değişmesine sebep olmuştur. Uluslararası politikada devletlerarasındaki

²³⁹ Seval ve Kodaman, "Sporun Uluslararası Politikada Etkisi," 52.

²⁴⁰ Emin Kuru, *Sporda Psikoloji* (Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2000), v.

²⁴¹ Seval ve Kodaman, "Sporun Uluslararası Politikada Etkisi," 56-57.

²⁴² Mehmet Şahin ve Osman Şen, *Uluslararası İlişkiler Teorileri Temel Kavramlar* (Ankara: Kripto Basım, 2014), 14.

ilişkilere daha çok olumlu anlamda yaptırım aracı olarak etki eden sporu ifade eden teorilerden ilki çoğulculuk (pluralizm) teorisidir.²⁴³ Çoğulculuk, iç politikanın dış politikaya olan etkisini inceler.²⁴⁴ Devletlerin spor politikalarını belirlerken aldıkları kararlar, yaptırım ve uygulamalar büyük spor organizasyonlarında alınan derecelerle belirgin hale gelmektedir.

Sporun vazgeçilmez unsuru olan “güç” vurgusu, klasik uluslararası ilişkiler teorilerinden olan gerçekçiliğin (realizm) merkezinde konumlanır. Gerçekçilik teorisinin öncülerinden olan Morgenthau’ya göre “uluslararası politikayı anlamının yolu güç kavramıyla ifade edilen çıkar kavramını anlamaktan geçmektedir. Kısacası güç, politikanın özüdür.”²⁴⁵ Spor alanındaki güç kavramını tanımlamak için iki farklı bakış açısı geliştirilebilir: Bunlardan ilki güç ifadesinin devlet yöneticileri, diğer devletler, spor yöneticileri ve hatta sporu izleyen, benimseyen herkes için ne anlam ifade ettiğidir. Diğer bakış açısı ise sporu uygulayanlar²⁴⁶ için nasıl bir algı yarattığı ile ilgilidir. Sporda güç, devletlerin uluslararası arenada gücünün karşılığı mıdır, yoksa sporunun müsabakalar sonunda boynuna taktığı madalya mıdır? Devletler, yöneticiler ve sporla ilgili olan herkes için bu sorunun cevabı şüphesiz gerçekçi bir bakış açısına karşılık gelir. “Spor, sağlıklı bir emniyet supabı, savaşın ikamesidir.”²⁴⁷ Kazananın ve kaybedenin olduğu bir ortamdır ve sonuç olarak kazanan gücünü ortaya koymuştur. Durum sporcular tarafından ele alındığında gerçekçi düşünce etkileri görülmekte fakat bu düşüncenin tam karşıtı olan liberal (idealist) düşünce baskın gelmektedir.

Spor, insan doğasının ayrılmaz parçası olan saldırganlık güdüsü için bir boşalma olanağı sağlarken, barışçıl bir ortam sunmaktadır. Fakat sporun “barış içinde yapılması” ile “barış için yapılması” çok farklı başlıklardır ve bu başlıklar realizm-liberalizm karşıtlığında değerlendirilebilir. Sporun barış içinde yapılması, sporun tanımlarındaki tüm koşulları yerine getirmesi, hatta sporun kendisidir. Dolayısıyla her

²⁴³ Hakan Sunay ve Gözde Algün Doğu, “Uluslararası İlişkiler ve Spor,” *Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Spormetre Dergisi* 8, sy.3 (2010), 93-94.

²⁴⁴ Dilara İlbuğa, “İdeolojik Bir Araç Olarak Plüralist Söylem Bağlamında ABD Hegemonyası,” <http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/ABD%20Hegemonyas%C4%B1.pdf> (23.11.2016).

²⁴⁵ Mehmet Ali Tuğtan, “Güç, Anarşi ve Realizm,” *Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler* içinde, ed. Evren Balta (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), 116-117.

²⁴⁶ Sporun profesyonel olarak (meslek) yapan kişileri ifade eder.

²⁴⁷ Budd Schulberg, *Loser and Still Champion* (London: New English Library, 1972), 7’den aktaran Fişek, *Spor Yönetimi Dünya’da ve Türkiye’de*, 29.

toplumsal olgu gibi spor olgusunun da yapıldığı toplumun siyaset ve ideolojilerinden ayrılmaz bir parça olduğunu hatırlayarak sporun hangi amaca hizmet ettiğini devletlerin politikaları belirlemekte ve ülkesini temsil eden sporunun da bu etkilerin altında kaldığı bilinmektedir.

Sadece devletleri aktör olarak kabul eden uluslararası ilişkiler teorileri bugün devlet dışı aktörlerin de varlığını inceleme alanına dâhil etmiştir. Gelişen uluslararası ilişkiler teorileriyle beraber spor kulüpleri, federasyonlar, uluslararası spor örgütleri ve hatta sporcular sistem içerisinde aktör haline gelmişlerdir. Olimpiyat Oyunları başta olmak üzere diğer büyük spor organizasyonlarının ülkelere sosyal ve ekonomik katkıları, başarılı sporcularının ülkelerine ne ölçüde itibar sağladığı, devletlerin siyasi çıkarlarını ne ölçüde etkilediği²⁴⁸ gibi durumlar uluslararası ilişkilerde sporun derin analizinin yapılması ile mümkün olacak ve uluslararası ilişkiler alanına önemli katkılar sağlayacaktır.

2.3.1. Modern Spor Organizasyonları ve Uluslararasılaşma Süreci

Modern sporun en önemli özelliklerinden birisi olan spor organizasyonları, 19. yüzyılın ikinci yarısında başlayıp, günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Bu organizasyonların bazıları halen devam etmekteyken, bazıları günümüze kadar uzanan bir varlık sürdürememişlerdir. Varlığını günümüze kadar sürdüren en eski spor organizasyonları Wimbledon Tenis Turnuvası ve Amerika Yat Yarışları²⁴⁹’dır. Bu organizasyonları Amerika Açık Tenis Turnuvası, Modern Olimpiyat Oyunları, Davis Kupası ve Fransa Bisiklet Turu takip etmiştir. Bu turnuvaların ardından Avrupa ve Dünya Şampiyonaları organize edilmeye başlamıştır. Birçok spor branşının uluslararası spor organizasyonunun önce Avrupa Şampiyonası olarak başlamasının en önemli etkeni modern sporların anavatanının Avrupa olmasıdır. Avrupa kıtası dışında diğer kıtalarda yeterli sayıda sporcu bulunmaması sebebiyle Dünya Şampiyonaları daha sonra oluşmaya başlamıştır.²⁵⁰

²⁴⁸ Seval ve Kodaman, “Sporun Uluslararası Politikada Etkisi,” 57.

²⁴⁹ Amerika Yat Yarışları 1851 yılında Amerika’da, Wimbledon Tenis Turnuvası ise İngiltere’nin başkenti Londra’da 1877 yılında gerçekleştirilmiştir.

²⁵⁰ Çetin, *Spor İletişimi*, 34.

Tablo 3 Spor Dallarındaki Organizasyonların Uluslararasılaşma Süreci

Spor Branşı	Uluslararası Federasyonun Kuruluş Yılı	Dünya Şampiyonaları Başlangıç Yılı	Avrupa Şampiyonası Başlangıç Yılı
Cimnastik	1881	1903	1955
Atıcılık	1887	1897	1956
Kürek	1892	1962	1893
Bisiklet	1900	1921	1896
Futbol	1904	1930	1960
Yüzme	1908	1973	1926
Atletizm	1912	1983	1934
Güreş	1905	1904	1911
Eskrim	1913	1921	1981
Halter	1920	1937	1896
Masa Tenisi	1924	1927	1958
Basketbol	1932	1950	1935
Voleybol	1947	1949	1951
Judo	1951	1956	1951

Kaynak: Cem Çetin, *Spor İletişimi* (Ankara: Nobel Yayın, 2015), 35.

Yukarıdaki tablo yakından incelendiğinde birçok spor branşının spor organizasyonu Avrupa Şampiyonası olarak başlamıştır.

Spor organizasyonu, “spor yarışmaları ile sporun amacına yönelik olarak düzenlenen seminer, kurs, toplantı, kamp, panel ve benzeri her türlü spor etkinliklerinin, en iyi şekilde sevk ve idare ile sonuçlandırılabilmesi için program dâhilinde yapılan çalışmalar”²⁵¹ olarak tanımlanmaktadır. Spor organizasyonu, hangi türde uygulanırsa uygulansın, gerçekleştirilen spor organizasyonu önceden belirlenen amaçlara ulaşmak maksadı ile yapılmaktadır. Bu amaçlar uluslararası spor kuruluşları tarafından belirlenen genel amaçlar ile ulusal hedef ve beklentilerin olduğu özel amaçlar olarak iki başlığa ayrılmaktadır. Ulusal spor organizasyonlarında beklentiler; kamu hizmeti sunmak, maddi çıkar elde etmek, sağlıklı nesiller yetiştirmek, milli duyguların artmasını sağlamak, elit ve kitle sporcu sayısının çoğalmasını sağlamak, spor branşlarını tanıtmak ve yaygınlaştırmak, fair-play, fırsat eşitliğini sağlamak ve sponsorluk faaliyetleridir. Uluslararası spor organizasyonlarında ise; ülkeler arasında dostluk geliştirmek, ülkelerin tanıtımını yapmak, kültürel tanıtım sağlamak, maddi kazanç elde etmek, uluslararası prestij kazanmak, siyasi ve ideolojik üstünlük

²⁵¹ Şahin, *Beden Eğitimi ve Sporda Temel Kavramlar Sözlüğü*, 372.

sağlamak, sosyal üstünlük kurmak, sponsorluğu geliştirmek ve ülkelere tesis kazandırmaktır.²⁵²

Devletler bu amaçlar doğrultusunda organizasyonlara katılma ve organizasyon gerçekleştirme eğilimi içeresindedirler. Spor organizasyonlarının sayısı her geçen gün artmakta ve çoğu uluslararası özellik taşımaktadır. Ancak başladığı günden bu yana her geçen gün kendini yenileyen, katılımcı ve seyirci sayısını katlayarak çoğaltan iki önemli spor organizasyonu incelenmeye değer görülmektedir. Bu spor organizasyonlarından ilki daha önce üzerinde durulduğu gibi Modern Olimpiyat Oyunları'dır. Diğeri ise bazen dünyanın en büyük spor organizasyonu kabul edilen Modern Olimpiyat Oyunları'nı bile gölgede bırakacak kadar etkili olan Dünya Futbol Şampiyonası'dır. Avrupa merkezli bir incelemeden dolayı Avrupa Futbol Şampiyonası'nın da değerlendirilmeye alınması gerekmektedir.

Modern futbolun doğumu İngiltere olarak kabul edilse de futbolun ilk olarak nerede, nasıl ve kimler tarafından oynandığı kesin olarak bilinmemektedir. Kaynaklar iki bin öncesine kadar dayanmakta ve Çin'de *tsu chu* adı ile oynanan bu oyunda kadın ve erkek figürlerine rastlanmaktadır. Antik Yunanlılar *episkoris* veya *feninda* adı altında futbola benzer bir oyun kurgulamışlardır. Bu oyun Romalılar tarafından *harpastum* adı altında oynanmıştır.²⁵³

Orta Asya Türklerinde ise bu oyun *tepük*²⁵⁴ adı altında oynanmıştır. Kaşgarlı Mahmud, *Divan-ı Lügat-it Türk* adlı eserinde bu oyun hakkında bilgilere yer vermiştir. Ortaçağ Avrupa'sında ise futbola benzer oyunlar oynanmış ancak oyunu uygulayanlar açısından farklılıklara ulaşılmıştır. İtalya'da oynanan *calcio* adlı oyun yalnızca soylular tarafından oynanmaktayken, Fransa'da köylüler tarafından *la soule* adı altında icra edilmiştir.²⁵⁵ Özellikle köylülerin oynadıkları bu oyunda köylüler *ayaktakımı* olarak anılmıştır. Büyük kalabalıkların katıldığı bu oyunda kuralların olmaması, acımasız ve şiddet dolu bir içerikle uygulanmasına sebep olmuştur.²⁵⁶ Bu sebeple Kral II. Edward, "*Büyük bir topla şehir içinde gürültüler yapıldığı, Tanrı korusun birçok*

²⁵² Rıza Erdal, *Sporla Yönetişim ve Organizasyon Spor Organizasyonları Planlama ve Yönetimi* (Ankara: Spor Yayınevi, 2. Baskı, 2017), 48-55.

²⁵³ Clive Gifford, "Futbolun Kökeni," *Futbol Ansiklopedisi* (İzmir: Tudem Yayınları, 2006), 10.

²⁵⁴ Tepmek, tekmelemek anlamında kullanılan bir sözcüktür.

²⁵⁵ Talimciler, *Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Sporu*, 96.

²⁵⁶ Gifford, "Futbolun Kökeni," 10.

kaza ve hasara sebebiyet vereceği anlaşılmıştır. Tanrı ve Kral adına, şehir ve kasaba içinde top oynanmasını yasaklıyorum. Emirlerimizin aksine hareket ederek top oynayanlar en şiddetli cezalara çarptırılacaktır” sözlerini içeren fermaniyle futbolu tamamen yasaklamıştır.²⁵⁷ Diğer tarafta ise *la soule*’nin aksine oynanan *calcio*, papalar, din adamları ve aristokratlar tarafından oynanmıştır.²⁵⁸

18. yüzyıl sonları, 19. yüzyıl başlarında İngiltere’den başlayarak dünyayı saran modern futbol, bu döneme kadar hemen hemen her kültür tarafından benzer bir şekilde uygulanmıştır. Aktükün’e göre bugün futbolun bu denli önemli hale gelmesindeki en önemli faktörlerden birinin de kontrolsüz, kuralsız bir biçimde olsa da evrensel bir şekilde icat edilmiş olmasıdır.²⁵⁹ Bu dönemde futbol İngiltere’deki okul ve üniversitelerde oynanmaya başlamıştır. Oyunun kuralsızlığı sebebiyle, ortak bir dil oluşturmak adına Cambridge Üniversitesi’ndeki öğrenciler bu oyunun ilk kurallarını belirlemişlerdir. Ancak bu ortak kuralların geliştirilmesi fikri sınırlı kalmıştır.²⁶⁰

1863 yılında on iki kulüp temsilcisi Victoria dönemi İngiltere’inde Londra’da Freemason’s Birahanesi’nde bir araya gelerek, Futbol Federasyonu’nu kurmuş ve bu oyunun ilk kurallarını belirlemişlerdir.²⁶¹ 1871 yılında ise dünyanın en eski kupa müsabakası olan Federasyon Kupası’nı oluşturmuşlardır. İlk uluslararası maç ise İskoçya ve İngiltere arasında oynanmıştır. Devam eden süre içerisinde 1888 yılına gelindiğinde ise İngiltere’de ilk futbol ligi oluşturulmuştur.²⁶²

Bugün dünya futbolunun kontrolünü elinde bulunduran Uluslararası Futbol Federasyonu (FIFA), 1904 yılında Paris’te kurulmuştur²⁶³. Yedi ülke (Fransa, Belçika, Danimarka, Hollanda, İspanya, İsveç ve İsviçre) ile oluşturulan federasyon bugün 221 üye sayısına ulaşmıştır.²⁶⁴ Genel merkezi İsviçre’nin Zürih kentinde bulunan FIFA dünya futbolunun idaresinden sorumludur.²⁶⁵ FIFA’ya bağlı 6 konfederasyon

²⁵⁷ Talimciler, *Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Sporu* 96.

²⁵⁸ Gifford, “Futbolun Kökeni,” 10.

²⁵⁹ Aktükün, “Futbolun Siyasi Tarihine Kenar Notları,” 12.

²⁶⁰ Gifford, “Futbolun Kökeni,” 10.

²⁶¹ Home of Football Statistics and History, “Formation of The Football Association” <https://www.11v11.com/history/part-2-formation-football-association/> (22.04.2018).

²⁶² Gifford, “Futbolun Kökeni,” 10.

²⁶³ Buğra Cem İmamoğulları, “UEFA Avrupa Futbol Şampiyonası Ev Sahibi Ülkelerin Belirlenmesinde Stadyumların Etkisi” (Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, 2012), 14.

²⁶⁴ Cnn, “FIFA Fast Facts” <https://edition.cnn.com/2016/01/13/world/fifa-fast-facts/index.html> (21.04.2018).

²⁶⁵ İmamoğulları, “UEFA Avrupa Futbol Şampiyonası,” 14.

bulunmaktadır. Bunlar: UEFA (Avrupa), OFC (Yeni Zelanda ve Güney Pasifik ada ülkeleri), CONCACAF (Kuzey ve Orta Amerika), CONMEBOL (Güney Amerika), AFC (Asya) ve CAF (Afrika)'dır. FIFA her dört yılda bir Dünya Kupası organize etmektedir. 2000 yılından itibaren ise FIFA Club Dünya Kupası'nı organize etmeye devam etmektedir.²⁶⁶

Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA) ise FIFA'ya bağlı konfederasyonlar arasında incelenmeye değer noktadadır. 1954 yılında 25 federasyonun bir araya gelmesi ile kurulan UEFA'nın merkezi İsviçre'nin Nyon kentinde bulunmaktadır. 54 üyeye sahip bu konfederasyonun Avrupa ülkeleri dışında konum olarak yakın İsrail, Azerbaycan ve Kazakistan federasyonlarının da üyelikleri mevcuttur.²⁶⁷ Amacı, Avrupa futbolunu geliştirmek ve korumak olan UEFA'nın beş ana organizasyonu bulunmaktadır.

Tablo 4 UEFA Organizasyonları

Milli Takımlar Düzeyindeki Turnuvalar	Kulüp Takımları Düzeyindeki Turnuvalar	Genç ve Amatör Turnuvalar	Futsal Turnuvaları	Kadın Takımları
UEFA Avrupa Futbol Şampiyonası	UEFA Avrupa Şampiyonlar Ligi	UEFA 19 Yaş Altı Avrupa Futbol Şampiyonası	UEFA Futsal Avrupa Şampiyonası	UEFA Kadınlar Avrupa Futbol Şampiyonası
UEFA 21 Yaş Altı Avrupa Futbol Şampiyonası	UEFA Avrupa Ligi	UEFA 17 Yaş Altı Avrupa Futbol Şampiyonası	UEFA Futsal Kupası	UEFA Kadınlar Şampiyonlar Ligi
	UEFA Süper Kupası			UEFA Kadınlar 19 Yaş Altı Avrupa Futbol Şampiyonası
				UEFA Kadınlar 17 Yaş Altı Avrupa Futbol Şampiyonası

Kaynak: Buğra Cem İmamoğulları, "UEFA Avrupa Futbol Şampiyonası Ev Sahibi Ülkelerin Belirlenmesinde Stadyumların Etkisi," (Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, 2012), 7-8'den alınarak, tablo haline getirilmiştir.

Modern futbol, İngiliz üniversitelerinde kuralların oluşturulmaya başlanmasından, uluslararası medyanın eğlence alanına eklemlenmesine kadar geçen süreçte toplumsal, siyasal ve kültürel gelişmelerin yansıdığı bir ayna görevi görmüştür.

²⁶⁶ Cnn, "FIFA Fast Facts"

²⁶⁷ Tarihi Olaylar, "FIFA" <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/uefa-164> (22.04.2018).

Bu bağlamda özellikle Avrupa futbolu salt spor olarak ele alınmaktan öte bir olgudur. Bora'ya göre Avrupa'nın büyük kulüpleri bir futbol kulübü olmaktan daha fazlasıdır; kuruluş tarihleri, oyun biçimi, takımın bileşenleri bir bölgenin, bir şehrin ya da bir mahallenin, toplumsal, dinsel ya da etnik kimliğinin metaforları olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁶⁸ Toplumda yaşanan durum ne ise futbola da yansıyan durum aynı özellikleri taşımaktadır.²⁶⁹ Manchester United dokuma fabrikası işçilerini, Arsenal silah fabrikası işçilerini, Liverpool liman işçilerini, Nottigham Forest, Derby Country ve Blackpool'un ise kömür işçilerini²⁷⁰, FC Barcelona Katalan halkının epik yücelişini ve Glasgow Rangers militan protestanlığı²⁷¹ ile özdeşleşmektedir. Bugün tüm dünyaya yayılan futbol ne kadar gelişse de dünyanın en zengin 20 kulübünün Avrupa'da bulunması tesadüf değildir.²⁷²

Bütünleşmiş bir Avrupa düzeyinde bu kadar etkili ortak bir etkileşim ortaya çıkaran başka bir sosyal olgu bulunmamaktadır. Futbol Avrupa'nın en önemli ortak bağının kurulduğu alanlardan biri olma özelliği göstermektedir. Şenyuva'ya göre *“Avrupa'nın inşası, Brüksel veya Strazburg'un cicili biçili koridorlarında değil, her Salı ve Çarşamba gecesi tribünlerde doksan dakikalık vardiyalar şeklinde devam etmektedir.”*²⁷³

Futbol günümüzde spor olmanın ötesinde bir olgudur. Spor alanından endüstrileşmeye kadar uzanan yapı içerisinde gösteri özelliğinden çoktan sıyrılmıştır. Bu nedenle sporun özellikle futbolun küreselleşmeyle olan bağının sorgulanması gerekmektedir.

2.3.2. Küreselleşme ve Spor

Kavramsal olarak küresel (global) sözcüğünün kökenini yaklaşık 400 yıl öncesine kadar götürebilmek mümkündür. Ancak küreselleşme (globalization) sözcüğü daha yakın tarihlerde yaşamın içerisinde kendisine yer bulmuştur. 1960'lı

²⁶⁸ Roman Horak v.dğr., *Futbol ve Kültürü* (İstanbul: İletişim Yayınları, 8. Baskı, 2015), 19-22.

²⁶⁹ Yusuf Şahin, “Olimpiyat Kentinden Olimpiyat Devletine,” *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, sy.12, (2010): 25.

²⁷⁰ Fişek, *Spor Yönetimi*, 56.

²⁷¹ Roman Horak v.dğr., *Futbol ve Kültürü*, 22.

²⁷² Gifford, “Futbolun Kökeni,” 13.

²⁷³ Özgehan Şenyuva, “Avrupa'nın İnşası,” *Socrates Düşünen Spor Dergisi*, *Can Yayınları*, sy. 6 (2015): 140.

yıllarda ortaya çıkan bu kavram, 1980'li yıllarda sıkça kullanılmaya başlanmıştır. 1990'lı yıllara gelindiğinde ise akademik camia içerisinde önemi kabul edilmiştir.²⁷⁴

Küreselleşme, özellikle son çeyrek yüzyıl içerisinde iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki yaşanan değişimlere bağlı olarak insanlığın gündemine oturmuştur.

Günümüzde bu kavram ile ilgili farklı farklı yorumlar bulunmaktadır. Geniş bir literatüre sahip küreselleşme, açıklayana göre farklı anlamlar ifade etmektedir. Dolayısıyla küreselleşme öznel olarak değerlendirilmektedir. Örneğin, gelişmiş bir ülkenin vatandaşı küreselleşmenin iyi bir şey olduğundan bahsedecektir. Bu sayede dünyada herkesle iletişim kurulabileceğini, sınırların ortadan kalktığını ya da kültürel açıdan önemli bir kaynaşma ortamı sunduğunu düşünebilmektedir. Diğer tarafta gelişmekte olan ülkenin vatandaşı küreselleşmenin yıkıcı ya da kötü bir şey olduğunu savunacaktır. Gelişmiş ülkelerin büyüme anlamında daha da ileri gittiğini fakat ülkesinin gelişmemeye mahkûm edilmesini düşünebilmektedir. Fakat öznel olarak küreselleşme hakkında farklı yorumlar ortaya atılsa da, kavram bireylerin hayatlarını hatta günlük yaşamlarını bile etki altına almaktadır.²⁷⁵

Özellikle günümüzde, dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan durumdan bir başka yer de etkilenecektir. Başka bir ifade ile yerel toplulukların ya da grupların aldıkları herhangi bir kararın ya da yapacakları herhangi bir uygulamanın yansıması dünyanın başka yerlerinde de hissedilecektir.²⁷⁶

Küreselleşme, "*dünyada birçok ekonomik, finansal, politik, ulusal güvenlik, çevresel, sosyal, kültürel ve ulusal eyaletler arası teknolojik bağlantılar, piyasalar ve bireyler yoluyla kıtalararası mesafeleri birbirine bağlayan bir ağ*"²⁷⁷ olarak tanımlanmaktadır.

Küreselleşmenin etkileri finansal boyuttan, politik ve kültürel boyuta kadar geniş bir alanda yer almaktadır.²⁷⁸ Küreselleşme, devletlerin politikaları ile ilişkili, insanların günlük hayatlarında daha fazla önemli noktada olan, sermayenin ve

²⁷⁴ Berkant Atasoy ve Füsün Öztürk Kuter, "Küreselleşme ve Spor," *Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 18, sy.1 (2005): 12.

²⁷⁵ Cihan Akkaya, "Küreselleşme ve Futboldaki Dönüşüm," *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar* 1, sy. 4 (2008): 3.

²⁷⁶ Senem Çeyiz ve Oğuz Özbek, "Küreselleşme ve Spor Etkileşimi," *International Journal of Science Culture and Sport*, sy. 1 (2014): 490.

²⁷⁷ Atasoy ve Kuter, "Küreselleşme ve Spor," 12.

²⁷⁸ Çeyiz ve Özbek, "Küreselleşme ve Spor Etkileşimi," 490.

uluslararası mal hareketliliğinin oluşturduğu küresel piyasa güçlerinin yer aldığı bir benzetme olarak açıklanabilmektedir.²⁷⁹

Sporun ise toplumun içinde yer alan ve dolayısıyla toplumdan etkilenen ve toplumu etkileyen özelliklerinin tekrar altını çizmek gerekmektedir. Bu sebeple küreselleşmenin spora etkisi de sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve teknolojik olmak üzere geniş bir yelpaze içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sporun, küreselleşme kavramı içerisinde yer edinmesi 1980’li yıllardan itibaren kabul görmektedir. Sporun küreselleşmesi, ticarileşme ve ekonominin hız kazandığı dönemlere denk gelmesine dayanmaktadır.²⁸⁰

Baloğlu ve Davutoğlu spor ve küreselleşme ilişkisini dört başlıkta ele almıştır: Sporun dünya genelinde popülerlik kazanması, ülkelerin uluslararası organizasyonlarda yer almak için artan talepleri, gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerin medyası tarafından batı sporlarına ilgisinin artırılması ve sporun politik öneminin artmasıdır.

Karahüseyinoğlu’na göre sporda küreselleşme, “*spor dallarının, onları oluşturan kurallar ve örgütlenmenin, spor branşının uygulanmasına yönelik yeni teknolojilerin ve ekipmanların, sporcuların, antrenörlerin, onların kazandıkları ve kazandırdıklarının, seyircilerin, sporun medyadaki temsillerinin ve bunu olanaklı kılan alt yapının küresel ölçekte dolaşımı*”²⁸¹ olarak tanımlanmaktadır.

Sporun ekonomik ve kültürel boyutlarının önem kazanması küreselleşme ile mümkün olmuştur. Dünyanın en büyük spor organizasyonu olarak kabul edilen Modern Olimpiyat Oyunları’nın her yönü ile kâr getiren bir alan olduğunun anlaşılması, 1984 Los Angeles Oyunları’nın Amerika ekonomisine yaptığı katkılar sonucunda ortaya çıkmıştır.²⁸²

Sporun küreselleşmeden nasıl etkilendiğinin sorusunun cevabı, devletlerin uluslararası politikada spora nasıl yön verdikleri konusunda değerlendirme yapmakla verilecektir.

²⁷⁹ Atasoy ve Kuter, “Küreselleşme ve Spor,” 13.

²⁸⁰ Baloğlu ve Davutoğlu, *Sporun Değişen Yüzü*, 41.

²⁸¹ Karahüseyinoğlu, *Küresel Eksende Türk Sporları*, 63.

²⁸² Karahüseyinoğlu, *Küresel Eksende Türk Sporları*, 63.

2.3.3. Devletlerin Uluslararası Politikada Spora Etkileri

Bir toplumsal kurum olarak spor, ekonomik ve kültürel örgütlenmeler içerisinde her geçen gün giderek büyüyen bir yapıya sahiptir. Değişen ekonomik ve sosyal koşullar göz önüne alındığında, uluslararası rekabet koşulları tek bir pazar haline dönüşmüş ve küreselleşme sürecinde yaşananlardan spor da kendi payına düşeni alarak, bütünün etkilenen ve etkileyen parçası haline gelmiştir.²⁸³

Sporun dünyadaki önemi hemen hemen tüm devletler tarafından fark edilmiştir. Bu bakımdan sporda başarı elde edebilmek için hükümetler büyük çaba sarf etmekte ve bu alana ciddi destekler vermektedirler.²⁸⁴ Sporun her geçen gün artan kamusal işlevi, sosyal-ekonomik boyutları ve uluslararası boyutunun büyümesi, hükümetler için öncelikle kamusal politika hedefleri arasında yer almaktadır. Devletler sporu bir kamu aracı, ekonomik katkı sağlayıcı ve uluslararası politikaya destek verici özellikleriyle²⁸⁵ politik amaçlarına ulaşmanın bir parçası olarak görmektedirler.

Toplumun farklı kesimlerini dostluk bilinciyle hareket ettirerek bir araya getiren spor; cinsiyet, dil, din, sosyal sınıf vb. ayrımı yapmamasından dolayı çatışma ve gerilimi önleyerek kişilerin iletişimine katkı sağlamaktadır. Spor dünyanın her tarafında milyonlarca insana ulaşan ve bu insanları tribünlere ya da ekranlara toplayan nadir faaliyetlerden biri olarak kabul edilmektedir.²⁸⁶ Bu bağlamda, günümüzde spor, popüler kültürün en önemli alanlarından biri olmuş ve özellikle futbol başta olmak üzere diğer branşlar da küreselleşmeden paylarına düşeni almışlardır. FIFA'nın 221 üyeden, Birleşmiş Milletler (BM)'nin 193 üyeden oluşması bu düşünceyi destekler niteliktedir.²⁸⁷

İnsanları sosyalleştirmek, toplumları birbirleriyle kaynaştırmak, karşılıklı sevgi, saygı ve dayanışmayı sağlamak gibi düşüncelerle uygulanan büyük spor organizasyonları, katılımcılar açısından farklı anlamlar taşımaktadır. Organizasyonlara katılmak veya ev sahipliği yapmak devletler için her şeyden önce prestije vurgu yapmaktadır. Televizyon, radyo gibi basın kuruluşları aracılığıyla

²⁸³ Batmaz v.dğr., "Küresel Rekabetin Spor Endüstrisine Etkisi," 522.

²⁸⁴ Fatih Özbayraktar v.dğr., *Beden Eğitimi Bilimine Giriş* (İstanbul: Bediralp Matbaacılık, 2010) s. 336.

²⁸⁵ Russell v.dğr., *Spor ve Politika Meseleleri ve Analizi*, 9-10.

²⁸⁶ Özbayraktar v.dğr., 95.

²⁸⁷ Çeyiz ve Özbek, "Küreselleşme ve Spor Etkileşimi," 492.

ülkenin gündeme gelmesi tanıtım için önemli bir kaynak olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra özellikle ev sahibi ülke açısından gelir artırıcı ve turist çekmek için önemli bir fırsat alanıdır. Tüm bunların yanı sıra müsabakalarda başarı kazanan sporcuların ülkelerinin yumuşak gücüne hizmet etmekte, imaj ve reklam açısından ülkelere katkı sağlamaktadırlar.²⁸⁸

Profesyonel spor kulüplerinin şirketleşmesi, ülke ekonomisine ciddi katkılar sağlayan bir alan olarak değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Spor medyası ve spor ürünlerinin satışı yapan şirketler, spor faaliyetlerini düzenleyen kuruluşlar vb. sporun önemini bilmekte ve bu alana yatırım yapmaktadırlar. Spor iyi bir reklam ve propaganda aracı olarak görev yapmaktadır.²⁸⁹ Dünya üzerinde ekonomi sektörünü elinde tutan ülkeler; Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere spor sektöründe de ön plandadır. Adidas, Nike, Puma ve Reebok bu ülkelerin markalarıdır.²⁹⁰ Bu örnekten yola çıkarak, güç ilişkileri üzerinde hareket eden uluslararası arenada, spor da bu güç ilişkilerinden etkilenmektedir. Sporun organizasyon ve üretim gibi alanları da lider devletlere göre hareket etmektedir.

2.3.4. Kamu Diplomasisi Unsuru Olarak Spor

1648 Westphalia Antlaşması ile temelleri atılan devlet sisteminde, devletlerin hükümetlerinin kurdukları ilişkileri niteleyen diplomasi kavramı giderek farklı anlamlar kazanarak, çeşitli şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bir devletin kendi çıkarlarını korumak ve artırmak için başka devletlerin vatandaşları ile kurduğu ilişkiyi nitelemek için kullanılan kamu diplomasisi bugün en etkili alanlardan birisidir.²⁹¹ Tuncer'e göre *"diplomasinin varlığı, uluslararası ilişkiler alanında yalnızca bir ayrıntı değil, zorunluluktur."*²⁹² Diplomasinin ayrılmaz bir parçası olan kamu diplomasisi pek çok alt kollara ayrılmış ve günümüzde yeni diplomasi biçimlerini ortaya çıkarmıştır. Kültürel diplomasi, dijital diplomasi, bilim diplomasisi, müzik

²⁸⁸ Leyla Yıldırım. "Türk Gücü," (Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, 2014), 36.

²⁸⁹ Özbayraktar v.dğr., 21.

²⁹⁰ Batmaz v.dğr., "Küresel Rekabetin Spor Endüstrisine Etkisi," 523-524.

²⁹¹ Berna Gürkaş, "Kamu ve Kültür Diplomasisi Aracı Olarak Sosyo-Kültürel Tanıtma Stratejilerinin Planlanması: Türkiye-İran Modellemesi" (*Uzmanlık Tezi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü, 2009), 4.

²⁹² Hüner Tuncer, "Eski ve Yeni Diplomasi," *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi* 37, sy. 1 (1982): 11.

diplomasisi gibi örnekler verilebilir. Kültürel diplomasının bir biçimi olan spor diplomasisi incelenmesi gereken önemli bir alt başlıktır.²⁹³ Özellikle Soğuk Savaş döneminde Çin ve Amerika Birleşik Devletleri arasında cereyan eden “Pingpong Diplomasisi” ile öne çıkan spor diplomasisi ortak duyu inşasında etkinlik göstermektedir. Büyük kitleleri etkisi altına alabilme gücüne sahip spor faaliyetleri ulusal kimliğe ve ulusal beraberliğe vurgu yaparak üst düzeylere ulaşmaktadır. Farklı kültürleri bir araya getiren, toplulukları kaynaştıran, diyalogun gelişmesine katkı sağlayan spor,²⁹⁴ kamu diplomasisinin ilişki inşası söylemine odaklanmaktadır.

Devletlerarasındaki ilişkiler siyasal, ekonomik ve kültürel olarak üç başlık altında ele alınabilir. Siyasal ve ekonomik ilişkiler daha çok diplomasi başlığı altında incelenirken, kültürel ve sportif ilişkiler kamu diplomasisinin etki alanındadır. Siyaset aracılığıyla elde edilemeyen uzlaşma ve diyalog ortamını kültürel ve sportif ilişkiler sağlamaktadır. Bu ilişkiler aracılığıyla kurulan diyalog, barış havasının sağlanmasına katkı sağlayabilmektedir.²⁹⁵

Uluslararası ilişkiler disiplinde, kamu diplomasisi çoğunlukla “yumuşak güç” içerisinde açıklanmaktadır. Başkalarının düşünce ve fikirlerini değiştirmek için gücün dolaylı kullanımına dikkat çeken yumuşak güç, doğrudan güç kaynakları olan askeri ve ekonomik gücün aksi yönündedir. Devletler isteklerine ulaşmayı, dünya politikasında gündem olmayı ve diğer ülkelerin gözünde prestij kazanmayı yumuşak güç aracılığı ile sağlarlar.²⁹⁶

Nye, bir devletin yumuşak güç kaynaklarını üç bölüme ayırır. Bunlar; kültür, siyasal değerler ve dış politikadır. Bu kaynaklar içerisinde kültür, yumuşak gücün başat etkenidir.²⁹⁷

Spor, devletlerin kültürel aracına hizmet etmekte hatta kendi başına kültürel pratik olma özelliği göstermektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, sporcular ve spor

²⁹³ Begüm Kurtuluş, “Müzik Diplomasisi: Bir Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Müzik,” *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler* içinde, ed. Gaye Aslı Sancar (İstanbul: Beta Basım, 2012), 129.

²⁹⁴ Talimciler, *Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Sporunu*, 42.

²⁹⁵ Bilgehan Gültekin, “Devletlerarası İlişkilerde Halkla İlişkiler ve Siyasal Propagandanın Rolü” (Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, 2001), 1.

²⁹⁶ Kurtuluş, “Müzik Diplomasisi,” 131.

²⁹⁷ Joseph S. Nye, *The Paradox of American Power: Why The World's Only Superpower Can't Go It Alone* (Oxford University Press, 2002)’den aktaran Kurtuluş, “Müzik Diplomasisi,” 132.

yöneticileri temsil ettikleri ülkelerin yumuşak gücüne hizmet etmekte ve kültürlerarası ilişkilerin inşasına aracı olmaktadır. Farklı sosyal ve kültürel yapıları bir araya getiren ve bu farklılıkları pekiştirmeye yarayan spor, aynı zamanda kamu diplomasisi uygulamasına destek vermektedir.²⁹⁸

Günümüzde en çok kullanılan sosyokültürel tanıtım araçları; sergiler, festivaller, fuarlar, sanatsal ve sportif etkinliklerdir. Yapılan bu etkinlikler ile aktörlerin imajı güçlenir, tanıtımı yapılır ve prestiji kamuoyunda artırılmış olur.²⁹⁹ Farklı toplumlar ve kültürlerin ilişkisine katkı sağlayan kamu diplomasisi,³⁰⁰ aktörlerin kendilerini kamuoyu nezdinde daha iyi anlatabilme ve amaçlarını doğru bir biçimde aktarabilme³⁰¹ olanağı sağlar.

Sportif etkinlikler kültür değerlerinin sahne aldığı en önemli alanlardan biri olarak kabul edilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki NBA maçlarının dünyada 42 dilde ve 212 ülkedeki 750 milyon kişi tarafından izlenmesi³⁰² ya da 2016 Rio Olimpiyat Oyunları'na 206 ülkeden, 10.500 sporcunun 28 spor branşında³⁰³ müsabakalara katılması, kitlesel ilginin ve yüksek katılımın boyutlarını görmemizi sağlamaktadır.

Sporun kültürel ve siyasi boyutlarının tanınmasını ve bir uluslararası ilişkiler dinamiği olarak kabul edilmesini hatırlayacak olursak bu bağlamda, sıradan bir masa tenisi maçının ilişki yenileme ve ilişki kurma açısından da ne kadar önemli olduğunu görmekteyiz. Devletler spor aracılığıyla ilişkilerini revize edebilmekte, gerilimli olan ilişkilerini yine spor aracılığıyla yumuşatabilmektedirler.

²⁹⁸ Kurtuluş, "Müzik Diplomasisi," 130, 132.

²⁹⁹ Gürkaş, "Kamu ve Kültür Diplomasisi," 35.

³⁰⁰ Kurtuluş, "Müzik Diplomasisi," 150.

³⁰¹ Elif Sak, "Kamu Diplomasisi ve Çin" <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/203073> (31.12.2016).

³⁰² Sait Yılmaz, "Yumuşak Güç ve Evrimi" [http://usam.aydin.edu.tr/YUMUSAKGUCVEVRIMI\(4a4j\).pdf](http://usam.aydin.edu.tr/YUMUSAKGUCVEVRIMI(4a4j).pdf) (31.12.2016).

³⁰³ http://tr.eurosport.com/olimpiyat-oyunlari/rio/2016/206-ulke-10.500-sporcu.-iste-rakamlarla-rio-2016_sto5705609/story.shtml (20.12.2016).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE SPOR

Avrupa Birliği (AB) bir benzeri bulunmasının mümkün olmadığı bir bütünleşme süreci olmasının yanı sıra, işleyişi ve yapısı bakımından da özel bir alandır. Uluslararası sistemin işleyişine göre sürekli değişim gösteren, yeni sorunlarla karşılaşarak, bu sorunları kaldırma çabalarına girişen ve böylelikle kendisini tanımlanabilir bir aktör olmaya hazırlayan AB tüm bu halleriyle karmaşık ve uzun soluklu özel bir işbirliği olarak bilinmektedir. Avrupa devletlerinden, Almanya, Belçika, Hollanda, Fransa, İtalya ve Lüksemburg'un 2. Dünya Savaşı sonrasında başlattığı bu işbirliği girişimi, ilerleyen zamanla beraber daha fazla devletin de dâhil olmasıyla bugün yirmi sekiz devletli bir birlik haline gelmiştir.³⁰⁴

AB'deki bütünleşme, Dedeoğlu'na göre, *“belli bir coğrafyada, birbirleriyle sınır komşusu olan, benzer ve rakip sosyo-ekonomik yapılardaki devletlerin, aralarındaki tarihsel ve ekonomik karşılıklı bağımlılıklardan, ortak değer ve beklentilerden yararlanarak kendilerine ortak bir gelecek belirlemek için yürüttükleri birleşme süreci”* olarak tanımlanmaktadır.³⁰⁵

AB bütünleşmesi üye ülkelerin ortak amaçlar için bir araya gelmesidir. AB üye ülkeleri bu amaçlara ulaşmak için çeşitli düzenlemeleri kabul etmekte ve uygulamaktadır. Süreç içerisinde AB'ye giden yolda imzalanan çeşitli antlaşmalar gerçekleşmiştir. Bu antlaşmalarda öngörülen koşullar belli bir düzen ve sıra ile uygulanmıştır. Uygulamaya koyulan bu düzenlemeler; ortak ticaret ve tarım politikası yürütmek, serbest rekabet ile ilgili düzenlemeler oluşturmak, ekonomik politikalar belirlemek, gümrük ile ilgili düzenlemeler yapmak, ortak taşıma politikasını hayata geçirmek, yeni kaynaklar bularak bireylerin yaşam kalitesinin artırılmasına katkıda bulunmak olarak özetlenebilir.

³⁰⁴ Beril Dedeoğlu, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği* (İstanbul: Boyut Matbaacılık, 2003), 9.

³⁰⁵ Dedeoğlu, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, 17.

Üye ülkelerin ekonomik yapılarını birbirlerine bağımlı kılmak için, malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin üye devletler içinde serbest dolaşımı AB'nin temel politikasını oluşturmaktadır. Bu politika ile AB üye ülkelerinde yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve Avrupa'da yaşayan bireylerin birbirlerine yakınlaştırılması amaçlanmaktadır.³⁰⁶

AB bütünleşmesi ekonomik alan ile başlamış, zaman içerisinde siyasi ve teknik alanları da sürece dâhil etmiştir. Lizbon Antlaşması'nın 165. maddesi ile AB, sporu yetki alanına dâhil etmiştir. Bu madde ile Birliğin spor alanına yayılma eğiliminde olduğu görülmektedir. AB'nin "çeşitlilik içinde birlik" olarak ifade bulan sloganıyla, sporun birlik, beraberlik ve dayanışma gibi amaçları örtüşmektedir. Bu nedenle sporun dil, milliyet ve etnik ayırım yapmadan insanları ve toplumları bir araya getiren bir araç olması AB'nin temel bütünleşme ilkelerine potansiyel katkı sağlamaktadır. Bunun dışında sporun AB ekonomisine %4 oranında katma değer sağlaması ile büyük ölçekli ve hızla büyüyen bir sektör alanı olarak iş yaratmasına önemli katkı sağlaması sebebiyle AB için önemli bir noktada bulunmaktadır. Ayrıca büyük ölçekli spor organizasyonları Avrupa'da turizmin gelişimine ciddi katkılar sağlamaktadır.³⁰⁷

AB içerisinde spor, eğitim, kültür, sağlık ve sosyal politikalar olmak üzere dört ana başlık altında ele alınmaktadır. Öncelikli çalışma başlıkları ise, herkes için spor, toplum sağlığı, spor ve çevre, nüfusun sosyal yapısı, spor ve şiddet/holiganizm, eğitim ve spor ilişkisidir.³⁰⁸

Avrupa düzeyinde ortak bir hafıza ve etkileşim yaratılmasındaki en önemli sosyal olgulardan biri de şüphesiz spor/futboldur.

AB için her geçen gün önemi artan sporun değerlendirmesi ele alınmadan önce Avrupa Birliği'nin nasıl bir süreçten geçtiğini anlamak gerekmektedir. Bu nedenle Avrupa Birliği geçmişine değinerek, spor politikalarına nasıl yön verdiği daha iyi anlaşılacaktır.

³⁰⁶ Velittin Balcı, "Avrupa Birliği ve Spor," *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 8, sy. 2 (2003): 54.

³⁰⁷ İlkay Taş v.dğr. "Avrupa Birliği Örneğinde Uluslararası Spor Politikasının Gelişimi: Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Boyut," *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi* 4, sy. 9 (2013): 148.

³⁰⁸ Velittin, "Avrupa Birliği ve Spor," 55.

3.1. AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİNİN TARİHİ SÜRECİ

Bütünleşme veya birlik kavramları; belli bir coğrafya üzerinde birbirleri ile sınır bağlantıları olan, benzer veya rakip sosyo-ekonomik yapıdaki toplumların, aralarında tarihi ve ekonomik bağımlılıklardan, ortak beklenti ve değerlerden faydalanarak ortak bir gelecek belirlemek amacıyla yürütülen bir birleşme süreci olarak tanımlanmaktadır.³⁰⁹ Çoğunluğunu Avrupa kıtasındaki devletlerin oluşturduğu AB, ekonomik ve siyasi bir örgütlenmedir.

AB ülkelerinin benzer sosyal ve ekonomik yapıya sahip olmaları, tarihsel, dinsel, dilsel, kültürel benzerliklerinin bulunması ve siyasal sistemlerinin benzer şekilde düzenlenmiş olması, bütünleşmenin itici gücü olmuştur.³¹⁰

Avrupa devletleri arasında kapsamlı bir ekonomik ve siyasi gücün yaratılması, barış ve güven ortamının tesis edilmesi ve bu düşüncelerin hayata geçmesi uzun soluklu bir maratonun sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

3.1.1. Avrupa Bütünleşmesi

Galilei tarafından 7. Ocak. 1610'da keşfedilen, Jüpiter'in ikinci uydusuna verilmiş isim olan Avrupa (Europa)'nın etimolojik kökenleri Antik Yunan mitolojisine kadar uzanmaktadır. Antik Yunan mitolojisinde Europa, Fenike Kralı Phoenix'in kızıdır. Çok güzel bir prenses olan Europe, Boğa kılığına giren Tanrı Zeus tarafından kaçırılarak, Girit'e götürülmüştür. Europa'nın, Zeus'tan olan çocukları Girit'in savunulmasında büyük faydalar sağlamıştır, Europa, daha sonra, Girit Kralı Asterion ile evlenmiştir. Girit kültürünün bir parçası olarak anılan Europa sadece Yunan uygarlıklarında iz bırakmamıştır. Antik Yunan uygarlıkları dışında Pompei ve Romalı sanatçıların da eserlerine ilham kaynağı olmuştur. Zaman içerisinde Europa figürleri, paraların üzerine yerleştirilmiş, İngiltere ve Bizans'ta yapıların süslemesinde kullanılmıştır. Bu bağlamda Europa, bir kültüre aitlik simgesi haline gelmiştir. Günümüzde belli bir coğrafi bölgeyi ifade eden Europa, Fenike uygarlığında "Güneşin Battığı Ülke" ya da "Batı Ülkesi" gibi ifadelerle karşılık gelecek şekilde kullanılmıştır.

³⁰⁹ Menderes Ünal, "Avrupa Birliği Erasmus Öğrenci Öğrenim Hareketliliği Programının CIPP (Bağlam, Girdi, Süreç, Ürün) Modeline Göre Değerlendirilmesi," (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2013), 22.

³¹⁰ Dedeoğlu, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, 18.

Bu açıdan düşünüldüğünde, Avrupa kendisini, Doğu toplum ve medeniyetlerinin siyasal yapılanma biçimlerinden ayrılmaktadır.³¹¹

Kavramsal açıdan mitolojik bir kökene sahip olan Avrupa, günümüzde, tüm dünyada etkili olan kültürün, farklı düşünme, bilgi üretme, araştırma biçimlerinin, değişik dünya görüş ve yaşam anlayışlarının geliştirdiği bir kültür ağıdır. Bu sebeple Avrupa'yı kavramsal açıdan ele almak, onun içerdiği tarihi-kültürel bir süreci de incelemeyi beraberinde getirmektedir.³¹²

Avrupa zaman içerisinde farklı farklı anlamları bünyesinde tutmasına rağmen, sanki aynı anlamı taşıyormuşçasına değerlendirilmesi bir bakıma Avrupa'nın çok boyutlu olduğunu ifade etmektedir. Avrupa'nın geçmişindeki ve bugünkü anlamları birbirinden farklıdır.³¹³

Avrupa'yı coğrafi ve kültürel olarak ortaya çıkaran ilk oluşumlar, M.Ö. 5000 yıl kadar gerilere gitmektedir. Doğu Akdeniz Havzasında başlayan bu oluşumun en büyük gelişmesi Antikçağ'da görülmektedir. Hristiyanlık kültürünün Ortaçağ'a damgasını vurması, Rönesans ve 18. yüzyılda Endüstri Devrimi ile büyük olaylar etrafında yaşanan gelişmeler bir kültür ağı olarak Avrupa'nın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Birleşik bir Avrupa'nın yaratılması fikri ise Antik Roma'nın politik birliği ve Hristiyan Ortaçağ'ın ideolojik dayanışmasına kadar uzantılarının sağlanacağı bir düşünce olarak her zaman var olmuştur. Daima savaş ve çatışmalar içerisinde bulunan Avrupa'nın bir bütünlük içinde olup, bir birlik çatısı altına girmeleri yönündeki düşünce ve fikirler, 14. yüzyıldan itibaren düşünürler, siyasetçiler, tarihçiler ve hukukçular tarafından dile getirilmiştir.³¹⁴

Şair Alighieri Dante ve Pierre Dubois, Birleşik Avrupa'nın kurulmasıyla ilgili görüşlerini ortaya atan ilk düşünürlerdir. 14. yüzyılda Dubois, Prenslıklere bir birlik çağrısında bulunmuştur. Bu çağrıda; ortak bir konseyin kurulması ve uyuşmazlıklarda bu konseyin bir aracı görevi görmesini ileri sürmüştür. Dante ise 310 yılında Monarcia isimli eserinde bir "birlik"ten bahsetmiştir. Dante, Avrupa'da çatışma ve savaşların önüne geçilmesi ve Roma'nın yeniden var olması bu coğrafyada tek bir yönetimin var

³¹¹ Dedeoğlu, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, 22.

³¹² Deniz Çoşan Eke, "Avrupa'nın Avrupa Birliği Vizyonu" (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2007), 47.

³¹³ Özdemir, "Ulusal Dış Politikalar ve Jeostrateji Bağlamında 'Avrupa'nın Anlamı',"92.

³¹⁴ Menderes, "Avrupa Birliği Erasmus Öğrenci Öğrenim Hareketliliği," 22.

olmasıyla gerçekleşmesini mümkün görmüştür.³¹⁵ Dante'nin bir başka eseri olan *İlahi Komedy* (*Divina Comedia*) da ise, “insanın vatanı dünyadır” sözlerine rastlanmaktadır. Bu sözü, Dedeoğlu'na göre, kişilerin, malların ve sermayenin serbest dolaşımalarıyla bağlantılanmaktadır. 1512 yılında Niccola Machiavelli'nin *Prens* adlı eserinde, İtalya'nın siyasal bir birliğinin kurulması gerekliliğinden söz etmektedir. Bu birlik sağlanırsa, dış tehditler ortadan kaldırılacaktır, önerisinde bulunmuştur. Jean Bodin, 1576 yılında *Devlet Üzerine Altı Kitap* isimli bir eser yazmıştır. Bodin'in bu çalışmasında, laikliği savunması dikkat çekmektedir. 1588-1679 yılları arasında yaşamış olan Thomas Hobbes'un güvenlik anlayışı ile toplum sözleşmesi tasarımı bugünkü Avrupa'nın bütünleşme fikir ve ilkelerinin dayandırıldığı temel taşlar olarak kabul edilmektedir.³¹⁶

William Penn, 1693'te *Avrupa'nın Şimdiki ve Gelecekteki Barışı Üzerine Deneme* başlıklı çalışmasını Fransa ve İngiltere arasında savaş yaşanmaması yönündeki düşüncelerden esinlenerek yazmıştır. Bu çalışma şimdiki döneme ait bir Avrupa örgütü planı olarak kabul edilmektedir. Bu esere benzer şekilde Abbe de Saint Pierre'in *Avrupa'da Kalıcı Barışın Sağlanması* isimli eseri 1713 yılında kaleme alınmıştır.³¹⁷

Birleşik bir Avrupa oluşturulmasına yönelik düşünce ve önerilerin ortaya çıkışını Antik Yunan'a kadar götürmek mümkün olsa da, kavramsal olarak kullanılmaya başlaması Ortaçağ'a denk gelmektedir. İlerleyen dönemlerde de bu düşünceye birçok fikir eklenirse de 19. Yüzyıla kadar hepsi düşünce olarak kalmıştır. Bu yüzyıla kadar sadece düşünceden ibaret olan planlar, 19. yüzyılın başlarında iki ayrı birleşme hareketi ile yaşam bulmuştur. Bu sebeple bu yüzyıl, günümüzdeki oluşumların neredeyse tamamının ortaya çıkmasını sağlayan bir süreci başlatmıştır. Tarihi süreç içerisinde; Rönesans, Aydınlanma ve Sanayi Devrimi'ni arkasında bırakan Avrupa, 19. yüzyıl içerisinde düşünsel, kültürel ve bilimsel gelişmelerle kendini ifade etmiştir. Bu bağlamda Avrupa, bir uygarlık merkezi olarak tanınmaya ve tanımlanmaya başlamıştır.³¹⁸ Yaşanan tüm bu gelişmeler, Avrupalılık

³¹⁵ Belgin Akçay, *Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012), 38.

³¹⁶ Dedeoğlu, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, 25-26.

³¹⁷ Akçay, *Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar*, 38.

³¹⁸ Dedeoğlu, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, 31-32.

düşüncesi ile bir araya gelerek AB'nin oluşmasına sebep olacak süreçlerin 2. Dünya Savaşı sonrasında başlamasını sağlamıştır. Son beş yüz yılı savaşlarla dolu olan Avrupa'da, *“her savaş barışa duyulan özlemi artırmış, barışın sağlanması fikri ise savaş fikri ile birlikte yaşamıştır.”*³¹⁹

Avrupa'da bir “birlik” yaratılması düşüncesi, hayli geniş bir tarihsel süreç içerisinde üretilen fikirlere, yaşanmış deneyimlere ve ilk örgütlenme biçimlerine dayandırılmaktadır. Bunların tamamı, birbiri üzerine eklemlenen, birbiriyle iç içe geçen ve birbirlerini besleyen etkilerin ortaya çıkmasını sebep olmuş ve 21. yüzyılda örgütlü bir kimliğe sahip AB oluşmasını sağlamıştır.³²⁰

3.1.2. Avrupa Bütünleşmesinden Avrupa Birliği'ne

Avrupa'nın bütünleşme süreci ve devamında birlik olarak ortaya çıkmasını sağlayan koşullar şüphesiz uzun tarihsel birikimler sonucu oluşmuştur. Tarihi süreç içerisinde yaşanan savaşlar, çatışmalar ve ekonomik krizlerin her birinin ardından bütünleşme çabalarının ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle her ekonomik ve siyasal kriz dönemi sonrasında, tarihsel birikimlere dayanarak uluslararası konjoktüre uygun bir şekilde bütünleşme sürecini tarihinde hiç olmadığı kadar tetiklemiştir.³²¹

2. Dünya Savaşı sonrası, yaşanabilme ihtimali çok yüksek olan üçüncü bir dünya savaşının çıkabilmesine dayanarak yeni arayışlar içerisine girilmiştir. Siyasilerin, askerlerin, diplomatların ve aydınların düşüncelerine başvurularak, Avrupa'da bir birliğin oluşturulması düşüncesi ciddiyetini artırmıştır.³²²

Dünya savaşlarının meydana geldiği Avrupa, kazanan açısından da kaybeden açısından da en fazla zarara uğrayan bölge olmuştur. Dolayısıyla, küresel hâkimiyete sahip olan Avrupa'nın güçlü devletleri bu özelliklerini kaybederek, uluslararası sistemde hâkimiyetlerini iki yeni güç olarak ortaya çıkan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Sovyetler Birliği (SSCB)'ne bırakmıştır.³²³

³¹⁹ M. Serdar Palabıyık ve Ali Yıldız, *Avrupa Birliği* (Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2007), 4.

³²⁰ Dedeoğlu, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, 38.

³²¹ Dedeoğlu, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, 41.

³²² Remzi Koçöz, *Avrupa Uluslarından Birleşik Avrupa'ya Tarihten Günümüze Avrupa Süreci* (Ankara: Nobel Kitap, 2012), 6-7.

³²³ Dedeoğlu, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, 41.

Tüm şehirlerinin yıkıldığı Avrupa'nın yeniden canlandırılması görevini, Sovyet totalitarizmi tehdidine karşı bir gereklilik gibi gören ABD üstlenmiştir.³²⁴

İngiltere Başbakanı Winston Churchill, 19 Eylül 1946 tarihinde, Zürih'te bir beyanatta bulunarak, "Avrupa Birleşik Devletleri'nin kurulmasını istemiştir.³²⁵ Churchill, Avrupa'da kurulacak olan bu birleşik devlet kurma fikrinin tamamen geniş coğrafya üzerinde olmasını ve bu birleşmenin bir barış, özgürlük ve güvenlik alanına dönüştürülmesini ileri sürmüştür.³²⁶ Bu düşünceden hareketle, yorgun düşmüş, yıkılmış ve yaralanmış olan Avrupa'yı iyileştirmek için ABD Dışişleri Bakanı George Marshall, 1947 yılında "Avrupa'yı İyileştirme Planı"nı oluşturmuştur. "Marshall Planı" olarak da bilinen bu projeye ABD, on sekiz Avrupa ülkesine ekonomik yardımda bulunarak, yaşlı kıtanın iyileşmesini sağlamıştır.³²⁷

Başlatılan yardımdan bir yıl sonra Lahey'de düzenlenen Avrupa Kongresi'ne (Congress of Europe) Avrupa'nın tüm devletlerinden yedi yüz elli delege katılmıştır. Kongre sonrası "demokratik ve birleşik bir Avrupa" kurma kararı alınmıştır. Kongre sonrası aynı yıl içerisinde İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg Brüksel'de bir araya gelerek anlaşma imzalamışlardır. Anlaşmanın neticesi olarak, Batı Avrupa Birliği (BAB) (WEU - Western European Union) isimli ortak savunma örgütü kurulmuştur.

Bu gelişmeleri takiben 1949 yılında Avrupa ülkelerinin büyük çoğunluğunu bir araya getirecek iki önemli uluslararası kuruluş ortaya çıkmıştır. Bunlar; 4 Nisan 1949 tarihinde Washington D.C.'de imzalanan Kuzey Atlantik Antlaşması ile Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization-NATO) ve 5 Mayıs 1949'da Londra Antlaşması ile Avrupa Konseyi (Council of Europe) kurulmuştur.

Bu iki kuruluş, Avrupa devletlerinin önemli kurumsal örgütlenmeleri olarak kabul edilmektedir. Ancak, Avrupa'da kalıcı bir ortaklığın mümkün olması, 2. Dünya Savaşı'nın iki büyük aktörü ve aynı zamanda birbirine düşman olan Almanya ve Fransa'nın bir araya gelmesi ile mümkün olmuştur. Bu sebeple Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman ile Devlet Planlama Teşkilatı Başkanı Jean Monnet o döneme

³²⁴ Jean-Luc Mathieu, *Avrupa Birliği*, çev. İsmail Yerguz (Ankara: Dost Kitabevi, 2006), 13.

³²⁵ Koçöz, *Tarihten Günümüze Avrupa Süreci*, 7.

³²⁶ Erhan Akdemir, "Avrupa Bütünleşmesinin Tarihçesi," *Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar* içinde, ed. Belgin Akçay ve İlke Göçmen (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012), 42.

³²⁷ Palabıyık ve Yıldız, *Avrupa Birliği*, 7.

kadar savaş sanayisinin temel malzemeleri olan kömür ve çelik üretiminin kontrol altında tutulmasını öngören bir uluslararası kuruluşun taslağını hazırlamışlardır.³²⁸

Monnet, Avrupa'nın bütünlüğünün sağlanması için Almanya'nın dışlanması değil, sürece dâhil edilerek ortak bir "Kömür ve Çelik Topluluğu"nun kurulmasını istemiştir.³²⁹ Monnet'in hazırladığı, Schuman'ın 9 Mayıs 1950'de açıkladığı "Schuman Deklarasyonu" Batı Almanya ile Fransa kömür ve çelik kaynaklarını ve üretimini bir araya getirmeyi isteyen tüm Avrupa devletlerinin de katılımını uygun görmüştür.³³⁰

Tüm Avrupa devletlerinin katılımını öngören proje, kısa süre içinde uygulamaya geçirilerek, 18 Nisan 1951 tarihinde Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un üye olmasıyla Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) Paris Antlaşması ile kurulmuştur.³³¹

Paris Antlaşması ile kurulan AKÇT, üye devletlerin kömür ve çelik üretiminin tamamının ortak kurallara bağlanmasına sebep olarak yönetim organ ve süreçlerini ulus-üstü bir kuruluşa bırakmıştır. AKÇT'nin yürürlüğe girmesinin hemen ardından çelik üretiminde ciddi bir artış sağlanmıştır. Savaş öncesi yirmi milyon tonu Almanya'ya ait olan otuz milyon ton Avrupa çelik üretimi, AKÇT'nin varlığıyla birlikte yetmiş üç milyon tona ulaşmıştır.³³²

Mathieu'ya göre birkaç yıl öncesine kadar birbirleriyle savaşan Avrupa halkları, bu başarı ile birlikte psikolojik ve siyasal açıdan birbirine yaklaşmış, bu sebeple AKÇT başarısı askeri ve siyasi alanlarda da bütünleşme fikrini ortaya çıkarmıştır.³³³

Kömür ve çelik dışında Avrupa'nın başka enerji kaynakları da bir araya getirecek ve ulaşım konusunda da ortak hareket etmeye imkân sağlayacak, AKÇT yapısına benzer oluşumlar öne sürülmüştür. Bu düşünceden hareketle Benelüks ülkeleri, Fransa, Batı Almanya ve İtalya 1957 yılında Roma Antlaşması ile Avrupa

³²⁸ Palabıyık ve Yıldız, *Avrupa Birliği*, 7-8.

³²⁹ Koçöz, *Tarihten Günümüze Avrupa Süreci*, 7.

³³⁰ Ayhan Kaya v.dğr. *Avrupa Birliği'ne Giriş Tarih, Kurumlar ve Politikalar*, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011), 3.

³³¹ Koçöz, *Tarihten Günümüze Avrupa Süreci*, 8.

³³² Akdemir, "Avrupa Bütünleşmesinin Tarihçesi," 44.

³³³ Mathieu, *Avrupa Birliği*, 14.

Enerjisi Topluluğu (Euratom) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'in kurulmasını sağlayarak, ortak pazar sürecini başlatmışlardır.³³⁴

AKÇT, AET ve Eurotom kuruluşlarının adli alanda da geçerliliğinin sağlanması için Avrupa Adalet Divanı (European Court of Justice-ECJ) kurulmuştur.³³⁵

AKÇT'nin ardından AET'in üretim ve ticaret anlamında iktisadi başarıya ulaşması, 6 üye başlayan bu süreç, on yıl kadar kısa bir sürede 12 üyeye çıkmıştır.

Sürecin 1961-1979 yılları arası “Kriz ve Duraklama Dönemi” olarak değerlendirilmiştir. Avrupa bütünleşmesinde en önemli adım 1986 yılında imzalanan Avrupa Tek Senedi'nin imzalanmasıyla atılmıştır. Tek Senet ile ortak pazardan tek pazara geçilmesi, ticaret engellerinin ortadan kaldırılmasına ve sermaye ile işgücünün serbest dolaşımı kararları alınmıştır.³³⁶

Tek senedin 1987 yılında yürürlüğe girmesinin ardından, Roma Antlaşması'na ek olarak, sosyal politikalar, para politikası, çevre politikası, ekonomik ve sosyal politikada uyum ve dış politika uyumunu öngören bir süreç başlatılmıştır.³³⁷

Bir sonraki Avrupa bütünleşmesi adımı, AT üyeleri tarafından 9-10 Aralık 1991'de Hollanda'nın Maastricht şehrinde yapılan zirve ile devam etmiştir. Maastricht Antlaşması ile AT yerini AB'ye bırakmıştır. Zirve sonrasında, “Ekonomik ve Parasal Birlik” yanında “Politik Birlik” ve “Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası” gündeme alınmıştır.³³⁸

Maastricht Antlaşması ile Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB), Ortak Dış Güvenlik Politikası ve Adalet ve İçişleri alanında işbirliği gerektiren üç ayrı sütun oluşturulmuştur.³³⁹ Bu sütunlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

³³⁴ Kaya v.dğr. *Avrupa Birliği'ne Giriş*, 5.

³³⁵ Palabıyık ve Yıldız, *Avrupa Birliği*, 12.

³³⁶ Kaya v.dğr. *Avrupa Birliği'ne Giriş*, 7.

³³⁷ Dedeoğlu, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, 56.

³³⁸ Koçöz, *Tarihten Günümüze Avrupa Süreci*, 181-182.

³³⁹ Akdemir, “Avrupa Bütünleşmesinin Tarihçesi,” 50.

Tablo 5 Maastricht Antlaşması ile Belirlenen Sütunlar

1. SÜTUN	2. SÜTUN	3.SÜTUN
Avrupa Topluluğu	Ortak Dış ve Güvenlik Politikası	Adalet ve İçişleri
Birlik Vatandaşlığı	<i>Dış Siyaset</i>	Cezai bağlamda adli işbirliği
Sığınma Siyaseti	İşbirliği, Stratejiler, Ortak Tavrılar ve Eylemler	Polisin işbirliği
Göç Siyaseti		Uyuşturucu ve silah kaçakçılığı ile mücadele
Gümrük Birliği ve İç Pazar	Barışın sürdürülmesi	
Tarım Politikası	İnsan Hakları ve Demokrasi	Örgütlü suçlarla mücadele
Yapısal Politika	<i>Güvenlik Politikası</i>	Terörle mücadele
Ticaret Politikası	AB güvenliğiyle ilgili sorunlarda işbirliği	Çocuklara karşı işlenen suçlarla ve insanlara kötü muameleyle mücadele
Eğitim ve Kültür		
Avrupa Ötesi Ağlar	Silahlanmanın ekonomik yönleri	
Sağlık		
Araştırma ve Çevre	Bir savunma politikasının tanımı	
Sosyal Politika		

Kaynak: Jean-Luc Mathieu, *Avrupa Birliği*, çev. İsmail Yerguz (Ankara: Dost Kitabevi, 2006), 18.

7 Kasım 1992’de imzalanan ve 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile AT’den AB’ye geçilmiş, ekonomik ve parasal birlik oluşturularak Avro’ya doğru hamle yapılmıştır. Ortak Dış Güvenlik Politikası (ODGP) ile Adalet ve İçişleri düzenlemeleri uygulanmıştır.³⁴⁰

AB’nin kuruluşuyla birlikte Avrupa kurumları arasındaki ilişkiler de yeniden düzenlenerek, Parlamento’nun yetki ve gücü artırılmıştır. Ayrıca Avrupa vatandaşlığı kavramı da bu antlaşma ile yerleşmiştir.³⁴¹

2 Ekim 1997 tarihinde imzalanan ve 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile Maastricht Antlaşması’na ilişkin genel değerlendirmeler yapılarak, ekonomik ve parasal birlik hedeflerinin devamlılığı, özgürlük, güvenlik, adalet, istihdam ve sosyal sorunlar ile birliğin dış politikası gündeme alınmıştır. Antlaşma ile AB vatandaşlarının serbest dolaşımı konusunda ilerlemeler kaydetmiş, sosyal korumayla ilgili konuları dâhil ederek, Avrupa bütünleşmesinin derinleşmesi konusunda ciddi adımlar atılmıştır.³⁴²

³⁴⁰ Selim Yenel, *AB ve Üyelik Sürecimiz* (Brüksel: AB Türkiye Daimi Temsilciliği, 2017), 1.

³⁴¹ Kaya v.dğr. *Avrupa Birliği’ne Giriş*, 9.

³⁴² Akdemir, “Avrupa Bütünleşmesinin Tarihçesi,” 50.

7-9 Aralık 2000’de gerçekleştirilen Nice Zirvesi ise AB’nin genişleme süreci kapsamında gerçekleştirilmesi gereken kurumsal reformları gündemine almıştır. 26 Şubat 2001 tarihinde imzalanan Nice Antlaşması 1 Şubat 2003’de yürürlüğe girmiştir. Nice Antlaşması ile yapılan değişiklikler; güçlendirilmiş işbirliği, genişleme ile ilgili protokol, temel haklar şartı, nitelikli çoğunluk sistemi ile karar alınacak konular ve üye ülkelere yönelik yaptırımlar başlıklarıdır.³⁴³

1990’lı yıllar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, şüphesiz bu dönemler AB için dönüm noktasını oluşturmuştur. Bu süreçte Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile Orta ve Doğu Avrupa’da bağımsızlıklarını elde eden ülkelerin durumu Avrupa bütünleşmesini hızlandıran dinamikler olmuştur. Almanya’nın birleşmesi üye ülkeler tarafından endişe yaratsa da, Almanya Avrupa bütünleşmesine ve siyasi birliğine önem vermiştir. Dolayısıyla 2000’li yıllara girerken AB, ekonomi alanında tek pazara ve kendi para birimine sahip, siyasi alanda işbirliğine açık ulus-üstü bir birlik olarak ortaya çıkmıştır.³⁴⁴

Zaman içerisinde hem bütünleşen hem de fazla genişleyen AB’nin, giderek yönetim mekanizmalarının yükü artmış, bu sebeple de bazı tikanıkların oluşmasına sebep olmuştur. Bu sorunların giderilmesi için, bir anayasa oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmıştır. AB’yi daha demokratik, daha güçlü, daha bütünleştirici ve uluslararası arenada daha etkili kılmayı hedef alan “Avrupa Anayasası” yapılan referandumlar sonrasında Fransa ve Hollanda’dan ret cevabı ile sonuçlanmıştır. Bu iki kurucu ülkeden gelen hayır oyları, Anayasa’nın yeni bir boyutta ele alınmasına, AB içerisinde sosyal konuların gündeme taşınmasını gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.³⁴⁵ Bu bağlamda Aralık 2009’da Anayasa Antlaşmasına benzer olarak Lizbon Antlaşması imzalanmıştır. Lizbon Antlaşması’nın en büyük farkı AB sembollerine (bayrak, marş ve çeşitlilik içinde birlik ilkesi) olan atıfların ortadan kaldırılmasıdır.³⁴⁶

Lizbon Antlaşması ile AB Konseyi kurumlar arasında yerini almış, AB temel haklar şartı oluşturulmuştur. AB’nin tüzel kişilik kazanmasıyla ulusal parlamentoların karar alma süreçleri güçlendirilmiştir.³⁴⁷

³⁴³ Koçöz, *Tarihten Günümüze Avrupa Süreci*, 188-189.

³⁴⁴ Kaya v.dğr. *Avrupa Birliği’ne Giriş*, 9.

³⁴⁵ Akdemir, “Avrupa Bütünleşmesinin Tarihçesi,” 51-53.

³⁴⁶ Kaya v.dğr. *Avrupa Birliği’ne Giriş*, 11.

³⁴⁷ Yenel, *AB ve Üyelik Sürecimiz*, 1.

9 Mayıs 1950 tarihli Schuman Deklarasyonu ile başlayan Avrupa Bütünleşmesi günümüze kadar pek çok başarılı adımlarla (Paris, Roma, Maastricht, Amsterdam, Nice ve Lizbon Antlaşmaları) bugünkü görünümüne kavuşmuştur. Birçok kişinin üzerinde hemfikir olduğu üzere bugünkü gelinen nokta bütünleşme süreci açısından nihai bir sonu ifade etmemektedir. Bugün itibariyle 28 üyeye³⁴⁸ sahip olan AB yarım yüzyılı arkasında bırakmış, ancak başlangıcından bugüne sürekli gelişim ve değişim gösteren dinamik bir yapıdır.³⁴⁹ AB'nin bu dinamik yapısı, hangi alanda çalışma yapılırsa yapılsın daha araştırma aşamasında bile “eski” olma durumuna gelmektedir.³⁵⁰

Bu düşünceden hareketle süreç içerisinde Avrupa Bütünleşmesine dair birçok kavram ve teoriler üretilmiştir. Bu teoriler AB'nin dinamik yapısını, sistem içerisinde karmaşıklığı çözmek için ortaya çıkarılmıştır. Geliştirilen bu teoriler Bütünleşme Teorileri adı altında toplanmıştır.

3.2. AVRUPA BİRLİĞİ BÜTÜNLEŞME TEORİLERİ

Uluslararası sistem içerisinde gittikçe çoğalan yerel ve evrensel örgütler ile bu örgütlerin ortaya çıkmasını sebep olan devletlerarasındaki bütünleşme çabaları, uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde bütünleşmeyi ve önemini açıklamayı hedef edinen yeni teorilerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Söz konusu olan bu teoriler çeşitli aktörleri hedeflerine alarak bütünleşmeye giden süreci farklı şekilde yorumlamışlardır. Farklı aktör ve farklı yorumları bir araya getirirler de bu teoriler ortak bir başlık altında toplanarak, ortak bir amaca hizmet etmişlerdir.³⁵¹

Bölgesel bütünleşme hareketleri, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası politikanın gündemine yerleşmiş, gerek kamuoyu önünde gerekse de akademik ortamlarda ilgi alanına dâhil edilmiştir. Ancak bütünleşme sürecini inceleyen çalışmalar, oluşum sürecinde meydana gelen olaylara ilgi göstermiş, teorik bakış açısı

³⁴⁸ 23 Haziran 2016'da Birleşik Krallık (İngiltere) vatandaşları AB'den ayrılmak için oy vermişlerdir. İngiltere 29 Mart 2017 tarihinde Avrupa Konseyi'nin Lizbon Antlaşması'nın 50. Maddesini tetikleyerek AB'yi terk etme niyetini resmen bildirmiştir. Şimdilik Birleşik Krallık, AB'nin üyesi olmaya devam etmektedir.

³⁴⁹ Akdemir, “Avrupa Bütünleşmesinin Tarihçesi,” 62.

³⁵⁰ Dedeoğlu, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, 9.

³⁵¹ Merve İrem Yapıcı, “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Entegrasyon Teorilerinin Yeri ve Etkinliği,” *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9, sy. 3 (2007), 130-131.

geliştirmek dar çevreler tarafından iddia edilmiştir. Tek başlık altında toplanan bütünleşme teorileri aslında Avrupa bütünleşmesini açıklamak için oluşturulmuştur. Dolayısıyla bu teorilerin Avrupa dışına uygulanabilirliği mümkün görülmemektedir. Bunun nedenleri; yeterli seviyede örnek olayın bulunmaması ve teorilerin yeteri kadar gelişmemiş olmasıdır. Ancak ilerleyen süreç içerisinde dünya siyasetindeki gelişmelerin ne yönde yol alacağı ihtimali değerlendirildiğinde, bütünleşme teorilerinin literatür içinde kalması gereklidir.³⁵²

Tarihi süreç içerisinde her biri dikkatlice kurgulanmış, müzakeresi sürdürülmüş ve yürürlüğe konmuş olan tüm bu genişlemeler, Avrupa Bütünleşmesini açıklamaya çalışan teoriler tarafından da incelenmiştir.³⁵³ Bütünleşme teorileri, ulus üstü problemlerin çözümünü gerektiren durumlarda merkezi olmayan bir kuruluş içerisinde nasıl davranacaklarını ve ne yapacaklarını açıklamaya yöneliktir. Bütünleşme teorileri, ulus üstü bir yapılanmayı önermekte, Yapıcı'ya göre, "*kabileden ulusa, ulustan ulus üstü birime kayma sürecini anlama*" olarak ifade edilmektedir.³⁵⁴

Bölgesel bütünleşme söz konusu olduğunda akla ilk gelen oluşum Avrupa Bütünleşmesidir. Bunun sebebi, 2. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan bütünleşme yönünde ilk hamleler bu bölgede uygulanmıştır ve sürecin dinamik bir yapıda devamlılığının olması, bu algının oluşmasında etken olmuştur. 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan bu olgu çeşitli kuram ve yaklaşımlarca açıklanmaya çalışılsa da dünya politikası içerisinde oldukça yenidir.³⁵⁵ Bu nedenle Avrupa Birliği yapısı, işleyişi ve gelişimi bütünleşme teorileri tarafından açıklanmaya çalışılmaktadır. Her teori, Avrupa Bütünleşmesinin sürecini farklı dönemlerinde, farklı koşullar altında ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, bu teorilerin ortak özelliği var olan yapıyı ve derinleşmeyi tam olarak açıklamaya yeterli olamamıştır.³⁵⁶

Avrupa bütünleşmesini açıklamaya çalışan birçok teori ve yöntem süreç içerisinde ortaya çıkmıştır.

³⁵² Şahin ve Şen, *Uluslararası İlişkiler Teorileri Temel Kavramlar*, 109-110.

³⁵³ Hüseyin Kutay Aytuğ, "Bütünleşme Kuramlarının Avrupa Birliği Genişlemesine Bakışı," *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi* 15, sy. 1 (2008): 149.

³⁵⁴ Yapıcı, "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Entegrasyon Teorilerinin Yeri ve Etkinliği," 137.

³⁵⁵ Şahin ve Şen, *Uluslararası İlişkiler Teorileri Temel Kavramlar*, 109.

³⁵⁶ Aytuğ, "Bütünleşme Kuramlarının Avrupa Birliği Genişlemesine Bakışı," 150.

3.2.1.Yeni İşlevselcilik

1950’li ve 1960’lı yıllar arasında ortaya çıkan Yeni İşlevselcilik teorisi, Avrupa Topluluğu (European Community) içindeki bütünleşme sürecini açıklamak için geliştirilmiştir. Bu teorinin temelleri Ernst Haas tarafından atılmıştır. Haas’ın 1958 yılında yazdığı *Avrupa’yı Birleştirmek (The Uniting Of Europe)* adlı kitabında bu yaklaşımın teorik bilgilerini vermiştir. Schuman Planı’ndan yola çıkarak, Avrupa ekonomisinin canlanması için Almanya’yı kontrol altına alarak Fransız demir endüstrisine destek verilmesini önermiştir.³⁵⁷

Yeni işlevselcilik teorisi, devletlerin arasında ticaret sonucu ortaya çıkacak barışın kalıcı olacağını savunmaktadır. Dolayısıyla egemen devletlerin meydana getireceği bir federasyon kurulmasını ve federasyon içinde siyasi bir otorite kurulmasını öngörmektedir.³⁵⁸ Başka bir deyişle teori, bütünleşmenin derinleşmesine odaklanmakta ve ulusal aktörlerin eylemlerini ulus üstü kurumların yer aldığı bir merkeze doğru çekmektedir.³⁵⁹ İktisadi, mali ve teknik alanlar gibi daha az önemi bulunan politika alanlarından harekete geçen bütünleşme zamanla yayılma (spill-over) etkisi olarak adlandırılan başka alanlara da yayılma göstererek siyasi bir bütünleşme halini almaktadır.³⁶⁰ Bu bağlamda teori çıkar gruplarının siyasi bütünleşmesinin sağlanması gerekliliği üzerinde durmaktadır. Ulus üstü kurumların oluşturulması, Avrupa’nın geniş çıkar ilişkilerinin korunmasını sağlayacak ve Avrupa Bütünleşmesi sürecini hızlandıracak bir sistemin kurulmasına sebep olacaktır. Yeni işlevselci yaklaşım Avrupa Bütünleşmesi konusunda pek çok iddiada bulunmuş, hatta bu iddialarını güçlü kanıtlara dayandırmıştır. Ancak Avrupa Bütünleşmesi konusunda yetersiz kalarak, belirli alanlara açıklık getirebilmiştir.³⁶¹

Güç temelli devlet sistemi çöktüğünü ileri süren Yeni İşlevselcilik teorisine bu yönde iki eleştiri gelmiştir. İlk eleştiriye göre devlete olan ilgi devam etmektedir ve devletin işlevlerini değiştirmesi için geçerli sebep bulunmamaktadır. Dolayısıyla böyle bir şey söz konusu değildir. Diğer eleştiri ise, devlet sistemi çöktüğünde, adalet ve

³⁵⁷ Eke, “Avrupa’nın Avrupa Birliği Vizyonu,” 16.

³⁵⁸ Yapıcı, “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Entegrasyon Teorilerinin Yeri ve Etkinliği,” 143.

³⁵⁹ S. Sezgin Mercan, “Siyasal Bütünleşme Kuramları Işığında AB Genişlemesi,” *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 10, sy. 1 (2011): 71.

³⁶⁰ Aytuğ, “Bütünleşme Kuramlarının Avrupa Birliği Genişlemesine Bakışı,” 152.

³⁶¹ Eke, “Avrupa’nın Avrupa Birliği Vizyonu,” 18-21.

özgürlük gibi değerlerin korunması mümkün olmayacağı yönündedir.³⁶²Yeni İşlevselcilik teorisi, Avrupa Birliği'ne ilişkin öğretilerde bütünleşme teorilerinin başını çekmiş ve anlamlı katkılar sağlamıştır. Ancak tam bir açıklık getiremeyerek, sınırlı alanlar içerisinde kalmıştır.

3.2.2. Hükümetlerarasıcılık

Bütünleşme teorilerinden bir diğeri olan hükümetlerarasıcılık yaklaşımı, yeni işlevselciliğin aksine Avrupa bütünleşmesi ile sınırlı kalmamış, her bölgeye uygulanabilir olması iddiasını ileri sürmüştür. Bu nedenle “bütünleşme” kavramı yerine “işbirliği” kavramına vurgu yapmaktadır ve sadece AB’yi değil tüm uluslararası kuruluşlara uygulanacak bir görüş sunmaktadır. Teori, farklı uluslararası kuruluşların davranışlarını incelese de ortaya çıkışı Avrupa bütünleşme süreciyle başlamaktadır. Özellikle 1960’lı yıllarda Avrupa bütünleşme süreci içinde Fransa’nın İngiltere’yi dışarıda tutmaya çalışması ve AET üyeliğinin veto edilmesi, işlevselcilik yaklaşımının teorilerini çürütmüş ve dolayısıyla alternatif bir yaklaşımın ortaya çıkmasına sebep olmuştur.³⁶³

1960’lı yıllarda hükümetlerarasıcılık teorisinin temel ilkeleri ortaya atılmıştır. Hükümetlerarasıcılık yaklaşımının ilk temsilcilerinden biri Stanley Hoffman’dır. Hoffman’a göre, uluslararası anarşik sistemde temel aktör devletlerdir ve devletlerin çıkarları çerçevesinde yapılacak olan hükümetler arası görüşmeler işbirliği sağlayacaktır. Hoffman, devletlerin ulusal çıkarlarına destek sağlandığı sürece bütünleşme hareketlerini desteklediğini öne sürmüştür ancak savunma ve güvenlik gibi konularda egemenliklerinin sınırlandırılmasına çok sıcak bakmadıklarını savunmuştur.³⁶⁴ Andrew Moravcsik ise 1990’lı yıllarda bu temel ilkeleri liberal teori ile bir araya getirerek, geliştirmiştir. Bu eklenmenin oluşumuyla birlikte hükümetlerarasıcılık teorisi realist ve liberal olmak üzere kendi içerisinde iki ayrı tartışma başlığını ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda realist hükümetlerarasıcılık, uluslararası örgütler ile ulusal güvenlik çıkarları arasında var olan ilişki ile ilgilenmektedir. Liberal

³⁶² Yapıcı, “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Entegrasyon Teorilerinin Yeri ve Etkinliği,” 149.

³⁶³ Şahin ve Şen, *Uluslararası İlişkiler Teorileri Temel Kavramlar*, 117.

³⁶⁴ https://www.researchgate.net/publication/316630564_Avrupa'_da_Birlik_ve_Butunlesme_Hareketlerin_Tarihi_ve_Kuramsal_Arka_Planı (05.12.2018)

hükümetlerarasıcılık ise, yerel politikaların üzerinde durarak, kurumlar aracılığıyla uluslararası bir birlikten söz etmektedir. Bütünleşme, ekonomik karşılıklı bağımlılık değildir ve önemli olan küresel ekonomik yapıdaki değişimlerdir. Özetle hükümetlerarasıcılık, Avrupa bütünleşmesi konusunda realizm ve liberalizm yaklaşımlarının yaklaşımlarından beslenerek ortaya çıkmıştır.³⁶⁵

3.2.3. Çok Düzeyli Yönetişim

Çok düzeyli yönetim yaklaşımı, AB yönetimi içinde aktörlerin sayısının artmasına ve çeşitlenmesine bağlı olarak devlet merkezli bütünleşme anlayışının etkisinin azaldığı iddia etmektedir. En kısa yorumuyla bu teori, genişlemenin Avrupa kurumları ile yeni üye olan ülkelerdeki yönetişimin değişimiyle ilgilenmektedir. Bunun en güçlü gerekçesi, genişleme ile birlikte AB içinde artan heterojenliktir.³⁶⁶ Başka bir deyişle, çoklu düzeyde yönetim yaklaşımı genişlemenin nedenlerini açıklamaktadır. Teori, AB yönetişimi, AB kurumsal gelişimi ve aday ülkelerin yönetim yapıları üzerinde ne gibi sonuçların olacağını incelemektedir.³⁶⁷

Çok düzeyli yönetim teorisini kavramsal olarak ortaya çıkaran ilk kişi Gary Marks'tır. "Çok düzeyli" kavramı, farklı bölgeler seviyesinde ve birbirine karşılıklı bağımlılıkları olan yönetimlerin artışı olarak açıklanmaktadır. Farklı düzeylerde bağlılığı ifade etmek için de "yönetişim" kavramı kullanılmaktadır.³⁶⁸ Ancak, çoklu düzeyde yönetim, kavramsal olarak tanımlanmadan önce yönetim-yönetişim arasındaki farklılığı açıklamak gerekmektedir.

Bugün dünyanın neredeyse tamamında çok yönlü bir değişimin olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. Günümüzde sanayi toplumundan bilgi toplumuna, ulus-devletlerden küreselleşmiş bir dünyaya, modernist düşünceden post-modernist düşünceye geçilmiştir. Bu nedenle bu değişim süreci yönetimin kabul edilebilir koşullarına tehdit oluşturmakta, bu tehditler yönetimi tam olarak yok etmese de yeni arayışlar içerisine itmeye sebep olmaktadır. Ayrıca ilişki ağlarının bu denli geliştiği bir ortamda kurulan yönetimler, toplumsal bağlılıkların sağlanmasında tek başına

³⁶⁵ Eke, "Avrupa'nın Avrupa Birliği Vizyonu," 23-24.

³⁶⁶ Aytuğ, "Bütünleşme Kuramlarının Avrupa Birliği Genişlemesine Bakışı," 155.

³⁶⁷ Mercan, "Siyasal Bütünleşme Kuramları Işığında AB Genişlemesi," 75.

³⁶⁸ Eke, "Avrupa'nın Avrupa Birliği Vizyonu," 29.

çözüm üretememektedir. İlişki ağlarının çeşitlenmesiyle, bu ağların içerisinde yer alan bireyler tek kimlikli olmaktan çıkarak birçok kimlik taşıır hale gelmişlerdir.³⁶⁹

Yönetişim, kimilerine göre yönetim ve iletişim kavramlarının bir araya gelmesinden, kimilerine göre ise yönetim, etkileşim ve iletişim kavramlarının bir araya gelmesinden oluşmaktadır.³⁷⁰ Yönetişim kavramsal olarak, “*bir toplumsal-politik sistemdeki ilgili bütün aktörlerin ortak çabalarıyla elde edilen sonuçların oluşturduğu yapı ya da düzen*” olarak tanımlanmaktadır. Yönetişim, ayrımı belirsiz olan kamu ve özel kuruluşlar arasında sınırlarda gelişen yönetim anlayışlarını hedef noktasına almakta ve daha iyi bir yönetim modelinin oluşması için yeniden yapılandırmalar önermektedir. Farklı aktörlerin etkileşimi sonucu ortaya çıkan bir süreç olan yönetim, bu haliyle yönetmekten kaynaklanan fakat aynı zamanda onun çok ilerisinde yer alan bir dizi aktör ve kuruluşun da varlığına vurgu yapmaktadır.³⁷¹ Yönetişimin üzerine vurgu yaptığı aktörler; devlet, özel sektör ve sivil toplumdur. Dolayısıyla bu aktörlerin kendine has rolleri bulunmaktadır. Bu nedenle yönetim sosyal ve ekonomik alanları da etki alanına dâhil etmekte ve bu alanlardaki sorunlara ve sorumluluklara ilişkin çözüm getirme potansiyeline de sahip çıkmaktadır. Özetle yönetim, hem toplumla etkileşim halindedir hem de politik süreçle ilgilenmektedir. Yönetişim ise siyaset-yönetim ayrımının bir sonucu olarak yorumlanmaktadır.³⁷²

Çok düzeyli yönetim teorisine göre, AB’de karar alma ve uygulamada devletlerin yanında ulusal, yerel, ulus-üstü ve uluslararası seviyede birçok sosyal ve siyasi aktör yer almaktadır. Bu nedenle politikaların oluşturulması sürecinde konular farklı şekilde ele alınıp, yorumlanmaktadır. Sonuç olarak da Birliğin yasal yapısının yönetim sürecinde zorluklar meydana gelecektir. Genişleme ile birlikte sayıca artan ülke sayısı tercih farklılıklarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır.³⁷³ Bu bağlamda teori, bütünleşmenin bölgesel dikey boyutu yanı sıra AB politikaları arasındaki ağın yatay boyutuna da sahip olarak; bu iki boyutun devamlılığı sağlandığı takdirde AB yapısal politikalarına etki edeceğini varsaymaktadır.³⁷⁴ Yatay ve dikey katmanlı

³⁶⁹ Nuri Tortop v.dğr., *Yönetim Bilimi* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 10. Baskı, 2016), 339.

³⁷⁰ Tamer Koçel, *İşletme Yöneticiliği* (İstanbul: Beta Basım, 12. Baskı, 2010), 460.

³⁷¹ M. Akif Özer, “Yönetişim Üzerine Notlar,” *Sayıştay Dergisi*, sy. 63 (2006), 60.

³⁷² Özer, “Yönetişim Üzerine Notlar,” 61.

³⁷³ Mercan, “Siyasal Bütünleşme Kuramları Işığında AB Genişlemesi,” 75.

³⁷⁴ Eke, “Avrupa’nın Avrupa Birliği Vizyonu,” 29.

boyutlarla ifade edilen, farklı seviyelerdeki bölgesel ve yerel yönetimler arasında giderek artan karşılıklı ilişkilerdir.

1990'lı yıllarda AB'nin temel konularının başında topluluk politikalarının belirlenmesi uygulanması gelmektedir. Buna dayanarak Avrupa Komisyonu 2001 yılında *Avrupa Yönetişimi (European Governanace: A White Paper)* başlıklı Beyaz Kitap'ı yayınlamıştır. Beyaz kitap, yönetim biçimlerinin araştırılması ve uygulanmasının AB'nin stratejik hedef olarak gündeminde olduğunu vurgulamaktadır. Avrupa Komisyonu'na ait *Avrupa Yönetişimi* başlığını taşıyan Beyaz Kitapta, yönetim, “*Avrupa düzeyinde gücün kullanılmasını etkileyen kurallar, süreçler ve davranışları kapsamaktadır*”³⁷⁵ Bunun yanı sıra Beyaz Kitap yönetimle ilgili olarak “*açıklık, katılım, hesap verebilirlik etkililik ve tutarlılık*” ilkelerine bağlı olarak kullanılan kurallar, süreçler ve davranışlardan söz etmektedir. Beyaz Kitabın devamı niteliğinde olan, Avrupa Komisyonu 2002 raporunda ise, aşağıdan yukarıya katılımın olmasının yanı sıra, sorumlulukları daha kesin çizgilerle belirlenmiş ve daha iyi odaklanılmış Avrupa kurumlarının oluşturulmasını savunmuştur. Beyaz Kitap ve 2002 raporu değerlendirildiğinde; hem AB'ye has bir yönetim sistemi oluşturulması gerekmekte hem de sistemi oluştururken karşılaşılabilecek zorluklara da çözüm üretilmesi sonucuna ulaşılmaktadır.³⁷⁶

AB bütünleşmesini sağlamlaştırmak ve ortak amaçlarına ulaşmak için yönetim alanında üç tür araç kullanmaktadır. Bu araçlardan ilki, “Klasik Yasama Faaliyeti”dir. Diğer bir adı “Topluluk Yöntemi” olan Klasik Yasama Faaliyeti, AB'nin en bilinen başvuru yöntemidir. Bu faaliyetin içeriğini direktifler ve yasal araçlar oluşturmaktadır. Bu direktif ve yasal araçlar üye ülkelerin mevzuatlarına eklenerek yasa haline gelmektedirler. En açıklayıcı hali ile bu faaliyet, ulusal düzenlemeleri az ya da çok birbirine yaklaştırmada kullanılan bir tekniktir. Diğer bir yöntem olan “Finansal Destek” ise Birliğin bütçe ve fonları aracılığı ile üye devletlere ve bu devletlerin kurumlarına doğrudan ya da dolaylı yoldan politikalarını uygulayabilmeleri için destek sağlamaktadır. “Soft law” (yumuşak hukuk) olarak da adlandırılan Açık Koordinasyon Yöntemi (Open Method of Coordination) ise AB'nin

³⁷⁵ Naci Gündoğan, “Avrupa Birliği'nde Yeni Bir Yönetişim Biçimi Olarak Açık Koordinasyon Yöntemi ve Avrupa İstihdam Stratejisi,” *Çimento İşveren Dergisi* 20, sy. 1 (2006):12.

³⁷⁶ Yeşeren “Avrupa Birliğinde Yönetişim,” 48-49.

politika belirleme yöntemleri arasında en yeni olan yöntemdir. Bu yöntem, üye ülkelerin politika geliştirmesi sürecinde Avrupa Komisyonunun, tavsiyeler ve stratejiler geliştirmesinde etkin bir role sahip olması gerekliliğinden söz etmektedir.³⁷⁷

3.2.4. Sosyal İnşacılık

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte ana akım uluslararası ilişkiler teorileri yaşanan dönüşümleri açıklamakta yetersiz kalmıştır. Bu nedenle, bu ortam içerisinde, çeşitli siyaset ve sosyal bilim teorilerinden beslenen inşacı yaklaşım, uluslararası ilişkiler alanında sosyo-kültürel yapıya ve bu yapıda meydana gelen değişiklikler sonrasında aktör kimlik ve tercihlerinin dönüşeceğine vurgu yapmaktadır. Uluslararası ilişkiler alanında hâkim olan neorealizm ve neoliberalizm gibi rasyonalist yaklaşımlara rakip olarak ortaya çıkan inşacı yaklaşım, uluslararası ilişkiler literatüründe ilk defa Nicholas Onuf'un *Word Of Making* adlı çalışmasında yer almıştır. Teorinin uluslararası ilişkiler alanında yer edinmesi ise Alexander Wendt'in çalışmaları sayesinde olmuştur. 1980'lerden itibaren uluslararası ilişkiler tartışmalarından etkilenmiş olan inşacılık teorisi, 1970'lerde etkin çalışmalar ortaya çıkaran İngiliz Okulu yaklaşımları açısından sosyoloji ve sosyal teoriye dayandırılmıştır.³⁷⁸

İnsan, yaşadığı hayat içerisinde çevresi ve doğa ile sürekli bir iletişim ve etkileşim içerisinde bulunmaktadır. Yaşanan bu süreç içerisinde insan, sosyal bir yapı içinde ve belirli kurallar dâhilinde yaşamına kurumlar vasıtasıyla devam etmektedir. Normlar, kurallar, kurumlar ve ortak kültür toplumdaki bireylere aidiyet duygusu vererek, toplumsallaşmalarını sağlamaktadır. Sosyalleşme, bu teorinin merkezinde konumlanmaktadır. İnşacılık teorisine göre, her sosyal olgu, tarihi süreç içinde farklı sosyal aktörlerin etkisiyle inşa edilerek dönüşmüş ve dönüştürülmeye de devam etmektedir.³⁷⁹ Başka bir ifadeyle, inşacılık “*sosyal etkileşim ve geleneklerin oluşturduğu zihinsel yapılar düşüncesi*”³⁸⁰ olarak açıklanmaktadır.

³⁷⁷ Gündoğan, “Avrupa Birliği’nde Yeni Bir Yönetişim Biçimi ,”13.

³⁷⁸ Bahar Rumelili, “İnşacılık/Konstruktivizm,” *Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler içinde*, ed. Evren Balta (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), 152.

³⁷⁹ Muhammed Tandoğan, “Konstruktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı Bağlamında Afrika Birliği,” *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi* 4, sy. 1 (2015): 636.

³⁸⁰ Yasin Gülyüz, “Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Sosyal İnşacılık” <https://www.academia.edu/29259961/Konstr%C3%BCktivizm> (23.07.2018).

Teori, Kantçı bilim felsefesinde yer alan “bilginin öznelere pasif bir şekilde aktarılmadığı, bilişsel yapılar aracılığıyla yorumlanarak öğrenildiği” fikrinden yola çıkarak tasarlanmıştır.³⁸¹ Sosyal dünya, insanın bilincinin ortaya çıkarmış olduğu dünyadır ve bu dünya içerisinde; düşünceler, inanışlar, kavramlar, dil, söylemler, temsiller, insanlar, devletler ve milletler arasındaki algılayışlar bulunmaktadır. Sosyal dünya içerisinde fiziksel varlıkların da varlığının olduğunu bilmek gerekir. Ancak bunların önem derecesini belirleyen insanlardır.³⁸²

Rumelili, inşacılığı, gerçekliğin ona atfedilen anlamlardan bağımsız olarak var olmadığına, bu anlamlar ile şekillendiğine inandıklarının altını çizmektedir. Bu düşüncesini kürsü örneği ile desteklemektedir. Kürsü, tahtadan yapılmış bir eşya olarak vardır ancak kürsünün gerçekliği ona yüklenen anlamlara bağlıdır. Kürsü, bir hocaya aitse eğer, sadece hoca tarafından kullanılacak ve dolayısıyla üstüne çıkılmayacak, gerisinde durulacaktır. Bu nedenle kürsünün gerçekliği sosyal olarak inşa edilmiştir.³⁸³ Dolayısıyla bireyler ve bu bireylerin oluşturdukları sosyal gruplar, içinde yaşadıkları dünyayı inşa ederler ve kendi kurgularına göre hareket ederler.

Devlet ve bu devleti oluşturan yapıların tamamı sosyal inşa sürecine tabidir. Dolayısıyla inşacılık, dünyanın içinde bulunduğu ortamı ve durumu sorgulayarak, günümüz dünyasının inşa sürecini açıklamaya çalışmaktadır. Bu inşa içerisinde devletler, aktörler, kimlikler, normlar, kurumlar ve çıkarlar yer almakta ve bu unsurlar uluslararası politikaya etki etmektedir.³⁸⁴ Bu kadar çok alana yayılan bu teori uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde kendine önemli bir yer edinmiştir.

Sosyal inşacı teoriye göre, devletin sabit ve nitel bir özelliği bulunmamaktadır. Devlet kimliği, çeşitli tarihi ve sosyolojik unsurlara göre şekil almakta ve dolayısıyla buna göre devletin davranışlarına yön vermektedir. Küresel siyasetin merkezinde ise toplumsal olarak inşa edilen kimlikler ve çıkarlar bulunmaktadır. Bu nedenle tarihi, kültürel ve toplumsal unsurlar, devlet ve diğer aktörlerin davranışlarını etkilemekte, uluslararası sistemi sosyal düzenden ve yerel toplumdan ayırmamaktadır.³⁸⁵

³⁸¹ Rumelili, “İnşacılık/Konstrüktivizm,” 152.

³⁸² Derya Büyüktanır, “Toplumsal İnşacı Yaklaşım ve Avrupa Bütünleşmesinin Açıklanmasına Katkıları,” *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 14, sy. 2 (2015): 6.

³⁸³ Rumelili, “İnşacılık/Konstrüktivizm,” 155.

³⁸⁴ Tandoğan, “Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı,” 636.

³⁸⁵ Gülyüz, “Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Sosyal İnşacılık,” 3.

İnşacılık teorisinin “kimlik” kavramı ile ifade edilmesi, Avrupa Bütünleşmesi tarihinin içeriğine bakıldığında da karşımıza çıkmaktadır. Avrupa Birliği oluşumuna giden süreçte Avrupa bütünleşmesine sebep olan savaşların sona erdirilmesi ve barışın sağlanması için kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve ardından Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun kurulması, sosyolojik anlamda bir kimlik yaratma çabası taşıdığı söylenebilmektedir.³⁸⁶

1990’lı yılların başından itibaren Avrupa bütünleşmesinin derinleşme ve genişleme hareketleri hız kazanmıştır. Derinleşme ve genişlemenin bir sonucu olarak, yapı karmaşıklaşmış, dil, kültür ve kimlik konuları ön plana çıkmıştır. Siyasi, hukuksal, toplumsal ve ekonomik açıdan da karmaşık hale gelen bu süreci açıklamaya yeterli olamayan bütünleşme teorilerinin yerini inşacılık teorisi almıştır.³⁸⁷

Uluslararası politikaya yön veren aktörleri değil, bu aktörlerin doğasını ve çevresiyle olan etkileşimlerini dikkate alan teori³⁸⁸ normları, değerleri ve kuralları ön plana çıkararak, bunun yanı sıra sürecin devletler ve toplumlarla birlikte inşa edildiğini ve sürekli bir oluşum içinde olduğunu vurgulamıştır.

Avrupa bütünleşmesi süreci içerisinde yaşanan dönemsel dinamiklerden etkilenecek ortaya çıkan bütünleşme teorileri, daha önce de belirtildiği gibi tüm yapıyı açıklamakta yetersiz kalmakta, belli olgular ve olaylar üzerinden hareket etmektedir. Bu bağlamda AB’de sporun yapısına ve işleyişine cevap veren teoriler; sosyal inşacılık ve çoklu düzeyde yönetim yaklaşımlarıdır.

3.3. BÜTÜNLEŞME TEORİLERİ VE SPOR

3.3.1. Sosyal İnşacılık ve Spor

Sosyal inşacılık teorisi, insanların toplumu, toplumun da insanları oluşturduğunu varsaymakta ve karşılıklı etkileşimin sürekliliğinden bahsetmektedir. Bu sebeple, sosyalleşme, bu teorisin öne çıkan temel özelliği durumuna gelmektedir. Sosyal inşacılığa göre, her sosyal olgu, tarihi bir süreç içerisinde geçerek çeşitli

³⁸⁶ Emre Erdemir, “Avrupa Birliği Yolunda Bosna Hersek” <http://www.siyasalhayvan.com/avrupa-birliginin-insacilik-temelinde-degerlendirilmesi/> (23.07.2018).

³⁸⁷ Büyüktanır, “Toplumsal İnşacı Yaklaşım,” 20.

³⁸⁸ Armağan Örki, “Türkiye’nin Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Kimlik Sorunsalı,” *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4, sy. 35 (2016): 660.

sosyal aktörlerin katılımı ile inşa edilerek dönüştürülmüştür ve dönüşüm süreci devam etmektedir.

1980'lerin ortalarından itibaren uluslararası ilişkiler alanında yer edinen sosyal inşacılık teorisi, uluslararası örgütleri inceleme alanının merkezine yerleştirmiştir. Bu bağlamda teori, devletler, çıkarlar, kimlikler, normlar ve sosyal kurumlar gibi sosyal olguların da tarihi süreç içerisinde sürekli bir değişim ve yeniden şekillenmeye tabi olduğunu ileri sürmektedir.³⁸⁹

1990'lı yılların sonlarına doğru uluslararası ilişkiler disiplininin, Avrupa bütünleşmesi çalışmalarına dâhil olan sosyal inşacılık teorisine göre, sosyal gerçeklik kişiler tarafından günlük hayatlarına bağlı olarak inşa edilmekte ve yenilenmektedir. Sosyal ortamın inşası ve kolektif olarak paylaşılan anlam dünyaları da aktör davranışlarına etki ederek, yönlendirilmektedir. Başka bir deyişle, sosyal yapı ile sosyal aktörler birbirlerini belirlemektedirler. Avrupa bütünleşmesi çalışmalarında sosyal inşacı yaklaşımlar en çok bütünleşmedeki kimliğe vurgu yapmıştır.³⁹⁰

Teori, normları, değerleri ve kuralları ön plana çıkartmakla kalmamış aynı zamanda sürecin, devletler ve toplumlarla birlikte inşa edildiğini ve sürekli bir oluşum içinde olduğunu savunmuştur.³⁹¹ Bu sebeple teori, Avrupa bütünleşmesinin daha önce üzerinde durulmayan noktalarına vurgu yapmıştır. Bütünleşme süreci ekonomik sebeplerle başlasa da zaman içinde devletleri bir arada tutmanın yolunun sadece ekonomik değil, sosyal ve siyasal yönlerden de bütünlük sağlanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.³⁹²

Daha önceki bölümlerde de üzerinde durulduğu üzere Avrupa'nın en önemli ortak kültürü spor, özelde futboldur. Günümüzde var olan sporların büyük çoğunluğu ya Avrupa kültürü içerisinde oluşmuş ya bu kültüre bağlı olarak ortaya çıkmış ya da Avrupa kültürü tarafından yeniden şekillendirilmiştir.³⁹³ Spor, bugün ulaştığı konum itibariyle, Avrupa toplumlarının en önemli sosyal inşa alanı olarak kabul edilebilmektedir.

³⁸⁹ Tandoğan, "Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı," 635.

³⁹⁰ Kaya v.dğr., *Avrupa Birliği'ne Giriş Tarih, Kurumlar ve Politikalar*, 16.

³⁹¹ Büyüktanır, "Toplumsal İnşacı Yaklaşım," 21.

³⁹² Tandoğan, "Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı," 21.

³⁹³ Atilla Erdemli, "Kültür Birliği Olarak Avrupa ve Spor," *Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi* 10, sy. 3 (1999): 3.

Sosyal İnşacılık teorisyenlerine göre, uluslararası ilişkilerde son derece önemli olan sosyal mekânlar; uluslararası örgütlerdir ve bu örgütler uluslararası sistemin sosyo-kültürel yapısında yer alan, yoğun sosyal etkileşimlere sahne olan alanlardır. Bu örgütler içerisinde kimlikler daha tanımlı, normlar daha belirgin ve “biz hissi” daha fazladır. Bu nedenle uluslararası örgütler devletleri sosyalleştiren, üye devletlerin kimlik tanımlarını belirleyen, çıkar anlayışlarını dönüştüren ve normları yayan ortamlar sunmaktadır.³⁹⁴ Sosyal inşacı bakış açısından bakıldığında, IOC’un ilk kuruluşundan bu yana üye devletleri arasında “biz hissi”ni oluşturmuş ve Olimpizm felsefesi aracılığıyla toplumları sevgi, kardeşlik bağıyla bir araya getirmiştir. Bu bağlamda, IOC üye devletleri arasında ne kadar problemler, çatışmalar vs. yaşansa da işbirliğinin devamı sağlanmıştır.

Teorisyenler tarafından uluslararası politikada dönüşümün bir aracı olarak kabul edilen uluslararası örgütler için en önemli nokta, kuralların belirlenmesi ve bu kuralların genelleşmesinin sağlanmasıdır. Sosyal inşacılara göre yapı ve kurallar birbirine bağımlı bir oluşum içindedir. Bu nedenle, bireyleri ve toplumları birbirine bağlayan ana unsur kurallardır ve sosyal bir varlık olan aktörler haline dönüşmektedir.³⁹⁵ IOC, Uluslararası Spor Federasyonları, FIFA ve UEFA gibi uluslararası spor örgütlerini bir araya getiren ve devamlılığı sağlayan en önemli nokta kurallara bağlı olmasıdır.

Sosyal inşacıların üzerinde durduğu bir diğer önemli nokta ise “sosyalleşme” ve “kimliklerin yakınlaşması”dır. Teoriye göre; yerel ve küresel aktörlerin çoğul olması esastır ve uluslararası ilişkilerde sosyal, siyasal ya da ekonomik başka aktörlerin birlikteliği esasına dayanmaktadır. Nihai olarak da uluslararası örgütler bu çoğunluk esasının birer aktörü kabul edilmektedirler.

Uluslararası politikanın ekonomik tarafına değil sosyalliğine vurgu yapan teori, “*normatif olanın, maddi yapılar üzerindeki önceliği*”ne özellikle değinmektedir. Sosyal gerçekliğin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan uluslararası örgütler, devletlerarasındaki siyasi ilişkilerde, politikaların değişiminde etki etmektedir.³⁹⁶

³⁹⁴ Rumelili, “İnşacılık/Konstrüktivizm,” 169.

³⁹⁵ Tandoğan, “Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı,” 638.

³⁹⁶ Tandoğan, “Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı,” 636-640-647.

Sosyal hayat içerisindeki değişimlere ve gelişmelere bağlı olarak, bireylerin de örgütlenme sebepleri değişmekte, dönüşmekte veya çeşitlenmektedir. Bu etkileşim sürdüğü müddetçe uluslararası örgütler de hızla çoğalacaktır. Uluslararası örgütler kendi üyelerinden ayrılarak, uluslararası yapı içerisinde tek başına aktör olmaktadır.³⁹⁷ Modern sporların İngiltere’de doğup, Avrupa’ya yayılması ve devamında dünyayı sarması sonucunda kulüp oluşumları ve yerel örgütlenmelerle yaşam bulmuşlardır. Süreç içerisinde kapsam alanı genişleyen spor, uluslararası alana federasyonlar ve büyük ölçekli spor organizasyonlarının kuruluşları ile girmişlerdir. İlk modern olimpiyat oyunlarına 14 ülke ve 241 sporcu katılırken 2016 Rio olimpiyat oyunlarına 206 ülke ve 11.300 sporcu katılmıştır.³⁹⁸ Bu bağlamda özellikle uluslararası spor örgütlerinin dil, din, cinsiyet ve kimlik ayrımı yapmaması ve ortak amaç uğruna insanları bir araya getirmesi sebebiyle uluslararası alanda tek başlarına aktör haline getirmektedir.

Avrupa ürünü olan spor ve AB üye devletlerinin yetkisini elinde bulundurduğu birçok uluslararası spor organizasyonu yönetim kuruluşları, AB’nin en önemli sosyal ve kültürel alanına işaret etmektedir. Bu sebeple uluslararası spor organizasyonları Avrupa tarafından inşa edilmiş sosyal alanlardır.

3.3.2. Çok Düzeyli Yönetişim Teorisi /Açık Koordinasyon Yöntemi ve Spor

Yönetişim, bir ilişki ağı içerisinde farklı çıkarları bulunan, görece bağımsız aktörlerin, beraber gerçekleştirdikleri bir yönlendirmedir. Hiyerarşik yapı içerisinde üst kademede olanın, tek yönlü kararı ile yönetilmek yerine, otonom yapıda çok daha fazla aktörün kendi aralarındaki karşılıklı etkileşimleriyle ortaya çıkan yönetişim, aktörlerin birbirleriyle olan uyum ve koordinasyonları ile sağlanmaktadır.³⁹⁹

Bir sistem olarak yönetişim, bir ülke özelinde değerlendirildiğinde, o ülke içerisindeki örgütlerin sevk ve kontrolünde kullanılan güç ve yetkilerin dağılımını belirleyen kurumların tümünden oluşmaktadır. Başka bir deyişle, yönetişim, örgütlerin mülkiyet yapılarını, kaynakların kullanımıyla ilgili karar alma ve uygulama

³⁹⁷ Tandoğan, “Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı,” 636.

³⁹⁸ <https://www.olympic.org> (12.07.2018).

³⁹⁹ Özer, “Yönetişim Üzerine Notlar,” 84.

mekanizmalarını, örgütlerle ilgili bireylerin denetimleri ve paylaşımlar ile kâr ve dağılımı belirleyen kurumların oluşturduğu yapıyı incelemektedir.⁴⁰⁰

Yönetişim teorisi günümüzde, kamu yönetimini, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını içine dâhil eden ve bunların kendi aralarındaki ilişkileri ve etkileşimleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Kompleks bir sistemi içine alan yönetim tüm bu aktörleri eşit görmekte, birinin diğerine üstünlüğünü kabul etmemektedir. Küreselleşen dünyada; politik alanın giderek karmaşıklaşması ve artan bağımlılıkların etkisiyle daha geniş bilgiye duyulan ihtiyaçları karşılamak, bireyleri politika oluşturma süreçlerine dâhil ederek, istediklerini karşılamak ve kamunun devlete olan güvenini sağlamak ve çeşitli çıkarlar arasında köprü kurarak uzlaşma sağlamak için ve ihtiyaçlara cevap vermek gibi birçok sebepten dolayı yönetim hızlı bir biçimde yayılmıştır.⁴⁰¹

AB’de yönetim, Avrupa Komisyonu’nun 2001’de yayınladığı Beyaz Kitap’ta dile getirilmiştir. Buna göre, yönetim, *”Avrupa ölçeğinde iktidarın kullanımına ilişkin olarak açıklık, katılım, hesap verebilirlik, etkililik ve tutarlılık ilkeleri bağlamında belirlenen kurallar, süreçler ve davranışlar”* olarak tanımlanmıştır. Komisyonun 2002 yılı Aralık ayı raporunda ise yönetim, *“aşağıdan yukarıya katılımın yanı sıra sorumlulukları açık şekilde belirlenmiş ve daha iyi odaklanmış Avrupa Kurumları”*na duyulan ihtiyacı vurgulamıştır. Bu bağlamda, AB kendine özgü yeni bir yönetim sistemi oluşturmuştur. Yeni yaklaşım anlayışı zorlukları da beraberinde getirmiştir, ancak Komisyon bu zorlukları aşabilecek politika ve uygulama araçlarını geliştirmeye çalışmaktadır. Diğer bir ifade ile AB yönetim anlayışı, Birliğin yaşadığı problemlere ve kriz anlarına çözüm getirmesi beklenen farklı yönetim biçimlerinin bir arada olduğunu ifade etmektedir.⁴⁰²

Yönetişim çok sayıda paydaşın, kaynakları paylaşmalarını ve ortak amaçlarla hareket etmesini öngördüğü için sürekli olarak etkileşimde kalınan bir ağ yapısıdır. Komisyonun Avrupa’daki yeni paydaşlarının önemini vurgulama konusundaki

⁴⁰⁰ Melsa Ararat ve B. Burçin Yurtoğlu, “Yönetişim ve Küresel Rekabet,” *Yönetim Araştırmaları Dergisi* 6, sy. 1-2 (2006): 6.

⁴⁰¹ Özer, “Yönetişim Üzerine Notlar,” 61-69.

⁴⁰² Eliçin Yeşeren, “Avrupa Birliği’nde Yönetişim,” *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 10, sy. 38 (2011): 48-49.

istekliliği, yönetimin tek bir aktörün elinde olmaması, güç ve otoritenin ağlar üzerinden dağıtılması gerekliliğinin altını çizmektedir.⁴⁰³

Avrupa Komisyonu'nun 2007'de kabul ettiği *Spor Üzerine Beyaz Kitap*'la amaç, AB politikasındaki spor anlayışının statüsünün değiştirilmesidir. Beyaz Kitap'la, AB'de sporun rolüne ilişkin stratejik yönelimin sağlanması, belirli sorunlara ilişkin tartışmaların teşvik edilmesi, sporun AB'nin politika yapıcılığındaki görünürlüğünün artırılması, sektörün ihtiyaç ve özelliklerine ilişkin farkındalık yaratılması ve AB'de uygun eylem seviyelerinin belirlenmesine yer verilmiştir. Komisyon, Beyaz Kitap'tan önce "Avrupa Sporuna" odaklanmış, bu sebeple de spor federasyonlarının rollerini ve tekelciliğini incelemiştir.

Beyaz Kitap ise federasyonlar dışında yeni paydaşların ortaya çıktığına işaret etmektedir. Bu sebeple Komisyon, "Avrupa Modeli Spor Anlayışı"nın merkezinde yer alan piramit ve dikey yapıya ek olarak aynı zamanda başka paydaşların da güç ve önem kazandıkları gerçeğine işaret etmektedir.⁴⁰⁴

Yönetişim, en temel anlamıyla, bir grubun kolektif seçimler yapabilme ve uygulayabilme kapasitesi olarak yorumlandığında, spora uyarlanan yönetişimsel yaklaşımlar da esas olarak kamusal amaçların ve hedeflerin birçok aktör işbirliğiyle gerçekleştirilebileceğini öngörmektedir.⁴⁰⁵ Bu sebeple Avrupa Komisyonu, sporda iyi yönetişimin sağlanması için kapsamlı bir politikaya ihtiyaç duymuş ve sporda iyi yönetişim için bazı başlıklar belirlemiştir. Bu başlıklar;

1. Sporda iyi yönetişim; demokratik, etik, etkin ve hesap verilebilir spor aktivitelerinin uygulanmasını öngörmektedir. Bu temel değerlerin yönetimsel anlamda bütünlüğünün sağlanması için özel politika önlemleri ve özel düzenlemeler ağı oluşturulması gerekmektedir.
2. Sporda iyi yönetişimin uygulanması, yolsuzluğun ve spordaki diğer yanlış uygulamaların kaldırılmasına yardımcı olacaktır.

⁴⁰³ Borja Garcia, "Sport Governance After the White Paper: The Demise of the European Model?" *International Journal Of Sport Policy and Politics* 1, sy. 3 (2009): 274.

⁴⁰⁴ Garcia, "Sport Governance After the White Paper," 272-273.

⁴⁰⁵ Kaya v.dğr., *Avrupa Birliği'ne Giriş Tarih, Kurumlar ve Politikalar*, 15.

3. Sporda iyi yönetim, sporun popülaritesini genişletmek ve sivil toplum kuruluşlarının konumunu güçlendirmek için bir anahtar görev üstlenmektedir.⁴⁰⁶

Spor, Beyaz Kitap'ın 2007'de yayınlanması ve ardından 2009 Lizbon Antlaşması'nın 165. Maddesi ile AB gündeminde kalıcı yer edinmiştir. 18 Ocak 2011'de "Sporda Avrupa Boyutunun Geliştirilmesi" tebliği ile 21 Mayıs 2015 tarihinde ortaya konan "AB Spor İş Planı" sonucunda; eğitim, gençlik, spor ve kültür politikalarının önemi vurgulanmıştır. Lizbon stratejisi ve devamında ortaya çıkan AB 2020 stratejisi ortak hedeflere ulaşmak ve ulusal politikaları uzlaştırmak için Açık Koordinasyon Yöntemi uygulamaya koymuştur. AKY ile eğitim, spor, kültür ve gençlik alanlarında, ortak hedefler çerçevesinde ulusal eylem planları oluşturulmaktadır. Bu alanları temel alarak her üye devletin iç politikaları kendi sorumluluğunda yer alsada, AB'nin işleyişi hakkındaki anlaşmada (Madde165-167) belirtildiği gibi Birlik'te eğitimin kalitesini artırmak, ortak kültürü geliştirmek ve kültürel zenginliğin devamını sağlamak adına üye devletlerarasında işbirliğinin sağlanması ve etkinliklerin desteklenmesi öngörülmektedir.⁴⁰⁷

2000 yılında Lizbon Konseyi ile başlayan Lizbon süreci boyunca geliştirilen AKY, özellikle ağ yönetişimine vurgu yaparak yeni bir Avrupa modeli olarak ileri sürülmüştür. AKY hem devletler içerisinde hem de devletlerarasında yönetimden yönetişime geçişin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Daha etkili kullanıldığında yöntem, AB içerisinde katılımcılık ve şeffaflığın artırılmasına destek olacaktır. AKY ile sosyal grupların kendileriyle ilgili kararlara katılımlarının artırılması amaçlanmaktadır.⁴⁰⁸

Yumuşak hukuk (soft law) olarak da kabul edilen AKY, AB'de politika belirlemenin yeni bir biçimidir. Bu yöntem aracılığıyla Avrupa Komisyonu, inisiyatif kullanma, ülke politikalarının değerlendirilmesi, tavsiye ve stratejiler gibi başlıkların değerlendirilmesinde güçlü role sahiptir. Karmaşık durumlara uyum sağlayabilme ve esnekliğe sahip ve aynı zamanda kendi izleme mekanizması bulunan AKY, esasen bir

⁴⁰⁶ Council of Europe [http:// search.coe.int/cm/Pagers/result_details.aspx?ObjectId](http://search.coe.int/cm/Pagers/result_details.aspx?ObjectId) (06.07.2018).

⁴⁰⁷ Avrupa Birliği Bakanlığı, 26. Fası, https://www.ab.gov.tr/fasil-26-egitim-ve-kultur_91.html (10.07.2018).

⁴⁰⁸ Fatih Demir, "Yeni Bir Yönetişim Modeli Olarak Açık İşbirliği Metodu" [https:// www.academia.edu /26 24 4492/](https://www.academia.edu/26244492/) (04.07.2018).

düzenleme değil, bir süreçtir ve bu özelliği ile yeni bir yönetim modeli olma halini güncel tutmaktadır. AKY'nin amacı, üye devletler arasında kıyaslama yapmadan, en iyi uygulamaların ortaya çıkarılmasını sağlayarak, üye devletlerin ulusal politikalarının gelişmesine katkı sağlamaktır. İlk zamanlarda istihdam politikalarında beliren AKY, sonraları birçok sosyal politika alanına yönelmiştir. Yoksulluk ve sosyal dışlama ile mücadele, göç, gençlik, eğitim ve spor gibi alanlara da dâhil olmuştur. Beş temel prensibi (yetki ikamesi, yakınlaşma, objektif yönetim, ülkelerin gözetimi ve bütüncül yaklaşım) bulunan AKY, Avrupa sorun çözme yaklaşımı olarak değerlendirilmektedir.⁴⁰⁹

Garcia, *Sport Governance After the White Paper: The Demise of the European Model?* isimli makalesinde AB'nin Spor Üzerine Beyaz Kitap öncesi ve sonrası spor politikalarını yönetim yaklaşımı üzerinden değerlendirmiştir: Avrupa Komisyonu 1998'de "Avrupa Spor Modeli"ni önermiş ve Bosman⁴¹⁰ sonrası dönemi değerlendirerek görüşlerini Helsinki Raporu'nda sunmuştur. Bu rapordaki görüş özetlendiğinde, Avrupa spor modeli, uluslararası federasyonlardan ulusal federasyonlara ve kulüplere kadar uzanan çok katmanlı, piramit düzene sahip hiyerarşik bir yönetim yapısı ile karakterize edilmiştir.⁴¹¹

Avrupa Komisyonu Beyaz Kitap ile birlikte, Avrupa spor modelinin eksiklikleri olduğunu kabul etmiştir. Başka bir ifade ile Komisyon, sporun çok katmanlı geleneksel dikey yapısının çok karmaşık olduğunu kabul etmiştir. Komisyon, yönetim organlarının meşruiyetine ve otoritesine meydan okuyan yeni yönetim paydaşlarının ortaya çıkmasına dikkat çekmiştir.

Spor, AKY ile federasyonlardan kulüplere kadar dikey yetki kanallarına sahip kuruluşlara, paydaş ağlarının da eklenmesiyle yatay boyuta geçmiştir. Beyaz Kitap'ın öngördüğü bu yapılanmanın en temel taşı Bosman olmuştur. Borja'ya göre, Bosman oyuncu-kulüp-federasyon arasındaki güç dengesini değiştirmiştir. Bu bağlamda, Beyaz Kitap, spor yönetiminde yeni paydaşların ortaya çıktığını vurgulamaktadır ve bu da yönetim organlarının yetki ve yetkililerinin yaygınlaştığını göstermektedir. Bunun en göze görünür örneği UEFA'nın "Profesyonel Futbol Strateji

⁴⁰⁹ Gündoğan, "Avrupa Birliği'nde Yeni Bir Yönetişim Biçimi Olarak Açık Koordinasyon Yöntemi," 14-15-16.

⁴¹⁰ Bkz. Avrupa Birliği Spor Hukuku

⁴¹¹ Garcia, "Sport Governance After the White Paper," 272-267.

Konseyi”ne FIFPro (Profesyonel Futbolcu Temsilciliği), EPFL (Avrupa Profesyonel Futbol Ligleri) ve ECA (Avrupa Kulüpler Birliği)’nin dâhil edilmesidir. Bu eklemlenmeler, güç dağılımının ve sporun içyapısının ötesine geçerek paydaşların etkileşime girdiği, sistem dışında yeni politika alanlarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.⁴¹²

Sonuç olarak AB’nin Avrupa Spor Modeli fikri çok gerilerde kalmış, gelişen yönetim yaklaşımlarından etkilenerek kendini yeni forma kavuşturmuştur. Çok alanlı, geniş tabanlı bir etkinlik olan sporun, şu an için AKY ile uygulanma zorunluluğu doğmuştur.

3.4. AVRUPA BİRLİĞİ’NDE SPOR VE SPOR POLİTİKALARI

Sporun toplumsal yapıya bağlı bir değişken olarak çıktığını ve tarihi-toplumsal süreçten etkilenerek geliştiğini hatırlayarak, sporun yapısında ve işlevinde değişimler olduğu söylenebilmektedir. Dolayısıyla günümüzde sporu toplumsal, kültürel ve siyasi yapıdan ayırmanın olanağı yoktur. Yaygın bir kamuoyu eğilimi olarak sporla politikanın birbirine karıştırılmaması düşüncesi hâkimdir. Fakat politika ve spor toplumu ciddi anlamda etkileyen faktörler olduğu için bunları birbirinden ayırmak oldukça zordur.

Modern toplumla beraber siyasetin ve sporun birbirine eklemlenmesinin arkasında, sporun kitlesel özelliği yatmaktadır. Geniş halk kitlelerini cezbetmesi sporu siyasetin odağına yerleştirmektedir. Özellikle Endüstri Devrimi sonrasında ortaya çıkan boş zaman olgusuyla birlikte, sporun sadece boş zaman ayrıcalığına sahip belirli bir elit kesimin eğlencesi olmaktan çıkıp, kitlelere dağılması sporun öneminin artmasına sebep olmuştur.

Siyasetin ilgi alanı kitlelerdir ve sporun kitleler üzerindeki etkisinin farkına varan çoğu devlet ve hükümet spor ortamlarını kendi ideolojilerinin üstünlüğünü göstermek ya da siyasi popülerliğini artırmak için kullanmışlardır.⁴¹³

⁴¹² Garcia, “Sport Governance After the White Paper,” 281.

⁴¹³ Mustafa Yaşar Şahin ve A. Faik İmamoğlu, “Akademisyenlerin ve Milletvekillerinin Spor Siyaset Etkileşimine Yönelik Görüşleri,” *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 16, sy. 2 (2011): 27-28.

Günümüzde spor anlayışı oldukça değişmiştir. Bu değişime bağlı olarak spor yapan hedef kitle de farklılaşmıştır. Spor yalnızca para kazanmak için değil toplumdaki sağlıklı bireylerin sosyalleşmesinden, kendini hasta hisseden bireylere kadar etki eden zemine yayılmıştır. Bu sebeple sporu sadece seyirci olarak algılama eğilimi yavaş yavaş ortadan kalkarak, gençlerden yaşlılara, engellilerden ev kadınlarına, sağlığın korunmasından bireylerin sosyalleşmesine kadar uzanan bir hale dönüşmüştür.⁴¹⁴ Sporun toplum içerisinde edindiği bu eğitsel ve kültürel rolün önemi ve toplum üzerinde olumlu etkiler bırakması kamu yetkililerinin sporu kamu faydasına yönelik bir hizmet olarak algılamalarına neden olmuştur. Fiziksel ve zihinsel yönden sağlıklı bir toplum yetiştirmek devletin ana görevlerindedir. Toplum üzerinde ciddi etkileri olan sporun tarihi süreç içerisindeki fonksiyonları ve zamanla gelişen yaygınlığı, popülerliğe sahip olması, sosyal, politik, ekonomik alanlara etki etmesi/etkilenmesi, uluslararası alanda tanıtım aracı olması, eğitimin bir parçası olması ve gelecekte edineceği roller göz önüne alındığında devletlerin dolayısıyla da hükümetlerin sporun sevk ve idaresinde etkinliğinin çoğaltılması ve olumlu yönlerde kullanılmasına dair anayasalarda, kanunlarda, gelecek ile ilgili planlarda yer vermesi kaçınılmaz olmuştur.⁴¹⁵

“Örgütsel kararları alma sürecinde, örgütün mensuplarına faaliyetlerin yürütülmesinde rehberlik eden genel hareket planı⁴¹⁶” politika olarak tanımlanmaktadır. Başka bir tanımla politika, *“devletlerin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü⁴¹⁷”* olarak açıklanmaktadır. Spor politikası ise, *“sporun ele alınışı, ilke ve hedefleri, bu hedeflere ulaşma yol ve yöntemleri, altyapı, tesis, araç-gereç ve eğitim-öğretim anlayışı, ulusal ve uluslararası düzeyde spora bakış açısı, sporun örgütleniş ve uygulanışıdır.⁴¹⁸”*

Spor politikası araştırmalarının çoğunluğu, spor politikasına rehber olma eğilimi göstermektedir ve performans sporu gibi konulara veya ekonomik gelişim, kentsel dönüşüm gibi daha geniş meselelere ya da spor gelişimine odaklanmaktadır.

⁴¹⁴ Baloğlu ve Davutoğlu, *Sporun Değişen Yüzü*, 54.

⁴¹⁵ Caner Özgen ve Oğuz Özbek, “İngiltere Spor Politikalarının Tarihsel Süreç İçerisinde İncelenmesi” https://www.academia.edu/11399174/%C4%B0ngiltere_Spor_Politikalar%C4%B1n%C4%B1_Tarihsel_S%C3%BCre%C3%A7_%C4%B0%C3%A7erisinde_%C4%B0ncelenmesi (23.07.2018).

⁴¹⁶ Şahin, *Beden Eğitimi ve Sporda Temel Kavramlar Sözlüğü*, 331.

⁴¹⁷ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime (05.07.2018).

⁴¹⁸ Şahin, *Beden Eğitimi ve Sporda Temel Kavramlar Sözlüğü*, 372.

Avrupa ülkelerinde ulusal spor politikalarının merkezinde ağırlıkla üst düzey spor performansının ve müsabaka sporu ya da fiziksel faaliyetlere katılımın artması şeklinde amaçlar bulunmaktadır.⁴¹⁹

Yapılan çalışmalar ve gözlemlenen süreçler göstermektedir ki, devletler, ülke savunmasından halk sağlığının korunmasına, kamu düzeninin devam ettirilmesinden sosyal dayanışmayı artırmaya, ulusal prestijden siyasi ideolojilerin pekiştirilmesine vb. birçok alanda spora yer vermektedir. Özellikle gelişmiş ülkeler yakından incelendiğinde bu durumlar daha net fark edilmektedir. Sporun kamu yönetimi açısından bir devlet hizmeti olarak kabul edilmesi Avrupa ülkelerinin büyük çoğunluğunda görülmektedir ancak bu durum özerkliğe dair bir sakınca oluşturmamaktadır.

Sporun sistemi ile devletin sistemi birbiriyle ilişki içindedir. Buna rağmen devlet sistemi sporun özerkliğini bozmadan bu sisteme dâhil olmaktadır. Spor, Avrupa'nın hemen hemen her ülkesinde devlet kontrolü altında bağımsız bir çatıya bağlı özerk federasyonlar tarafından yönetimi sağlanan ve sayıları yüz binlere ulaşan spor kulüpleri aracılığıyla halka yaygınlaştırılan bir yapılanma içerisindedirler.⁴²⁰

Tanıl Bora'nın "*Brexit ve Futbol*" isimli makalesinde "*Her futbol delisinin çocukluğundan itibaren adını öğrendiği, dünya futbol kültürü mirasının kıymetli bir parçasını teşkil eden İngiliz futbol kulüpleri olmazsa futbol eninde sonunda biraz mahalli kalmaz mı?*"⁴²¹ sorusunun cevabını Avrupa futbolunun içerisinde aramak gerekmektedir.

Özellikle Avrupa'nın kimlik inşasına vurgu yapan spor, özelde futbol, "Avrupalı kime denir?", "Avrupalıları diğer kimliklerden ayıran ortak özellikler nelerdir?" gibi sorulara aslında birçok kişinin üzerinde hemfikir olduğu, "Avrupa nedir?" sorusunun karşılığı, Avrupa'nın futbol olması ve Şampiyonlar Ligi'nin de en önemli Avrupa geleneği olmasıdır.⁴²²

⁴¹⁹ Hoyer v.dğr., *Spor ve Politika Meseleleri ve Analizi*, 5-6.

⁴²⁰ Şahin ve İmamoğlu, "Akademisyenlerin ve Milletvekillerinin Spor Siyaset Etkileşimine Yönelik Görüşleri," 37-38.

⁴²¹ Tanıl Bora, "Brexit ve Futbol," *Socrates Düşünen Spor Dergisi*, Can Yayınları, sy. 27 (2017): 95.

⁴²² Şenyuva, "Avrupa'nın İnşası," 140.

Tablo 6 Bazı Ülkelerde En Fazla İzlenen Spor Dalları

Ülkeler	1. sıra	2. sıra	3. sıra	4. sıra	5. sıra
İspanya	Futbol	Formula 1	Tenis	Basketbol	MotoGP
İngiltere	Futbol	Formula 1	Kriket	Tenis	Ragbi
Almanya	Futbol	Formula 1	Boks	Kayak	Atletizm
Fransa	Futbol	Ragbi	Tenis	Formula 1	Bisiklet
İtalya	Futbol	Fomula 1	MotoGP	Yüzme	Bisiklet
ABD	NFL (Amerikan Futbolu)	Beyzbol	Basketbol	Futbol	Nascar (Araba Yarışları)
Çin	Masa Tenisi	Basketbol	Badminton	Futbol	Yüzme
Brezilya	Futbol	Formula 1	Voleybol	Yüzme	Cimnastik

Kaynak: Global Sports Media Consumption Report 2011.

Yukarıdaki tablo değerlendirildiğinde en büyük ilginin kaçınılmaz olarak futbol olduğu gözlemlenmektedir. ABD'nin kendine ait popüler spor dalları ne kadar pastadan pay alsada yüzlerce spor dalı arasında futbol kendine yer edinmektedir. Çin yakından değerlendirildiğinde çok farklı bir spor kültürüne sahip olsa da futbola yer ayırmaktadır. Yine tablodan anlaşılacağı üzere, "Futbolun Avrupa'sı, Avrupa'nın Futbolu" olarak özel bir yorum getirmek mümkün görünmektedir. Bunun dışında yapılan çalışmalar dünyada da en popüler spor dalının futbol olduğunu ispatlamaktadır. Dünyada popüler sporlar sırasıyla; futbol (İngiltere), basketbol (ABD), kriket (İngiltere), hokey (İngiltere), dövüş sporları, beyzbol (ABD), voleybol (ABD), tenis (İngiltere), buz hokeyi (ABD), rugby (İngiltere) ve hentbol (Danimarka)'dur.⁴²³ Parantez içerisinde yer alan ülkeler spor dallarının çıkış merkezleridir. Bu bağlamda Avrupa'nın birçok spor dalının bugünkü halini almasında, yayılmasında ve gelişmesinde ana aktör görevi üstlendiği anlaşılmaktadır. Özellikle bugün küreselleşmenin de etkisiyle tüm dünyaya nüfuz eden uluslararası spor kuruluş ve organizasyonlarının da Avrupa menşeli olduğunu kalın çizgilerle çizmek

⁴²³ Kupa, "Dünyanın En Popüler Sporları" <http://www.kupa.net/dunyanin-en-populer-sporlari/> (07.07.2018).

gerekmektedir. Böylece spor ve spor kültürü Avrupa merkezli bir egemenlik temeline dayanmaktadır.⁴²⁴ Müsabaka alanlarından sportif ekipmanlara, kurallara ve hatta sporcuların giysilerine kadar tüm konuları Avrupa belirlemektedir. Nasıl ki ABD'nin "yumuşak gücü" Hollywood filmleriye şüphesiz Avrupa'nın da en başarılı küresel ürünü futboldur.⁴²⁵

Sporun AB boyutunda ise spor politikası gelişimi, sporun ekonomik ve sosyal boyutları açısından önemsenmiştir. Spor AB'de bütünleşme hedeflerine uygunluk göstermesiyle önemini artırmıştır.⁴²⁶

Bugün AB'de spor, birçok süreç içerisinde geçerek ortak alana dâhil edilmiştir. Bu süreçler yakından değerlendirildiğinde AB'nin sporda ortak politikalarının ne olduğu daha net anlaşılacaktır.

3.4.1. Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde Spor

Daha önceki bölümlerde belirtildiği üzere modern sporlar, 18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl başlarında İngiltere'de doğarak tüm Avrupa'ya ve ABD'ye yayılmıştır. Deniz aşırı ticaretin yaygınlaşması ve kitle iletişim araçlarının etkisiyle de tüm dünyaya dağılmıştır. Toplumlar arasında farklılık gösteren sporlar, modern dönemde uluslararası spor kuruluşlarının etkisiyle ortak bir ortamda buluşmaya başlamışlardır. Modern sporların gün doğumunda İngiltere baş aktör olarak kabul edilse de Fransa ve Almanya'nın da önemli aktörler olduğunun unutulmaması gerekmektedir. Bu üç ülke kendi içlerinde farklılıklar gösterse de özellikle uluslararası spor örgütlerinin kurulmasında ve modern sporların ihraç edilmesinde etkili olmuşlardır.

Fransa'da modern sporların belirgin bir şekilde uygulanmasında Baron Pierre De Coubertin'in etkisi büyüktür. Coubertin, sporun ücretsiz ve zorunlu eğitim içerisinde dâhil edilmesini gereklilik olarak görmüştür. Uygulanacak beden eğitimi faaliyetleri paramiliter özellik taşıyarak uygulamaya konmuştur. Bu eğitimin ortaya çıkmasında en büyük etken savaşta Almanya'ya mağlup olmanın etkisiyle Fransız gençlerinin fiziksel anlamda daha güçlü olarak yetiştirilmesi gerekliliğidir. Fransa'da

⁴²⁴ İsmail Karali, *Ulusal Spor Sporun Manifestosu* (İstanbul: Asyaşafak Yayınları, 2017), 36.

⁴²⁵ Socrates, 6. Sayı, 140.

⁴²⁶ Taş, "Avrupa Birliği Örneğinde Uluslararası Spor Politikasının Gelişimi," 137.

bir tarafta okullarda spor faaliyetleri uygulanmış diğer tarafta ise İngiliz kökenli sporlar (tenis, atletizm, futbol ve rugby) da halk arasında yayılmıştır.⁴²⁷

Günümüzde Fransa'da sporun yönetiminde sorumlu olan devlettir ve devlet aynı zamanda spor politikalarının da belirleyicisidir. 1945 yılında devlet, spor ilgili uygulamaları ve organizasyonları uygulama yetkisini spor federasyonlarına vererek, özerklik kazanmalarını sağlamıştır. Ancak federasyonlar uygulama kısmında ne kadar özerk olsalar da devlet kontrolüne bağımlıdırlar. Ülkede spor federasyonları dışında spor mevzuatını ve devletin spor politikalarını değerlendirmekle görevli 140 temsilciden oluşan bir spor konseyi bulunmaktadır.⁴²⁸

Almanya'da modern sporların ortaya çıkışı Fransa'ya benzer biçimde paramiliter içerikli beden eğitimi uygulamalarıyla başlamıştır. Almanya, ekonomik anlamda güçlü olmak ve daha fazla üretmek için halkın tamamında bedensel iyileşmeyi hedeflemiş ve temel cimnastik ile beden eğitimi faaliyetlerini uygulamaya koymuştur. 19. yüzyılda Almanya'da modern sporların etkili olmasında ve sporun örgütlenmesinde etkin olan kişi Friedrich Ludwing Jahn'dır. *Turner Sistemi* ya da *Jahn Cimnastiği* olarak anılan sistem ile Alman gençlerinin daha disiplinli, daha dayanıklı, daha güçlü ve daha hızlı olmaları hedeflenmiştir. Böylece daha vatansever bir Alman gençliği ortaya çıkacaktır.⁴²⁹ Ulus-devlet ve yurt kavramlarının şekillenmeye başladığı dönemlerde, Alman Turner Sistemi gençlerin bir disiplin içerisine çekilerek eğitim almalarını sağlamıştır. Talimciler'e göre sporun paramiliter örgütlenmesini en uç noktada kullanan ülke Almanya'dır. Jahn'ın spora farklı bir bakış ile yaklaşmasının ardından, Alman ulusunun ve gençliğinin şoven duyguları spor ve beden eğitimi aracılığıyla sağlanmıştır.⁴³⁰

Günümüz Almanya'sında sporun yönetimi Federal İçişleri Bakanlığı'na aittir. Halkın katılım sağladığı sportif faaliyetler ve genel spor faaliyetlerinin teşvik ve sponsorluğu eyalet valiliklerindedir. Eyaletler özerk yapıdadırlar ve yapacakları görevler kendilerine göre değişiklikler göstermektedir. Organize sporların yönetimi ise sırasıyla Alman Spor Konfederasyonu (DSB), Olimpiyat Komitesi, milli ve bölgesel

⁴²⁷ Çakır, "Spor Sosyolojisinin Doğuşu," 71.

⁴²⁸ Yasemin Gök ve Hakan Sunay, "Türkiye ve Fransa'da Uygulanan Spor Yönetiminin Kamu Yönetimi Açısından Karşılaştırılması," *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 8, sy. 1 (2010): 12-15.

⁴²⁹ Çakır, "Spor Sosyolojisinin Doğuşu," 72-73.

⁴³⁰ Talimciler, *Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Sporu*, 27.

spor yönetimi organları ile spor kulüpleri gibi sivil toplum kuruluşları sorumluluğundadır. Bu örgütler kendi sorumluluklarına bağlı olan spor faaliyetlerini organize etmekle yükümlüdürler.⁴³¹

Spora yön veren spor politikaları iktidarda olan hükümetlere bağlı olarak değişim göstermektedir. Bunun en açık örneğini İngiltere’de görmek mümkündür. İngiltere’nin spor kültürüne ve elit spora nasıl etki ettiği incelendiğinde, 1964-1984 yılları arasında İşçi Partisi hükümetinin *Sport for All* politikası, spora katılımı fırsat eşitliği yaratarak, sporu halkın tüm kesimlerine yayılması planlamış ve elit sporları ikinci plana atmıştır. 1990 yılında iktidara Muhafazakâr Partinin gelmesiyle *Herkes İçin Spor (Sport for All)* politikası yerini *Spor: Oyunu Yükseltmek’e (Sport: Raising the Game)* bırakmıştır. Böylelikle sporun organizasyon yapısı değişmiş, hükümet içinde yönetimi ise Ulusal Miras Bölümü’ne (Department of National Heritage) bırakılmıştır. *Herkes İçin Spor* politikası *Spor: Oyunu Yükseltmek* politikasına tamamen zıt bir politika belirleyerek İngiltere’nin uluslararası alanda başarısını artırmak amacıyla odağına elit sporları koymuştur. 1997 yılı seçimlerinden sonra İşçi Partisi hükümetinin tekrar iktidara gelmesiyle birlikte yapı değiştirilmiştir. (değiştirilmiş). (iki “tekrar” fazla olmuş) Kültür, Spor ve Medya Bölümü (*The Department for Culture, Media&Sport*) kurularak, bakanlık dışı kuruluşlarla ve gönüllülerle hareket eden bir yapıya ulaşmıştır. Böylelikle hedefe hem kitle sporları hem de elit sporlar alınarak sporun daha fazla yayılması sağlanarak, daha fazla performans sporcusuna sahip olmak politikası yürütülmüştür. Bu dönemdeki olimpiyat dereceleri incelendiğinde politikanın hedefine ulaştığı söylenebilmektedir. Ancak Özgen’in çalışmasında belirttiği üzere, spor yapan nüfus, genel nüfusa oranlandığında, ABD’de %69.15, Avustralya’da %64.67, Almanya’da %33.57, Fransa’da %27.49’ken İngiltere’de %13.57’dir.⁴³²

Almanya, İngiltere ve Fransa dışında kalan bazı AB üye devletlerinin spor örgütlenme yapıları değerlendirildiğinde, Finlandiya’da sporun yönetim ve denetimi Eğitim Bakanlığı’na bağlı olduğu görülmektedir. Bu bakanlığa bağlı Gençlik ve Spor

⁴³¹ Hakan Sunay, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Spor Yönetimi ve Yapısı II” https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/61112/mod_resource/content/0/%285%29AVRUPA%20B%20C4%B0RL%20C4%B0%20C4%9E%20C3%9CLKLER%20C4%B0NDE%20SPOR%20Y%20C3%96NET%20C4%B0M%20C4%B0%20VE%20YAPISI%281%29.pdf (15.07.2018).

⁴³² Özgen, ve Özbek. “İngiltere Spor Politikalarının Tarihsel Süreç İçerisinde İncelenmesi”

Bölümü sporun organizasyonundan sorumlu olarak görev yapmaktadır. Bu birim dışında yine bakanlığa bağlı Milli Spor Konseyi bulunmaktadır. Konsey, spor bilimleri, spor politikaları ve özel konular olmak üzere üç başlık altında çalışmaktadır. Sporun toplum genelinde yaygınlaştırılmasından 452 belediye sorumludur. İspanya’da ise 1990 yılında belirlenen *Spor Yasası*’na göre ülkede sporun resmi yöneticisi *Yüksek Spor Konseyi*’dir. Konsey, Eğitim ve Kültür Bakanlığı denetimindedir. Portekiz’de sporun yönetimi Başbakanlık’a bağlı devlet sekreteryası aracılığıyla uygulanmaktadır. Hollanda’da ise spor, Sağlık, Refah ve Spor Bakanlığı’na bağlıdır. Ülkede, 650 sivil toplum kuruluşu spora ciddi finansal destek sağlamaktadır. İtalya’da ise sporun yetkisi Başbakan Yardımcısının sorumluluğundadır. Başbakan Yardımcılığı’na bağlı olarak *Spor Kurulları Bağlantı Ofisi* sporun yönetimi ile ilgilenmektedir.⁴³³

AB üye ülkeleri genel olarak değerlendirildiğinde, ülke spor yönetim şekilleri birbirine paralellik gösterse de benzeşmemektedir. Spor politikası ise daha önce belirtildiği gibi hükümetlere göre farklılık göstermektedir. Bu bağlamda AB gibi çok sayıda üyesi bulunan bir yapılanmada spor politikası nasıl belirlenmekte ve nasıl bir spor politikası yolu izlenmektedir soruları akla gelmektedir. Günümüzde en önemli toplumsal kurumlardan biri olan spor aynı zamanda çok büyük bir endüstriye sahiptir. Bunun dışında birçok olumlu özelliğe sahip olan spor, AB için mi önemlidir, yoksa her ülke kendisi için mi önemsemektedir? Bu soruların cevabı AB’nin spor politikalarının yakından değerlendirilmesiyle bulunacaktır.

3.4.2. Avrupa Birliği Spor Politikaları

AB’nin spor alanına müdahil olması yeni bir çaba gibi algılansa da aslında uzun yıllar boyunca gündemde kalmış bir başlıktır. Avrupa Komisyonu bünyesinde yer alan 24 farklı departmanın 20’si sporla ilgili politikalar üzerinde etkinlik göstermektedir. Bu faaliyetler, spora ayrılan fonlar, vergilendirme ve kişilerin özgür hareketleri gibi birçok başlığa hitap etmektedir. Sporun eğitim, görsel ve işitsel sektör, şans oyunları, basın ve altyapı sektörleri vb. birçok alana etki etmesi sebebiyle AB’de önemi

⁴³³ Sunay, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Spor Yönetimi”

artmaktadır. Sporun bu kadar geniş tabanlı bir yayılım göstermesi, etkinliklerinin değerlendirilmesini de zorlaştırmaktadır.⁴³⁴

Avrupa ülkelerinin çoğunda “herkes için spor” ya da “eğlence amaçlı spor” politikası ön plandadır. Fakat performans sporunun da desteklenmesi ve geliştirilmesi ülkelerin spor politikalarının önemli kısmını oluşturmaktadır.⁴³⁵

Herkes için spor kavramı ilk kez 1966 yılında Avrupa Konseyi Kültürel İşbirliği Komisyonu’nun yapmış olduğu toplantıda dile getirilmiştir. Kavram, toplumsal ve kültürel hayata ait olan sporu ve yerine getirdiği işlevlerini temel eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak görmektedir. Sanayileşme, makineleşme ve kentleşmenin zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkan spordaki dönüşüm spora yeni işlevler yüklemiştir. Bu sebeple herkes için spor kavramı boş zaman yaklaşımlarının tüm özelliklerini içine dâhil edilmiş ancak boş zaman kavramından farklı olarak bireysel niteliği içinde tutarken, kitle ve toplumsal olma çabasını ifade etmiştir.⁴³⁶

AB’nin ilk zamanlarında spor bir politika olarak değerlendirilmemiştir. AB başlangıç döneminde sporun, kültür ve eğitim penceresinden değerlendirilmesi gerekliliği düşünülürken, 1973 yılındaki yaşanan Walrave ve Koch davasının gündeme gelmesi ile profesyonel sporların da ilgi alanına dâhil edilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Walrave ve Koch bisiklet sporunda oldukça iki başarılı sporcudur ancak “transfer tabiiyet kuralı” sebebiyle kendi ülkelerinde ortak bulamamaktan şikâyetçi olmuşlardır. Bisiklet sporunu hobi olarak değil, para kazanmak amaçlı yaptıklarını dile getiren sporcular tabiiyet kuralının öngördüğü kısıtlama kuralının kaldırılması için Avrupa Adalet Divanı’na başvurmuşlardır. Divan önündeki dosya sporculardan birinin davasını son anda çekmesiyle kesin hükme bağlanmasa da sporcular istediklerini elde etmişlerdir. Aybers, eğer Divan’dan nihai karar çıksaydı, bugün spor dünyasının çehresinin çok farklı olabileceğini ileri sürmüştür.⁴³⁷ Walrave ve Koch davasından sonra benzer birçok dava Avrupa Adalet Divanı’na taşınmıştır.

⁴³⁴ Balcı, “Avrupa Birliği ve Spor.” 57.

⁴³⁵ Sebahattin Devocioğlu, “Avrupa’da Spor Kulüpleri Politikaları” <https://linkedin.com/pulse/avr-upada-spor-kul%C3%B9pleri-politikalar%C4%B1-sebahattindevecio%C4%9Flu> (07.11.2017).

⁴³⁶ Fişek, *Spor Yönetimi*, 58-59.

⁴³⁷ Alev Aybers, “FIFA Oyuncuların Statü ve Transfer Talimatı Madde 17/4 Çerçevesinde Transfer Taslağı” *Ankara Barosu Spor Hukuku Kurulu Av. Akın Atasoy Armağamı* içinde, (Ankara: Ankara Barosu, 2015), 9.

Bu davalarla ilgili süreçler AB'nin spor hukukunun oluşmasına sebep olmuştur. AB spor hukuku ile ilgili konulara ilerleyen bölümlerde değinilecektir.

1990'lı yıllarda spor politikasında en etkili aktörün Avrupa Adalet Divanı olduğu söylenebilir. Divan, davalar temelinde ortaya çıkardığı içtihat hukuku ile AB'nin spor politikalarının hukuki altyapısını oluşturmuştur. 1995 yılında gündeme gelen Bosman davasıyla, profesyonel sporcuların serbest dolaşımına dair kurallar oluşturulmuştur. Bosman davasıyla, ilerleyen bölümlerde daha detaylı bahsedileceği üzere, uluslararası transfer sistemi yeniden tanımlanmış ve futbolcu hakları sağlama alınmıştır.⁴³⁸ Dolayısıyla AB spor yasası, AB'nin spor politikalarının bir ürünü olarak oluşmuştur.⁴³⁹

Mart 1992'de "Avrupa Kentsel Şartı" Avrupa Komisyonu Yerel Yönetimler Konferansında kabul edilmiştir. Şartın içeriğinde, "*yaş, yetenek ve gelir durumu ne olursa olsun, her birey için spor ve boş vakitlerini değerlendirebileceği olanakların sağlanması*" ve "*yerel yönetimler, herkes için spor koşulu ve yaklaşımları doğrultusunda, kendi yönetiminde veya başkaları aracılığı ile gerçekleştirilecek spor alanları ve spor etkinliklerine ulaşımı; kişilerin sosyo-ekonomik durumları, yaşları ve etnik kökenlerine bakılmaksızın sağlama zorunluluğuna sahiptir*" denilmiştir.⁴⁴⁰ Sporun geniş bir tabana yayma amacı güden ve herkes için spor politikasını benimseyen Avrupa Komisyonu yine aynı yıl içerisinde kabul ettiği ve 2001 yılında güncellediği "Avrupa Spor Şartı"nı oluşturmuştur. Avrupa Komisyonu bu şartla sporu, "*fiziksel olarak formda olmayı ve ruhsal sağlığı ifade etmek veya iyileştirmek, sosyal ilişkiler oluşturmak veya her düzeydeki rekabette sonuç elde etmek amaçlarıyla, rastlantısal veya organize katılım yoluyla gerçekleşen her türlü fiziksel faaliyet*" olarak tanımlamaktadır. Avrupa Spor Şartı, 1966 yılında gündeme gelen ve 1976 yılında benimsenen "Avrupa Herkes İçin Spor Şartı"nı temel almaktadır. Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilen "Spor Etiği Kodu" da şartı tamamlayıcı bir görev üstlenmiştir. Spor Etiği Kodu ise, "*adil oyun amacını içeren etik kuralların tüm spor faaliyetlerinin ayrılmaz unsurları olduğu ve ister serbest zaman değerlendirme amaçlı isterse rekabet*

⁴³⁸ Taş v.dğr., "Avrupa Birliği Örneğinde Uluslararası Spor Politikasının Gelişimi," 139.

⁴³⁹ Richard Parrish, *Sports Law and Policy European Union* (New York: Manchester University Press, 2003), 6.

⁴⁴⁰ Ahmet Ak, *Türk Sporunda Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (Ankara: Spor Yayınevi, 2017), 213.

*amaçlı olsun tüm düzeylerde uygulanması gerektiği” ilkesine bağlıdır.*⁴⁴¹ Avrupa Spor Şartı, Avrupa Konseyi’ne üye devletlerin mevcut yasaları ya da diğer politikalarını iyileştirmek ve spor için kapsamlı bir çerçeve oluşturmak için rehberlik sağlamaktadır. Şartın amaçları; sporun herkese açık, özellikle çocuklar ve gençler için kullanılabilir, yüksek etik değerlere dayanan sağlıklı, güvenli, adil ve hoşgörülü, her seviyede kişisel olarak kendini gerçekleştirme yeteneğini geliştirebilen, çevreye saygılı ve insan haysiyetinin korunması başlıklarını içermektedir. Avrupa Spor Şartı ile hükümetler, vatandaşlarına iyi tanımlanmış koşullar altında spor yapma fırsatı sunmayı taahhüt etmişlerdir.⁴⁴²

AB’nin sporda temel amacı, herkes için spordur. 1996 yılında büyük bir bütçe ile bu amacı taşıyan programlar oluşturulmuştur. Eurathlon bu programların en büyüğü olmuştur. Programın görevi farklı spor dallarına AB’nin bütçe sağlaması için harekete geçmesidir. Herkes için spor ana hedef olsa da programların nihai amacı, insanların birbirlerini anlamaları, toplumsal engellerin ortadan kaldırılması ve sağlıklı eğitimi desteklemektir. Bu ana amaçlar dışında, işsizlik, ırkçılık ve şiddeti azaltmak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması gibi özel amaçlara da yer verilmiştir. Programlar dâhilinde 1996 yılında atletizmden küreğe, patenden eskriye, voleyboldan paraşüte kadar dağılan 50 farklı spor dalını içeren 175 proje desteklenmiştir.⁴⁴³

AB’nde spor tartışmalarının bir diğer konusu ise sporun eğitsel ve toplumsal rolünün güçlendirilmesidir. Her üye ülkenin eğitim sisteminin içerisine spor faaliyetlerini eklemesi, gereklilik olarak görülmüştür. Bu düşünce Amsterdam Deklarasyonu ile sporun AB düzeyinde ele alınmasına sebep olmuştur. 1997 yılında Amsterdam Antlaşması’na eklenen - hukuki yönden bağlayıcı olmasa da - ek bildirgeyle sporun ekonomik boyutu dışındaki alanlara da vurgu yapılmıştır ve aynı yıl Avrupa Komisyonu bünyesinde bir spor birimi oluşturulmuştur.⁴⁴⁴ 1999 yılında Olimpia’da düzenlenen “Avrupa Spor Konferansı” ile spora ilişkin bir rapor ortaya çıkmıştır. AB ilk kez Helsinki Avrupa Komisyonu’na sunduğu raporunda spor alanına bütüncül bir yaklaşım getirmiştir. AB bu yaklaşımla sporun toplumsal işlevini ön plana

⁴⁴¹ Taş v.dğr., “Avrupa Birliği Örneğinde Uluslararası Spor Politikasının Gelişimi,” 138-139.

⁴⁴² Council Of Europe, “European Sports Charter” <https://www.coe.int/en/web/sport/european-sports-charter> (06.07.2018).

⁴⁴³ Balcı, “Avrupa Birliği ve Spor.” 59.

⁴⁴⁴ Taş v.dğr., “Avrupa Birliği Örneğinde Uluslararası Spor Politikasının Gelişimi 139.

çıkartırken, politikalarını oluştururken, sporun atlanmaması gereken bir alan olduğunu belirtmiştir.⁴⁴⁵

Avrupa Konseyi dışında Avrupa Parlamentosu da spor alanı ve AB arasında bir köprü görevi gören kuruluştur. Bu bağlantıyı sağlayan birim, Parlamento'nun Kültür, Gençlik, Eğitim ve Medya Komisyonu'dur. Komisyon içerisinde yer alan Sport Info Europe adlı masa, kurum içinde ve dışında gereksinim duyulan konularda bilgilerin kişilere ulaşmasına yardımcı olmaktadır ve fikirleri politika yapıcılara taşımaktadır.⁴⁴⁶

2000 yılında imzalanan Nice Antlaşması'nın içeriğinde de spora yer ayrılmıştır. Anlaşmaya göre, AB politikalarının ve kararlarının spora karşı duyarlı olması sağlanacaktır. 2004 yılının "Avrupa Spor Aracılığıyla Eğitim Yılı" ilan edilmesi⁴⁴⁷ sporun AB içerisinde garanti bir alan edindiğinin göstergesi olarak yorumlanmaktadır.

2007 yılında Avrupa Komisyonu, AB tarihinde ilk kez spora ilişkin konuların bütüncül bir bakış açısıyla ele alan "Spor Üzerine Beyaz Kitap" yayınlamıştır. Beyaz Kitap, sporun AB'de politika oluşturma düzeyinde görünürlük kazandığı ilk adım olarak kabul edilmektedir.⁴⁴⁸ Avrupa'da spor konusunu ele alan Beyaz Kitap'ta üç ana tema bulunmaktadır. Bu temalar; sporun toplumsal rolü, ekonomik boyutu ve örgütlemesi (organizasyonu)'dur. Sporun toplumsal rolü; fiziksel aktivite ile halk sağlığının güçlendirilmesi, dopingle mücadele, sporun eğitim ve öğretimdeki rolünün güçlendirilmesi, spor yoluyla gönüllü katılımı ve aktif vatandaşlığı teşvik etmek, sosyal içerme, bütünleşme ve fırsat eşitliği için spor potansiyelini kullanma, önleyici tedbirlerin güçlendirilmesi ve ırkçılık ve şiddet ile mücadele, değerlerin dünya ile paylaşılması ve sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi alt başlıklarını içermektedir. Sporun ekonomik rolünün alt başlıkları ise; kanıt temelli spor politikalarına geçiş ve spor için halk desteği temellerinin güçlendirilmesidir. Sporun örgütlenmesinde; sporun özel yapısı, serbest hareket ve milliyet, transferler, oyuncu temsilcileri, reşit olmayanların korunması, yolsuzluk, kara para aklama ve diğer mali suçlar, kulüpler

⁴⁴⁵ Balcı, "Avrupa Birliği ve Spor." 60.

⁴⁴⁶ Balcı, "Avrupa Birliği ve Spor." 59.

⁴⁴⁷ Taş v.dğr., "Avrupa Birliği Örneğinde Uluslararası Spor Politikasının Gelişimi 139.

⁴⁴⁸ Taş v.dğr., "Avrupa Birliği Örneğinde Uluslararası Spor Politikasının Gelişimi 139-140.

için lisanslama sistemleri ve kitle iletişim araçları başlıkları bulunmaktadır. Aşağıdaki tablo bu üç ana başlık altında yer alan alt başlıkların faaliyetlerini göstermektedir.

Tablo 7 Spor Üzerine Beyaz Kitap Ana Temaları

TOPLUMSAL ROLLER	EKONOMİK BOYUT	ÖRGÜTLENME
<p>1. <i>Fiziksel Aktivite İle Halk Sağlığının Güçlendirilmesi:</i> Beslenme ve obeziteye bağlı olarak fiziksel aktivitede düşüş eğilimini ortadan kaldırılmasını hedeflemektedir.</p>	<p>1. <i>Kanıt Temelli Spor Politikalarına Geçiş:</i> AB düzeyinde spor politikaları gelişmiş işbirliği ve sağlam bilgi tabanı ile sağlanmalıdır.</p>	<p>1. <i>Sporun Özel Yapısı:</i> Spor AB hukukunun bir parçasıdır. Rekabet kanununun koşulları ve iç pazara ilişkin hükümler ticari faaliyet alanıysa ilgilenebilir.</p>
<p>2. <i>Dopingle Mücadele:</i> Unesco'nun dopingle mücadele sözleşmesine uymak, Dünya Anti-Doping ajansı, Interpol ile ortaklık. Kolluk makamı (sınır muhafızları, ulusal ve yerel polis, gümrük) görevlilerine eğitim merkezleri oluşturulmasını sağlamak.</p>	<p>Verilerin kalite ve karşılaştırılabilirliği, spor alanında daha iyi stratejik planlama ve politika oluşturulmasına olanak sağlayacak şekilde geliştirilmelidir.</p>	<p>2. <i>Serbest Hareket ve Milliyet:</i> AB'nin her vatandaşına üye devletlerin topraklarında serbestçe hareket etme ve ikamet etme hakkı veren antlaşmalarda milliyetçilik temelinde ayrımcılık yasaklanmıştır.</p>
<p>3. <i>Sporun Eğitim ve Öğretimdeki Rolünün Güçlendirilmesi:</i> Örgün ve yaygın eğitimde sporun rolü yüksektir. Spor yoluyla aktarılan değerler kişisel çabalar için bilgi, motivasyon ve beceri geliştirmeye yardımcı olur. Yaşam boyu öğrenme programına dâhildir. Örnek programlar: Comenius, Erasmus, Avrupa ders kredi sistemi (AKTS).</p>	<p>2. <i>Spor İçin Halk Desteği Temellerinin Güçlendirilmesi:</i> Komisyon, halk sporuna ve herkese göre spor için halk desteğini sağlamaktadır.</p>	<p>3. <i>Transferler:</i> Her oyuncunun transfer kuralı AB hukukuna (rekabet kuralları ve işçilerin serbest dolaşım kuralları) uygun olmalıdır.</p>
<p>4. <i>Spor Yoluyla Gönüllü Katılımı ve Aktif Vatandaşlığı Teşvik Etmek:</i> Spor organizasyonlarına gönüllü katılım, tanınması ve teşvik edilmesi gereken yaygın eğitim için bir dizi fırsat sunmaktadır.</p>		<p>4. <i>Oyuncu Temsilcileri:</i> Ajansların kötü niyetinin, yolsuzluk, kara para aklama ve reşit olmayan çocuk sporcuların istismarını engellenmesi.</p>
<p>5. <i>Sosyal İçerme, Entegrasyon ve Fırsat Eşitliğini Sağlamak İçin Spor:</i> Özellikle dezavantajlı bölgelerde, sporun iş yaratma ve ekonomik büyümeye katkısını içerir.</p>		<p>5. <i>Reşit Olmayanların Korunması:</i> Genç sporcuların sömürsünün ortadan kaldırılması.</p>
<p>6. <i>Önleyici Tedbirlerin Güçlendirilmesi ve Irkçılık ve Şiddet İle Mücadele:</i> Holiganlık ve taraftarlık boyutları ile ilgilendir.</p>		<p>6. <i>Yolsuzluk, Kara Para Aklama ve Diğer Mali Suçlar:</i> Sporun yüksek düzeyde uluslararasılaşması nedeniyle, spor sektöründe yolsuzluk genellikle uluslararası bir boyuta sahiptir. Avrupa boyutundaki yolsuzluk sorunlarının Topluluk düzeyinde ele alınması gerekmektedir. AB kara para aklama mekanizmaları da spor alanında etkin bir şekilde uygulanmalıdır.</p>
<p>7. <i>Değerleri Dünyaya Yayma:</i> Dış yardım programlarının bir parçası olarak, diyalog ve AB kamu diplomasisinin bir parçasıdır.</p>		<p>7. <i>Kulüpler İçin Lisanslama Sistemleri:</i> Sporda iyi yönetişimin teşviği.</p>

<p>8. <i>Sürdürülebilir Kalkınmanın Desteklenmesi</i>: Çevreye uygun yönetimin teşvik edilmesini sağlayarak, tedarik, sera gazı emisyonları, enerji verimliliği, atık bertarafı, toprak ve suyun korunması ile yeşil politika yürütmek. Ayrıca Avrupa spor organizasyonlarının çevresel açıdan sürdürülebilir faaliyetler geliştirmek.</p>	<p>8. <i>Kitle İletişim Araçları</i>: Spor yeni medya ve interaktif televizyon hizmetlerinin ortaya çıkmasının ardındaki itici güçtür. Komisyon, vatandaşların bilgi edinme hakkını ve büyük ilgi gören ya da toplumda temel öneme sahip olan spor etkinliklerinin yayına geniş erişiminin sürdürülmesinin sağlanması.</p>
--	--

Kaynak: Avrupa Komisyonu, *Spor Üzerine Beyaz Kâğıt*

Beyaz Kitap'ın ana temaları dışında dört amacı bulunmaktadır. Bu amaçlar:

1. Beyaz Kitap, Avrupa Komisyonu'nun spor temasına ve AB vatandaşlarının günlük yaşamındaki rolüne katkı sağlamaktadır.
2. Sporun diğer AB politikaları üzerindeki etkisinin tanınmasını sağlamaktadır.
3. Spor dünyasının ihtiyaç ve özelliklerinin tanımlanmasını sağlamaktadır.
4. AB hukukuna saygı göstererek ve spor kuruluşlarının bağımsızlığı ilkesine bağlı kalarak AB düzeyinde spor için gelecekteki fırsatların açılmasını sağlamaktadır.⁴⁴⁹

Beyaz Kitap, bunların dışında Avrupa Komisyonu'nu spor alanında diğer paydaşlarla bir araya getiren bir platform oluşturmuştur.⁴⁵⁰ “Yapılandırılmış Diyalog” çerçevesinde amaç, paydaşlar ve Komisyon arasında platform sağlanarak Avrupa sporu tartışmalarına katkı sağlamaktır. Paydaşlar ile yapılan geniş çaplı istişareler Komisyonun Antlaşmalar kapsamındaki yükümlülüklerinden biridir. Yapılandırılmış diyalog özellikle, Avrupa spor federasyonları, Avrupa Olimpik ve Paralimpik Olimpiyat Komiteleri, Ulusal Federasyonlar ve Ulusal Olimpiyat Komiteleri, Avrupa düzeyinde temsil edilen spor alanındaki diğer aktörler ile UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu) ve WHO (World Health Organization-Dünya Sağlık Örgütü) gibi BM organları ile yapılmaktadır. Yapılandırılmış diyalog çalışmaları her yıl düzenlenen “AB Spor Forumu”nda bir araya gelmektedir. Ayrıca Komisyonun spor politikasına

⁴⁴⁹ Avrupa Komisyonu, *Spor Üzerine Beyaz Kitap* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:135010> (05.06.2018).

⁴⁵⁰ Taş v.dğr., “Avrupa Birliği Örneğinde Uluslararası Spor Politikasının Gelişimi 140.

yön vereceği düşünölen “Pierre De Coubertin Eylem Planı” ise 53 önerisiyle birlikte Beyaz Kitap’a eklenmiştir.⁴⁵¹

Sporun uluslararası boyutunda gündemde yer alan meselelerin çözümü ve standartların geliştirilmesi amacıyla 2007 yılında “Sporda Genişletilmiş Kısmi Anlaşma (EPAS)” oluşturulmuştur. EPAS, üye devletlerin kamu makamları arasında hükümetler arası spor işbirliği için bir platform sunmaktadır. Aynı zamanda kamu otoriteleri, spor federasyonları ve sivil toplum kuruluşları arasındaki diyalogu da teşvik etmektedir. Anlaşma sporu daha etik, daha kapsayıcı ve daha güvenli hale getirmek amacındadır. Etik spor başlığı, Avrupa’da sporun bütünlüğünü korumak ve desteklemek olarak açıklanmaktadır. Etik spor üç ana alan üzerinde çalışmaktadır: Sporda yolsuzlukla mücadele, önemli spor etkinliklerinin sürdürülebilirliği ile spor ve insan haklarını içermektedir. Kapsayıcı spor da aynı şekilde üç ana hedef üzerinden hareket etmektedir. Bunlar: Göçmenlerin spor yoluyla bütünleşmelerinin sağlanması, engelliler için spor ve toplumsal cinsiyet eşitliğidir. Diğer alan olan güvenli spor ise; çocukların ve sporun korunması, genç sporcuların göç tehlikesinden korunması, karma dövüş sanatları ve savaş uygulamalarıdır.⁴⁵²

Sporun AB’nin yetki alanlarından biri haline gelmesi, 2009 yılında imzalanan Lizbon Antlaşması ile olmuştur. Antlaşma’nın 165. Maddesi ile spor resmen tanınmıştır. Bu maddeye göre, AB sporun gönüllülük ilkesine dayalı kendine has özelliklerini ve yapısını, ekonomik ve sosyal işlevlerini dikkate alarak Avrupa’da spora dair konuların teşvik edilmesi sağlanacaktır. Lizbon Antlaşması’nı takiben, 2010 yılında Avrupa Konseyi, sporun eğitim ve kültür alanına eklenmesini karar almış ve bu politikanın içeriği, “Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor” olarak genişletilmiştir.⁴⁵³

AB’nin sporla ilgili politikaları, Avrupa Konseyi Eğitim ve Kültür Genel Müdürlüğü’ne bağlı Spor Birimi tarafından yürütölmektedir. Spor Birimi’nin temel görevi, üye ölkeler arasında eşgüdömlü olarak çalışmanın sağlanması ve sporun AB’nin diğer politikalarının da göz önünde bulundurulmasını sağlamaktır. Daha

⁴⁵¹ Avrupa Komisyonu, *Spur Üzerine Beyaz Kâğıt* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:135010&from=EN> (05.06.2018).

⁴⁵² Council of Europe, “Enlarged Partial Agreement on Sport (EPAS)” <https://www.coe.int/en/web/sport/epas> (06.06.2018).

⁴⁵³ Taş v.dğr., “Avrupa Birliği Örneğinde Uluslararası Spor Politikasının Gelişimi 140.

özelde ise Beyaz Kitap'a göre hareket ederek, "Pierre De Coubertin Eylem Planı"nı uygulamaktır.⁴⁵⁴

AB'de sporun uzun geçmişi genel olarak değerlendirildiğinde, henüz ulus-üstü bir politikanın varlığından söz edilmesi mümkün değildir ancak programlar, fonlar ve projeler aracılığı ile bu alandaki etkinlik artırılmaya çalışılmaktadır. AB, sporu toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasi bir araç olarak değerlendirmekte, bu sebeple sporu sosyal politika, ekonomi, dış ilişkiler gibi siyasi amaçlarına katkıda bulunacak bir alan olarak görmektedir. Spor politikalarının AB politikalarıyla (istihdam, iç pazar, güvenlik, adalet ve özgürlük, bölgesel politika, sağlık, eğitim ve gençlik, çevre ve dış ilişkiler) yakından ilgili olması bu yorumu desteklemektedir. AB'nde spor politikası ve spor hukuku aynı anda gelişmiştir. Bugün küresel spora da etki eden AB spor hukuku önemini sürdürmektedir.

3.4.3. Avrupa Birliği Spor Hukuku

Spor hukuku tüm dünya üzerinde düzenlenen spor organizasyonu ve faaliyetleri uyguladıkları kurallar gereğince, büyük ölçüde uluslararası özellik taşımaktadır. Bu sebeple, uluslararası özellik taşıyan uyuşmazlıkların ortadan kaldırılması için spor hukuku açısından Uluslararası Tahkim Mahkemesi (CAS) kurulmuştur. CAS'ın varlığıyla birlikte durumda değişiklikler oluşsa da tam anlamıyla geliştirilmiş ve kabul edilmiş bir sistem henüz bulunmamaktadır. Özellikle sporun uluslararası örgütlenmesi uluslararası hukukunun bulunmasını gerekli kılmıştır. Uluslararası spor örgütlerinin hemen hemen hepsinin Avrupa merkezli olması ve sporun diğer kıtalara göre bu bölgede daha gelişmiş olması AB hukukunu spor üzerinde en etkili hukuk konumuna getirmektedir. Sporun ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda etkisi AB organlarının gerek siyasi gerekse hukuki olarak spora etki ettikleri gözlemlenmeye başlamıştır. Uluslararası spor müsabakaları, Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), Uluslararası Spor Federasyonları, Milli Olimpiyat ve Paralimpik Komiteleri, ulusal ve yerel spor federasyonları tarafından

⁴⁵⁴ Duygu Yücesoy, "Avrupa Birliği'nin Spor Politikası," *T.C. Maliye Bakanlığı AB ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Bülteni*, sy. 21 (2008): 19.

gerçekleştirilmekte ve bu kuruluşlar tarafından belirlenen kurallar ile oluşan hukuk, uluslararası hukukun bir parçası haline gelmektedir.⁴⁵⁵

1966 yılında Avrupa Komisyonu Kültürel İşbirliği Komisyonu'nun yapmış olduğu toplantıda dile getirdiği gibi, spor yapmak herkesin hakkı düşüncesini ortaya çıkarmış ve spor politikalarına kültür ve eğitim gibi pencerelerden bakılması gerektiği düşünülmüştür. Ancak bu düşüncenin profesyonel spor dallarına uygulanamayacağı, 1974 yılında Walrave ve Koch davasında tartışmaya yer bırakmayacak şekilde anlaşılmıştır.⁴⁵⁶

Avrupa'nın ve dünyanın en popüler spor dalı kabul edilen futbol 1980'li yılların ortalarından itibaren ciddi bir endüstri alanı haline dönüşmüştür. Avrupa cephesinden bu süreç, 1990'lı yıllar boyunca sporun önemli bir endüstri alanı haline gelmesi, bu ticarileşmenin kapsamı yasal değerlerle doldurulmak zorunda kalınmıştır.

AB'de spor ile ilgili ortak bir karara varılmış bir antlaşma olmamasına rağmen, ortak bir politika yürütülmektedir. Bu politika, AB'nin spor politikalarının alt sistemi içinde bulunan bir üründür; bu ürün, meşhur Bosman kararına tepki olarak oluşturulmuştur. AB spor politikalarının belirleyici özelliği, AB spor yasası, yalnızca yasanın uygulanmasının ötesine geçerek, gerek AB gerekse de spor politikası hedeflerinin AB spor politikası çerçevesinde bir arada olmasını sağlayan, spor uyumsuzluklarıyla mücadele için yasal bir yaklaşımın geliştirilmesine kadar uzanmaktadır. Parrish'e göre AB spor politikaları ve AB spor yasaları ikiz kavramlardır ve bir spor antlaşması yokluğundan ortaya çıkmışlardır.⁴⁵⁷

AB'nin rekabet ve yarışma politikası içerisinde uyguladığı ilk faaliyet 1990 yılında müsabaka bilet satışlarında uygulanmıştır. 1990 Dünya Kupası bilet satış hakları tek bir tur operatörüne verilmiştir. AB hukukunun kişilerin serbest dolaşımına vurgu yapması ve ulusal düzeyde ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına ilişkin temel prensip, profesyonel sporlar için de kabul edilmiştir. Bu prensibin AB hukuku

⁴⁵⁵ Hüseyin Alpay Köse, *Avrupa Birliği Hukuk Sisteminin Spor Hukukuna Etkileri* (İstanbul: Legal Kitabevi, 2011), 38-39-45.

⁴⁵⁶ Aybers, "FIFA Oyuncuların Statü ve Transfer Talimatı," 9.

⁴⁵⁷ Parrish, *Sports Law and Policy European Union*, 2-6.

tarafından kabul edilmesindeki en önemli etken Avrupa Adalet Divanı (European Court of Justice - ECJ)'nin 1995'te karara bağladığı "Bosman Davası"dır.⁴⁵⁸

Bosman davası öncesi daha önceki bölümlerde de üzerinde durulduğu gibi, Walrave ve Koch davası ile Dona davası da Bosman Kararları'nın oluşmasında temel basamakları oluşturmuşlardır. Walrave ve Koch davasından iki yıl sonra İtalyan menajer Gaetono Dona, İtalyan bir futbol takımı ile aralarında bulunan anlaşmazlığı Avrupa Adalet Divanı'na taşımıştır. Dava gerekçesi; temsil ettiği İtalyan sporcular ile kulüpler arasında anlaşma sağlanamadığında hakkı olan ücreti veya temsil ettiği başka ülke vatandaşı olan oyuncuların transferi sağlandığında da yeterli ücreti alamadığıdır. Divan, menajeri desteklemiş ve iddiasında haklı olduğunu beyan etmiştir. Kararını, İtalya'daki bir kulüpte sadece iki başka ülke vatandaşı olan futbolcuların oynaması kuralı getirmiş ve bu karara UEFA'nın uyması gerekliliğini ileri sürmüştür. Fakat kararın bağlayıcı bir hükmü uygulamaya konmamıştır.⁴⁵⁹

Bosman davası ise, 26 yaşında Belçikalı futbolcu Jean-Marc Bosman'la ilgilidir. Bosman, 1990 yılı Haziran ayında ülkesindeki FC Liege spor kulübünden, Fransa takımı olan Dunkirk'e transfer olmak istemiştir. Ancak FC Liege'nin bonservis bedelini yüksek tutması sporcunun transferini engellemiştir. Zor durumda kalan Bosman, sorununu Avrupa Adalet Divanı'na taşımıştır. Beş yıl süren dava neticesinde Lüksemburg Yüksek Mahkemesi "Bosman Kararı" adıyla, kulübü ile sözleşmesi biten futbolcuların bu karar çerçevesi içerisinde istedikleri kulüple yeni sözleşme yapabilmelerine olanak sağlamıştır. Bosman davası sonucunda, özellikle yabancı futbolculara verilen serbest dolaşım hakkı, futbolda ciddi gelişmelerin önünü açmıştır. Sporcuların sözleşmeleri bitiminde serbest dolaşimleri ve AB futbolcularının üye ülkelerdeki liglerde yabancı oyuncu sınırlamasına tabi olmamaları gibi birçok değişim Bosman sonrası ortaya çıkmıştır. Bu sebeple Bosman Kararı, Avrupa'da futbolun liberal dönüşümüne sebep olmuştur.⁴⁶⁰

Adalet Divanı'nın Bosman Kararı'ndaki etkisi değerlendirildiğinde, AB yasalarının spor üzerinde derin etkisi olduğunu söylenebilmektedir. Ne kadar spor politikasında sosyal, kültürel ve eğitim gibi konular hedef alınsa da, sporun

⁴⁵⁸ Balcı, "Avrupa Birliği ve Spor," 63.

⁴⁵⁹ Aybers, "FIFA Oyuncuların Statü ve Transfer Talimatı," 10.

⁴⁶⁰ Akşar ve Merih, *Futbol Ekonomisi*, 11-12.

ticarileşmesi bu hedeflerin önüne geçmektedir. AB aktif olarak sporla ilgilenmek için farklı bir hukuki yaklaşım geliştirmiştir. Özellikle hukukun spor alanına uygulanması, spor politikası içinde yatan sebeplerden etkilenmektedir. Buna göre sporla ilgili mevcut yasal düzenlemeler, AB'nin sporla ilgili düzenleyici ve siyasi çıkarlarını dengelemektedir.⁴⁶¹

Spor, süreç içerisinde ülke yerel yargı yapılarının içinden çıkararak kendine has bir yargı ve hukuk sistemi oluşturmuştur. Dolayısıyla spor içinde barındırdığı bu kendine has özellikleri gereği istediği sonuçlara ulaşabileceği mevzuatları da beraberinde getirmiştir.⁴⁶²

Parrish'in değerlendirmesine göre, spor hiçbir zaman yasanın üstünde çalışmayı talep etmemiştir, aksine kendi iç hukuksal yapısını geliştirmiştir. Bu yasalar; örgütsel kanunlar, rekabete erişim, oyuncu ve yayın haklarının kullanılması gibi konuları düzenlemektedir. Bunun dışında bir yandan futbolda ofsayt gibi oyun kurallarını belirlerken, diğer taraftan sporun organizasyonu ile da ilgilenmektedir.⁴⁶³

⁴⁶¹ Parrish, *Sports Law and Policy European Union*, 1-5.

⁴⁶² Köse, *Avrupa Birliği Hukuk Sisteminin Spor Hukukuna Etkileri*, 35.

⁴⁶³ Parrish, *Sports Law and Policy European Union*, 6.

SONUÇ

Bu çalışmada AB'nin spor politikaları incelenerek, AB'nin spor alanında ortak bir politikasının olup olmadığı sorgulanmış ve AB üye devletlerinin uluslararası spor organizasyonlarındaki etkileri ele alınmıştır.

Uluslararası sistemin işleyişine göre değişim gösteren, yeni sorunlarla karşılaşp, bu sorunları ortadan kaldırma çabalarına girişen AB, karmaşık ve uzun soluklu özel bir işbirliği olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle AB, üye ülkelerinin ortak amaçlar için bir araya gelmesi olarak açıklanmaktadır. Bu bağlamda AB üye ülkeleri bu amaçlara ulaşmak için çeşitli düzenlemeleri kabul etmekte ve uygulamaktadır.

Ekonomik amaçla başlayan bütünleşme süreci, zaman içinde siyasi alandan teknik alanlara, sosyal alanlardan kültürel alanlara kadar yayılmak zorunda kalmıştır. Bu denli yayılım göstermek zorunda kalan Avrupa Bütünleşmesi, beraberinde çok fazla farklılıkların olduğu yapıları da bünyesinde dâhil etmek durumunda kalmıştır. Bu sebeple ortak bir hafıza oluşturmak AB'nin en çok zorlandığı bir durum olmuştur.

Avrupa Bütünleşmesinin ilk zamanlarında “çeşitlilik içinde birlik” sloganının kullanılmasının gerekçesi bu durumu desteklemektedir. Sporun, birlik, beraberlik, dayanışma gibi amaçları ile dil, milliyet ve etnik ayırım yapmadan insanları ve toplumları bir araya getirmesi AB'nin temel bütünleşme ilkelerine ciddi katkılar sağlamıştır.

Spor, AB için her geçen gün önemini artırmaktadır. Bu önem gerekçelerinin başında, Avrupa düzeyinde ortak bir hafıza ve etkileşim yaratılmasında en önemli sosyal olgunun spor/futbol olmasıdır. Diğer önemli iki gerekçe ise; sporun her geçen gün artan ekonomisi ve hızla büyüyen sektör alanı haline gelmesidir.

AB'nin spor alanıyla ilgili ortak çalışmalar yürütmesi yeni bir çaba olarak algılansa da aslında spor uzun yıllar boyunca gündemde kendine yer bulmuş bir alandır. Bugün Avrupa Komisyonu içerisinde yer alan 20 farklı departman sporla ilgili politikalara bağlı olarak birçok etkinlik düzenlemektedir. Spora ayrılan fonlar, kişilerin serbest dolaşımı, eğitim alanları, basın ve altyapı ilişkileri gibi başlıklar bu

etkinliklere örnek gösterilebilmektedir. Bu bağlamda spor, Avrupa Bütünleşmesine sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda etki eden en önemli alanlardan birisidir.

Çalışmanın temel amacından hareketle ortaya çıkan alt amaçlarından ilki olan “Avrupa Birliği üye devletlerinin spor örgütlerine olan etkisi” bir diğer problemdir. Bu başlığın daha etkin ortaya çıkarılmasını sağlamak amacıyla üç soru sorulmuştur:

1. Uluslararası spor örgütlerinin kurulma nedenleri nelerdir?

Uluslararası örgütler uluslararası sistem içerisinde son derece önemli görevler üstlenmekte ve bu görevleri yerine getirmektedir. Bu örgütler olmadan sistemin istenildiği gibi işlemesi oldukça zor görünmektedir. Uluslararası örgütlerin ortaya çıkış nedenleri ve amaçları kurucu devletlerin amaçları ile doğrudan ilişkilidir. Bu neden ve amaçları; ekonomik çıkarlar, sosyal ve kültürel nedenler, küreselleşme ve ortak sorunların ortadan kaldırılması gibi başlıklara dayandırmak mümkündür.

Uluslararası örgütler, onları kuran devletlerin çıkarlarına hizmet etmektedir. Bu sebeple, sporun Avrupa’da doğumu, bu kıtada yaşayan devletleri etkilemiş ve sporun ortak kurallara bağlanmasını zorunlu hale getirmiştir. Sporun kurallara bağlanması ulus üstü bir yönetim çatısına ulaşmasına sebep olmuş ve ülkeleri aşan organizasyonların oluşmasını sağlamıştır.

2. Modern sporların anavatanının Avrupa kabul edilmesinin gerekçeleri nelerdir?

Çalışmanın birçok başlığının altında daha önce de bahsedildiği üzere, modern sporlar İngiltere’de doğarak, önce Avrupa’ya devamında ise tüm kıtalara yayılarak gelişim göstermiştir. Geleneksel sporlardan tamamen bağımsız olan modern sporların anavatanın Avrupa kabul edilmesinin en büyük sebebi ortak kuralları belirleyen ve uluslararası organizasyonları oluşturan yapıların Avrupa merkezli olmasından kaynaklanmaktadır.

3. Uluslararası spor örgütlerinin kuruluşlarındaki aktörler kimlerdir ve spor organizasyonlarına etkileri nelerdir?

Bu sorunun cevabını aslında yukarıdaki iki yanıtın içerisinde bulmak mümkündür. Ancak Fransa, Almanya ve İngiltere’nin bu kuruluşların oluşmasında etkisi oldukça fazladır.

Çalışmanın bir diğer alt amacı ise, Avrupa’nın ortak bir spor politikasının olup olmadığı yönündedir. Bu amacın belirlenebilmesi için de üç soru sorulmuştur. Bu

sorular; AB'nin ortak bir spor politikası var mıdır, AB'nin sporla ilgili kurum ve kuruluşlarını hangi yapılanmalar oluşturmaktadır ve AB'nin spor üzerindeki hukuksal uygulamaları nelerdir? Bu soruların yanıtı ise şu şekilde cevaplanmıştır:

AB'nin spor ile ilgili hedef politikası “herkes için spor”u ele alan konuları içermektedir. Sporun kültür, eğitim ve sağlık alanları içerisine dâhil edilmesi, sporla ilgili bu temel politikayı desteklemektedir. Ancak sporun geniş bir yapıya sahip olması AB'yi sporla ilgili politikalarını genişletmek zorunluluğuna itmiştir. Multidisipliner bir yapıya sahip olan spor, çok geniş tabanlı bir zemin üzerinde oturan sosyal bir olgudur. Bu sebeple AB özellikle 1973 yılında gelişen Walrave ve Koch davası ile profesyonel sporu da ilgi alanına almak durumunda kalmış, dolayısıyla herkes için spor hedefli politikasının yanına elit sporları da eklemiştir.

2007 yılında Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan “Spor Üzerine Beyaz Kitap”la AB, tarihinde ilk defa spora ilişkin konuları bütüncül bir bakış açısıyla ele almıştır. 2009 yılında Lizbon Antlaşması'nın 165. Maddesi ile de sporun AB yetki alanlarına alınması, Birliğin spor alanına yayılma eğiliminde olduğunun bir göstergesi olmuştur.

AB içerisinde herkes için spor politikaları; eğitim, kültür, sağlık ve sosyal politikalar olmak üzere dört temel başlık içerisinde ele alınmaktadır. Profesyonel spor politikaları ise; hukuk, ekonomi, basın ve medya eylemleri altında kendine yer bulmaktadır. Bu açıklamadan yola çıkarak, AB'nin sporu, ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasi bir araç olarak değerlendirmektedir. AB, sporu, sosyal politika, ekonomi ve dış ilişkiler gibi ana politikalarına katkı sağlayacak bir alan olarak görmektedir.

Ancak AB'de sporun uzun geçmişi genel olarak değerlendirildiğinde, henüz Birliğin ulus üstü bir spor politikası ortaya koyduğundan söz edilememektedir. Bunun en büyük sebebi, üye ülkelerin her birinin kendine ait spor politikalarını oluşturması ve uygulamasıdır. Özellikle profesyonel sporda AB'nin hukuksal alan ve uluslararası organizasyonlar dışında hiçbir ulusal politikaya müdahale şansı bulunmamaktadır. Herkes için spor politikalarında ana hedef birçok üye ülke tarafından uzlaşa sağlansa da yine de farklılıklara rastlanmaktadır.

AB’de, herkes için spor ve profesyonel spor politikaları genel olarak değerlendirildiğinde, aslında bu iki başlığın birbirinden ayrışması değil iç içe geçmişliği söz konusu olmaktadır. 2017 Eurobarometer raporuna göre Avrupa’da spor yapmayanların oranı her yıl geçen süre içerisinde artış gösterse de (2009’da spor yapmayanlar %42, 2017’de spor yapmayanlar %46)yine de büyük çoğunluğun spor yaptığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, AB üye devletlerinin bugün birçok spor dalında başarıya ulaşmış olması, “kazanmak değil, katılımı sağlamak” düşüncesi ile hareket etmiş olması olarak değerlendirilmektedir. Profesyonel sporcuların sayıca fazlaşması elbette ki o toplum içerisinde spora verilen önem derecesi ile doğrudan ilişkilidir. AB özellikle eğitim politikalarının içerisinde sporu alması, Avrupa’da sporun güçlenmesinin en önemli etkenlerindedir.

Bu açıklamalara bağlı olarak çalışmanın varsayımları ise aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

1. Spor, Avrupa Bütünleşmesi sürecinde en önemli kaynaklardan biri olan “kimlik”e vurgu yapmaktadır.
2. Modern spor, özelde futbol, İngiltere’den Avrupa’ya, devamında ise tüm dünyaya yayılmış bir olgudur. Bu sebeple Avrupa’nın spor kültürü tüm dünyaya nüfuz etmiştir.
3. AB’nin ortak bir ulus-üstü spor politikası bulunmamasıyla birlikte, Birlik bu politikanın oluşması için çalışmaktadır.
4. Üye ülkeler kitle sporunda ortak politika hedeflerine paralel politikalar yürütmektedir.
5. Üye ülkelerin performans sporu ile ilgili bağımsız spor politikaları bulunmaktadır.
6. AB’nin performans sporuna etkisi, hukuk aracılığıyla gerçekleşmektedir.

Son olarak, Avrupa Kimliği’nin oluşmasında başat etken olan futbol şüphesiz ki AB için ayrı bir ilgi alanıdır. Bu ilgi alanı aslında Sosyal İnşacılık teorisinin “sosyalleşme” ve “kimliklerin yakınlaşması” ilkelerine vurgu yapmaktadır.

Spor müsabakaları sonrasında kazanılan madalya ve kupalar aslında değersiz bir metal parçası ya da ederi çok büyük olmayan ödüllerdir. Ancak bu ödülle ulaşmak için yapılan yatırımlar, harcanan zaman, harcanan emek vb. gibi durumlar sayfalarca sürececek bir açıklama başlığıdır. Bu sebeple aslında kazanılan kupa ve madalyalar

gerçekten kazanılmaya değer midir yoksa onlara atfedilen anlamlardan dolayı mı değerlidir? Bu bağlamda, Avrupa'nın en önemli ortak kültürü olan spor, özelde futbol, Avrupa kültürü içerisinde doğmuş, bu kültüre bağlı olarak ortaya çıkmış ya da Avrupa kültürü tarafından yenilenecek şekilde şekillendirilmiştir.

Sporun bugün geldiği nokta şüphesiz ki Avrupa ürünü olarak ortaya çıkmış olması ve birçok uluslararası spor organizasyonlarının yönetim kuruluşları da AB üye devletlerinin yetkisi altına girmiş olmasıdır. Bu sebeple, aslında AB ne kadar ortak bir spor politikası üretmekte zorlansa da, sporun dünya genelinde yöneticiliğini üstlenmiş konumdadır.

KAYNAKLAR

Afyon, Yakup Akif ve Ali Tunç. *Beden Eğitimi ve Spor Tarihi*. Konya: Özgü Matbaa, 1997.

Ak, Ahmet. *Türk Sporunda Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Ankara: Spor Yayınevi, 2017.

Akçay, Belgin. *Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012.

Akdemir, Erhan “Avrupa Bütünleşmesinin Tarihçesi.” *Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar içinde*, ed. Belgin Akçay ve İlke Göçmen, 36-63. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012.

Akkaya, Cihan. “Küreselleşme ve Futboldaki Dönüşüm.” *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar* 1, sy. 4 (2008): 1-14.

Aksu, Adnan. “Oyun, Beden, Mekân ya da Spor’a Dair.” *Göstergebilim Tartışmaları içinde*, Kolektif. İstanbul: Multilingual Yayınları, 2002, 87-189.

Akşar, Tuğrul ve Kutlu Merih. *Futbol Ekonomisi*. İstanbul, Literatür Yayıncılık, 2006.

Aktükün, İlker. “Futbolun Siyasi Tarihine Kenar Notları.” *Yapı Kredi Yayınları Cogito Dergisi*, sy. 63 (2010): 8-26.

Amman, Tayfun. “Spor Sosyolojisi,” *Sporda Sosyal Bilimler içinde*, H. Can İkizler. İstanbul: Alfa Basım, 2000.

Ararat, Melsa ve B. Burçin Yurtoğlu. “Yönetişim ve Küresel Rekabet.” *Yönetim Araştırmaları Dergisi* 6, sy. 1-2 (2006): 5-44.

Arcott, David. *Olimpiyatlar ve İlginç Tarihi*. çev. Berna Yılmazcan. Ankara: Akılçelen Kitaplar, 2011.

Atasoy, Berkant ve Füsün Öztürk Kuter. “Küreselleşme ve Spor.” *Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 18, sy.1 (2005): 11-22.

Avrupa Komisyonu, *Spor Üzerine Beyaz Kâğıt* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:135010&from=EN>

Avrupa Komisyonu, *Sporda Beyaz Kitap* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:135010>

Aybek, Aycan ve İbrahim Yıldırım, "Baron Pierre De Coubertin'in Olimpizm Felsefesinde Kadın." Sporun Toplumsal Cinsiyet Halleri içinde, ed. Canan Koca. Ankara: Spor Yayınevi, 2016, 58-77.

Aybers, Alev. "FIFA Oyuncuların Statü ve Transfer Talimatı Madde 17/4 Çerçevesinde Transfer Taslağı." Ankara Barosu Spor Hukuku Kurulu Av. Akın Atasoy Armağanı içinde, Ankara: Ankara Barosu, 2015, 1-25.

Aytuğ, Hüseyin Kutay. Bütünleşme Kuramlarının Avrupa Birliği Genişlemesine Bakışı." Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi 15, sy. 1 (2008): 149-161.

Balcı, Velittin. "Avrupa Birliği ve Spor." Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi 8, sy. 2 (2003): 53-66.

Baloğlu, Burhan ve Ayten Davutoğlu. Sporun Değişen Yüzü. İstanbul: Derin Yayınları, 2009).

Bapçum, Kahraman. Olimpiyat Tarihinden Unutulmaz Kahramanlar İnanılmaz Olaylar. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2012.

Batmaz, Hüseyin Ç., Fethi Yıldırım ve Mustafa Karadağ, "Küresel Rekabetin Spor Endüstrisine Etkisi," International Journal Of Social Science, sy. 3 (2016): 521-234.

Bora, Tanıl. "Brexit ve Futbol." Socrates Düşünen Spor Dergisi, Can Yayınları, sy. 27 (2017): 94-97

Borja Garcia, "Sport Governance After the White Paper: The Demise of the European Model?" International Journal Of Sport Policy and Politics 1, sy. 3 (2009): 267-284.

Business Group, Roar power Annual Review of Football Finance (2018).

Büyüktanır, Derya. "Toplumsal İnşacı Yaklaşım ve Avrupa Bütünleşmesinin Açıklanmasına Katkıları." Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi 14, sy. 2 (2015): 1-24.

Council of Europe, "Enlarged Partial Agreement on Sport (EPAS)" <https://www.coe.int/en/web/sport/epas>

Council Of Europe, "European Sports Charter" <https://www.coe.int/en/web/sport/european-sports-charter>

Çakır, Veli Ozan. "Spor Sosyolojisinin Doğuşu; Geleneksel Beden Eğitimi Usul ve Yaklaşımlarında Dönüşüm." Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2014.

Çetin, Cem. Spor İletişimi. Ankara: Nobel Yayıncılık, 3. Baskı, 2015.

Çeyiz, Senem ve Oğuz Özbek. "Küreselleşme ve Spor Etkileşimi." International Journal of Sience Culture and Sport, sy. 1 (2014): 487-495.

Çoşan Eke, Deniz. “Avrupa’nın Avrupa Birliği Vizyonu.” Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2007.

Dedeoğlu, Beril. Dünden Bugüne Avrupa Birliği. İstanbul: Boyut Matbaacılık, 2003.

Demir, Fatih “Yeni Bir Yönetişim Modeli Olarak Açık İşbirliği Metodu” <https://www.academia.edu> (02.11.2018)

Devecioğlu, Sebahattin. “Avrupa’da Spor Kulüpleri Politikaları” <https://linkedin.com/pulse/avrupada-spor-kul%C3%BCpleri-politikalar-%C4%B1-sebahattin-devecio-%C4%9Flu> (07.11.2017).

Devecioğlu, Sebahattin. “Sporun Evrenselliği,” <https://www.isikbinyili.org/index.php/sporun-evrenselligi> (18.12.2016).

Doğu, Gözde Algün. “Sporun Uluslararası İlişkiler Açısından Fonksiyonlarının Değerlendirilmesi.” Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2010.

Eliçin, Yeşeren “Avrupa Birliğinde Yönetişim.” Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi 10, sy. 38 (2011): 44-60.

Erdal, Rıza. Sporda Yönetişim ve Organizasyon Spor Organizasyonları Planlama ve Yönetimi. Ankara: Spor Yayınevi, 2. Baskı, 2017.

Erdemli, Atilla. Spor Yapan İnsan. İstanbul: E Yayınları, 2008.

Erdemli, Atilla. “Kültür Birliği Olarak Avrupa ve Spor.” Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi 10, sy. 3 (1999): 3-15.

Erdoğan, İrfan. “Popüler Kültürün Ne Olduğu Üzerine.” Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi 51, sy.57 (2004): 1-18.

Fikret Ramazanoğlu v.dğr., “Sporun Toplumsal Boyutlarının Değerlendirilmesi”, Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi 3, sy. 3 (2005): 153-157.

Fişek, Kurthan Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi Dünya’da ve Türkiye’de. İstanbul: YGS Yayınları, 2003.

Fişek, Kurthan. Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi Dünya’da ve Türkiye’de. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1980.

Freeman, Charles. Mısır, Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları. çev. Suat Kemal Angı. Ankara: Dost Kitabevi, 1996.

Gifford, Clive. “Futbolun Kökeni,” Futbol Ansiklopedisi. İzmir: Tudem Yayınları, 2006.

Gök, Yasemin ve Hakan Sunay. “Türkiye ve Fransa’da Uygulanan Spor Yönetiminin Kamu Yönetimi Açısından Karşılaştırılması.” Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi 8, sy. 1 (2010): 7-16.

Grant, Reg, Fiona Coward, Thomas Cussans, Joel Levy, Philip Parker, Sally Regan ve Philip Wilkinson. Tarih Kitabı. çev. Tufan Göbekçin. İstanbul: Alfa Basım Yayım, 2016.

Gültekin, Bilgehan. “Devletlerarası İlişkilerde Halkla İlişkiler ve Siyasal Propagandanın Rolü.” Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, 2001.

Gülyüz, Yasin. “Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Sosyal İnşacılık” <https://www.academia.edu/29259961/Konstr%C3%BCktivizm> (23.07.2018).

Gündoğan, Naci. “Avrupa Birliği’nde Yeni Bir Yönetişim Biçimi Olarak Açık Koordinasyon Yöntemi ve Avrupa İstihdam Stratejisi.” Çimento İşveren Dergisi 20, sy. 1 (2006):10-25.

Gürkaş, Berna. “Kamu ve Kültür Diplomasisi Aracı Olarak Sosyo-Kültürel Tanıtma Stratejilerinin Planlanması: Türkiye-İran Modellemesi.” Uzmanlık Tezi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü, 2009.

Horak, Roman, Wolfgang Reiter ve Tanıl Bora. Futbol ve Kültürü. İstanbul: İletişim Yayınları, 8. Baskı, 2015.

Hoye, Russell, Matheww Nicholson ve Barrie Houlihan, Spor ve Politika Meseleleri ve Analizi, çev. Cem Tınaz. İstanbul: Beta Basım, 2015.

Huhn, Klaus ve İlker Maga, O Sırada Carmen Çalışıyordu. İstanbul: YGS Yayınları, 2003.

Huizinga, Johan. Homo Ludens Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme. çev. Işık Ergüden. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2. Baskı, 2006.

İlbuğa, Dilara. “İdeolojik Bir Araç Olarak Plüralist Söylem Bağlamında ABD Hegemonyası,” <http://www.21yyte.Org/assets/uploads/files/ABD%20Hegemonyas%C4%B1.pdf> (23.11.2016).

İmamoğlu, Tolgahan. “Ortaçağ Avrupası’nda Tıp Kültürü ve Gelişmeleri.” Tarih ve Gelecek Dergisi 3, sy. 2 (2014): 44-61.

İmamoğulları, Buğra Cem. “UEFA Avrupa Futbol Şampiyonası Ev Sahibi Ülkelerin Belirlenmesinde Stadyumların Etkisi.” Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, 2012.

İnal, Ali Niyazi. Beden Eğitimi ve Spor Bilimi. Ankara: Nobel Yayın, 2003.

Kaplan, Yılmaz ve Güney Çetinkaya. “Spor Yoluyla Toplumsallaşma-Yeniden Toplumsallaşma.” *International Journal of Science Culture and Sport*, sy.2 (2014): 120-125.

Karahan, Bengü Güven. “Modern Olimpiyat Oyunlarında Siyaset ve Boykotlar.” *Uluslararası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi* 1, sy. 2 (2015): 114-119.

Karahüseyinoğlu, M. Fatih. *Küresel Eksende Türk Sporları*. İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2012.

Karali, İsmail. *Ulusal Sporun Manifestosu*. İstanbul: Asyaşafak Yayınları, 2017.

Karataş, Özgür ve A. Serdar Yücel. “Geçmişten Günümüze Olimpiyatlarda Şiddet, Terör, Siyasi Olaylar ve Boykotlar.” *3. Uluslararası Farklı Şiddet Boyutları ve Toplumsal Algı Kongresi*, sy. 3 (2017): 222-223.

Katırcı, Hakan. *Spor Kulüplerinde İletişim Yönetimi*. Almanya: Türkiye Alim Kitapları, 2016.

Kaya, Ayhan, Senem Aydın Düzgit, Yaprak Gürsoy ve Özge Onursal Beşgül. *Avrupa Birliği’ne Giriş Tarih, Kurumlar ve Politikalar*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.

Kazaz, Mete. *Televizyon Spor Haberleri Yapısal Çözümleme ve Dil Kullanımı*. İstanbul: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2007.

Koca, Canan. “Sporda Sosyo kültürel Boyutlar,” [https:// www.academia.edu /9352452/Sporda_sosyok%C3%BClt%C3%BCrel_boyutlar](https://www.academia.edu/9352452/Sporda_sosyok%C3%BClt%C3%BCrel_boyutlar) (24.11.2016).

Koçel, Tamer. *İşletme Yöneticiliği*. İstanbul: Beta Basım, 12. Baskı, 2010.

Koçöz, Remzi. *Avrupa Uluslarından Birleşik Avrupa’ya Tarihten Günümüze Avrupa Süreci*. Ankara: Nobel Kitap, 2012.

Koruç, Z. ve P. Acar. “Kitle Spor ve Spor Psikolojisi.” *Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar içinde*, ed. Atilla Erdemli. İstanbul: Mega Matbaacılık, 1991.

Köse, Hüseyin Alpay. *Avrupa Birliği Hukuk Sisteminin Spor Hukukuna Etkileri*. İstanbul: Legal Kitabevi, 2011.

Kurtuluş, Begüm. “Müzik Diplomasisi: Bir Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Müzik.” *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler içinde*, ed. Gaye Aslı Sancar. İstanbul: Beta Basım, 2012.

Kuru, Emin. *Sporda Psikoloji*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2000.

Kuter, Füsün Öztürk. "Toplum ve Spor" <http://www.sporbilim.com/sayfa.asp?mdl=haber¶m=51> (24.11.2016).

Küçükcalay, A. Mesut. "Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi." Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, sy. 2 (1997): 51-68.

M. Nuri Kılıç v.dğr., Beden Eğitimi ve Spor Tarihi (Ankara: MEB Devlet Kitapları, 6. Baskı, 2015), 68.

Mathieu, Jean-Luc. Avrupa Birliği. çev. İsmail Yerguz. Ankara: Dost Kitabevi, 2006.
McNeill, William H. Dünya Tarihi. çev. Alaeddin Şenel. Ankara: İmge Kitabevi, 9. Baskı, 2004.

Meijer, Fik. Gladyatörler. çev. Doğa Günenç. İstanbul: Homer Kitabevi, 2008.

Mercan, S. Sezgin. "Siyasal Bütünleşme Kuramları Işığında AB Genişlemesi." Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi 10, sy. 1 (2011): 67-83.

Örki, Armağan. "Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Kimlik Sorunsalı." Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi 4, sy. 35 (2016): 658-664.

Özbayraktar, Fatih, Tuncer Kurt, Engin Yücel, Cihan Kıvanç, Adem Han ve Mahmut Kılıç. Beden Eğitimi Bilimine Giriş. İstanbul: Bediralp Yayıncılık, 2010.

Özdemir, Haluk. "Ulusal Dış Politikalar ve Jeostrateji Bağlamında 'Avrupa'nın Anlamı." Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi 7, sy. 1 (2007): 91-112.

Özer, M. Akif. "Yönetişim Üzerine Notlar." Sayıştay Dergisi, sy. 63 (2006):59-89.

Özgen, Caner ve Oğuz Özbek. "İngiltere Spor Politikalarının Tarihsel Süreç İçerisinde İncelenmesi" <https://www.academia.edu/11399174> (23.07.2018).

Palabıyık, M. Serdar ve Ali Yıldız. Avrupa Birliği. Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2007.
Parrish, Richard. Sports Law and Policy European Union. New York: Manchester University Press, 2003.

Ponting, Clive. Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi. çev. Eşref Bengi Özbilen. İstanbul: Alfa Basım Yayım, 3. Baskı, 2013.

Rodgers, Nigel. Antik Yunan, Arkeoloji, Sanat ve Tarih Tutkunları İçin 1000 Fotoğraf Eşliğinde Kapsamlı Bir Araştırma. çev. Ülkü Evrim Uysal. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.

Rukancı, Fatih ve Hakan Anameriç. "Ortaçağda İlk Üniversiteler: Stadium Generale." Felsefe Dünyası Dergisi 1, sy. 39 (2004): 170-186.

Rumelili, Bahar. “İnşacılık/Konstrüktivizm,” Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler içinde, ed. Evren Balta (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014): 151-173.

Saatçioğlu Cem, Spor Ekonomisi Teori, Politika ve Uygulama. Ankara: Gazi Kitabevi, 2013.

Sak, Elif. “Kamu Diplomasisi ve Çin” <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/203073> (31.12.2016).

Selvi, Özgür ve Servet Altan. “Popüler Kültür ve Spor İlişkisi Üzerine Bir Araştırma.” Erciyes İletişim Dergisi 3, sy.3 (2014): 132-143.

Seval, Hasan Fatih ve Timuçin Kodaman. “Sporun Uluslararası Politikada Etkisi.” Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 2, sy. 4 (2015): 52-64.

Solmaz, Başak ve B. Oğuz Aydın. “Popüler Kültür ve Spor Merkezlerine Yönelik Bir Araştırma.” Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi 1, sy. 4 (2012): 67-82.

Sowerby, Robin. Yunan Kültür Tarihi. çev. Özgür Umut Hoşafçı. İstanbul: İnkılap Yayınevi, 2012.

Sunay, Hakan ve Gözde Algün Doğu. “Uluslararası İlişkiler ve Spor.” Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Spormetre Dergisi 8, sy.3 (2010): 93-100.

Sunay, Hakan. “Avrupa Birliği Ülkelerinde Spor Yönetimi ve Yapısı II” <https://acikders.ankara.edu.tr>

Swaddling, Judith. Antik Olimpiyat Oyunları. çev. Burçak Gürün. İstanbul: Homer Kitabevi, 2000.

Şahin, H. Murat. Beden Eğitimi ve Sporda Temel Kavramlar Sözlüğü. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2002.

Şahin, Mehmet ve Osman Şen. Uluslararası İlişkiler Teorileri Temel Kavramlar. Ankara: Kripto Basım, 2014.

Şahin, Mustafa Yaşar ve A. Faik İmamoğlu. “Akademisyenlerin ve Milletvekillerinin Spor Siyaset Etkileşimine Yönelik Görüşleri.” Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi 16, sy. 2 (2011): 25-44.

Şahin, Yusuf. “Olimpiyat Kentinden Olimpiyat Devletine.” Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, sy.12, (2010): 73-80.

Şenel, Adam, Dunja Simonovic, Ljubodrag Simonovic ve Merdan Özüdoğru. Olimpiyatların Kara Tarihi Oyun İçinde Oyun Ankara: Maki Basın Yayın, 2008.

Şentürk, Ünal. “Popüler Bir Kültür Örneği Olarak Futbol.” Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 31, sy.1 (2007): 25-41.

Şenyuva, Özgehan. “Avrupa’nın İnşası.” Socrates Düşünen Spor Dergisi, Can Yayınları, sy. 6 (2015): 140-142.

Talimciler, Ahmet. “İdeolojik Bir Meşrulaştırma Aracı Olarak Spor ve Spor Bilimleri,” Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi 1, sy. 2 (2015): 35-40.

Talimciler, Ahmet. “Futbol Değil İş: Endüstriyel Futbol.” İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, sy. 89-114 (2008): 89-114.

Talimciler, Ahmet. Sporun Sosyolojisi, Sosyolojinin Sporu. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2015.

Tandoğan, Muhammed. “Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı Bağlamında Afrika Birliği.” İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi 4, sy. 1 (2015): 634-650.

Taş, İlkay, Sühal Şemşit ve Sedef Eylemer. “Avrupa Birliği Örneğinde Uluslararası Spor Politikasının Gelişimi: Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Boyut.” Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi 4, sy. 9 (2013): 136-151.

Tortop, Nuri, Eyüp G. İşbir, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman ve M. Akif Özer. Yönetim Bilimi. Ankara: Nobel Yayıncılık, 10. Baskı, 2016.

Tuğtan, Mehmet Ali. “Güç, Anarşi ve Realizm.” Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler içinde, ed. Evren Balta (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), 111-131.

Tuncer, Hüner. “Eski ve Yeni Diplomasi.” Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi 37, sy. 1 (1982): 251-257.

Türkmen, Mutlu. “Siyasal Toplumsallaşma Aracı Olarak Beden Eğitimi ve Spor: İşçi Sporları ve Türkiye’deki Etkileri 1923-1938.” Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2012.

Ünal, Menderes. “Avrupa Birliği Erasmus Öğrenci Öğrenim Hareketliliği Programının CIPP (Bağlam, Girdi, Süreç, Ürün) Modeline Göre Değerlendirilmesi.” Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2013.

Ünver, A. Fuat. “Antikçağdan Modern Olimpiyatlara Binicilik Sporu ve Türk Biniciliğinin Olimpik Gelişimi.” Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2006.

Voight, Dieter Spor Sosyolojisi, çev. Ayşe Atalay. İstanbul: Alkım Yayıncılık, 1998. www.ansiklopedim.com/detay/229/Spor.html

Yapıcı, Merve İrem. “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Entegrasyon Teorilerinin Yeri ve Etkinliği.” Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 9, sy. 3 (2007): 130-157.

Yazıcı, Ahmet Gökhan. “Toplumsal Dinamizm ve Spor.” Atatürk Üniversitesi Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, Sayı: 3/1 (2014): 394-405.

Yenel, Selim AB ve Üyelik Sürecimiz. Brüksel: AB Türkiye Daimi Temsilciliği, 2017.
Yetim, A. Azmi. “Sporun Sosyal Görünümü.” Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi 5, sy.19 (2000): 63-72.

Yıldırım, Leyla. “Türk Gücü.” Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, 2014.

Yıldız, Doğan. Türk Spor Tarihi. İstanbul: Ser Yayıncılık, 1979.

Yılmaz, Sait. “Yumuşak Güç ve Evrimi” [http://usam.aydin.edu.tr/YUMUSAK GUC VE EVRIMI\(4a4j\).pdf](http://usam.aydin.edu.tr/YUMUSAK_GUC_VE_EVRIMI(4a4j).pdf) (31.12.2016).

Yücesoy, Duygu. “Avrupa Birliği’nin Spor Politikası.” T.C. Maliye Bakanlığı AB ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Bülteni, sy. 21 (2008): 19-21.

https://www.ab.gov.tr/fasil-26-egitim-ve-kultur_91.html

<http://www.besyocuyuz.com>

<https://www.britannica.com>

<http://www.cnnturk.com>

<https://edition.cnn.com>

<http://tr.eurosport.com>

<http://www.kupa.net>

<http://www.nenedirvikipedi.com/sozluk/olimpizm-nedir>

<http://www.ntv.com.tr>

<https://www.olympic.org>

<http://www.siyasalhayvan.com>

<http://www.sporbilim.com>

<https://www.sporx.com>

<http://www.tarihiolaylar.com>

<http://www.tdk.gov.tr>

<https://www.11v11.com>

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyadı, Adı : DEMİR BOLÇAY, Deniz

Uyruğu : T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri : 06.05.1982/Ankara

E-posta : denizbolcay@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise : Ankara Bahçelievler Deneme Lisesi (1999)

Lisans : Kırıkkale Üniv. BESYO Spor Yöneticiliği (2006)

İŞ DENEYİMLERİ

İstanbul Gelişim Üniversitesi : Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğretim Görevlisi (Devam ediyor)

Çankaya Üniversitesi : Spor Koordinatörlüğü/Voleybol Antrenörü
Ortak Dersler Koordinatörlüğü/Öğretim Elemanı
(2016)

Türkiye Voleybol Federasyonu : TVF Spor Lisesi/Ücretli Bed. Eğt. Öğr.
TVF Spor Lisesi Spor Kulübü/Antrenör
Küçük Milli Kız Takım/Yrd. Ant.
Milli Takım Aday Sporcu Tarama Antrenörü